

ОПИТУВАННЯ ЕКСПЕРТІВ

29 серпня на спільному засіданні трьох урядових комітетів під керівництвом Миколи Азарова було ухвалено рішення про заборону Президентові давати доручення Кабміну. Чи погодиться Президент з обмеженням своїх повноважень Кабміном, розмірковують експерти.

Володимир ФЕСЕНКО, голова правління Центру прикладних політичних досліджень “Пента”:

— По-перше, це не рішення Кабміну, а лише рішення урядових комітетів. Я думаю, що таким рішенням віце-прем’єр Азаров вийшов далеко за межі своїх повноважень. Фактично, розмежування повноважень Президента й Кабінету Міністрів може встановлювати Конституція України й Кабінет Міністрів. Цього закону немає і тому можуть виникати нормативні конфлікти між Президентом і урядом. Чому рішення, яке було ухвалене урядовими комітетами, виходить за рамки правового поля? Є, наприклад, такі ситуації, коли ухвалюється рішення Радою національної безпеки України, указами Президента й згідно з законодавством уряд має їх виконувати. Тому ухвалювати зараз таке рішення урядовими комітетами, я думаю, просто не можна. Фактично це штучне створення конфліктної ситуації між урядом і Президентом.

КОМЕНТАР

Мовний демарш уряду “донецьких” має політичну і юридичну складові. Політична достатньо проста. Адже, як впливає з коментаря міністра юстиції Р. Зварича, йдеться не про проект програми (такий мусив би бути затверджений постановою Кабміну), а про невідомо ким підготовлений, але безумовно санкціонований керівництвом “донецьких” проект проекту. В разі, якщо згадане контрверсійне положення таки було б затверджене урядовою постановою, Президент України мусив би зупинити її дію з мотивів суперечності чинній Конституції України і звернутися до Конституційного Суду. Рішення Суду в цьому випадку легко передбачити: адже чинна Конституція статтею 10 встановлює єдину державну мову — українську.

ВТРАТА

Об’єднання українців Росії, Федеральна національно-культурна автономія українців Росії, регіональна громадська організація “Українці Москви”, редакція часопису “Український огляд”, колектив Бібліотеки української літератури в Москві глибоко сумують із приводу неоправної втрати — 30 серпня 2006 року на сімдесят першому році життя після тяжкої хвороби відійшов у вічність Почесний голова Об’єднання українців Росії та головний редактор журналу “Український огляд” заслужений працівник культури Російської Федерації **Олександр Олексійович Руденко-Десняк**.

Відомий журналіст, письменник-перекладач, головний редактор журналу “Дружба народів”, Олександр Руденко-Десняк наприкінці 1980-х років прийшов в український рух і зробив неocenний вклад у розбудову перших осередків української культури у Російській Федерації спершу як редактор газет “Український кур’єр”, “Український вибір”, а з 1993 по 2005 рік очолюючи Об’єд-

ЧИ ПОГОДИТЬСЯ ПРЕЗИДЕНТ З ОБМЕЖЕННЯМ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ КАБМІНОМ?

Олесь ДОНІЙ, голова Центру досліджень політичних цінностей:

— Рішення урядових комітетів щодо Президента не коректне й навряд чи законне. Адже в жодному розділі Конституції не прописано, що Кабмін має право регулювати діяльність Президента.

З іншого боку, спровокувала цю ситуацію юридична безграмотність або Президента, або його радників. Президент уже не вперше виходить за рамки своїх повноважень. Так, наприклад, правозахисники й політологи неодноразово вказували йому на неправочинність таємних документів, які він штампав із початку своєї каденції. Тепер Президент продовжує підписувати якісь “доручення” уряду, на що він не має формального права.

Слід зазначити, що Азаров свідомо обрав конфліктний шлях. Якби Кабмін хотів лише вийти з цієї ситуації “без бою”, то можна було б ігнорувати незаконність доручення Президента з одночасним поданням до Конституційного Суду. Натомість був обраний “шлях війни”. Це означає, що розпочинається етап змагань за першість у державі. Чиновництво дрібної й середньої ланки вичікує, хто головніший — Президент чи прем’єр. Цей, здавалося б, дрібний конфлікт щодо доручень

уряду може мати далекосяжні наслідки.

Юрій ЯКИМЕНКО, директор політико-правових програм Українського Центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова:

— Перш за все, обмежувати права Президента — не прерогатива Кабінету Міністрів. Ці питання регулюються Конституцією чи відповідними законами. Тому навіть якщо таке рішення й було офіційно прийнято, то воно напевно не матиме правових наслідків. По-друге, погодиться Президент із ним чи ні, залежать від статусу рішення, яке буде прийняте. Якщо це буде зміна до Конституції або закон про Президента України чи Кабінет Міністрів, тоді він матиме можливість або погодитися, підписавши цей закон, або не погодитися, відповівши, наклавши на нього вето. Поки що це ніби вияв правової й політичної позиції окремими членами Кабінету Міністрів і, відповідно, для Президента воно матиме скоріш інформаційне значення, ніж правове.

Ігор КОГУТ, голова ради “Лаботорії законодавчих ініціатив”:

— Президент насправді може звертатися до уряду з певними дорученнями — це норма Конституції, але цього не мають права робити від імені Президента будь-я-

кі інші інституції на кшталт Секретаріату Президента чи інші органи влади. Насправді більшу частину повноважень Президента й уряду вже врегульовано Конституцією. Це стосується насамперед економічної політики. Президент втратив частину своїх повноважень щодо норм проектування в сфері української економіки, але, мені здається, що на цьому етапі рішення Кабінету Міністрів доволі несвоечасне. Сьогодні від Президента багато залежить у сфері врегулювання суспільних відносин, тому потрібно знаходити компроміс.

Максим СТІХА, керівник наукових програм Інституту відкритої політики:

— Президент діє в рамках Конституції України й законодавство передбачає можливість давати доручення Кабміну. З іншого боку, статус цих доручень на сьогодні, м’яко кажучи, незрозумілий. Якщо за часів Кучми доручення означало “до виконання”, то зараз — щось на кшталт “розглянути й внести пропозиції”. Хоча таке рішення лежить радше в символічній площині: показує, що досягнутий компроміс дуже хиткий і, що в Партії регіонів є “яструби”, які цього компромісу не потребують. Із цими “яструбами” все більше асоціюється саме Азаров, якого раніше вважали більш-менш поміркованим. Безумовно, наявність такого рішення змусить Президента реагувати адекватно, оскільки “скоритися й проковтнути” — це, очевидно, було б згубним для залишків його рейтингу та повноважень.

кутом зору великої ваги набуває особиста позиція Прем’єра Віктора Януковича (рішення про проект урядової програми формально ухвалювалося за його відсутності). У разі, якщо Віктор Федорович не дезавує ініціативи своїх підлеглих, в Україні буде успішно поховано ще один міф: про незламність слова “донецьких”.

Ясно одне: політична температура в переддень відкриття парламентської сесії і напередодні традиційно складного осіннього сезону починає стрімко зростати. В цих умовах я очікував би від Президента чіткої і недвозначної заяви: Глава держави не заважається скористатися повноваженнями, передбаченими п.15 ст. 102 Конституції, аби не допустити зазіхань на Основний Закон.

● **Прес-служба Інституту відкритої політики**

но-культурних потреб російського українства.

Самовіддана праця О. Руденка-Десняка відзначена державними нагородами Російської Федерації та України, вона — продовжена в діяннях сотень і тисяч ентузіастів української культури на теренах Росії.

Вічна Вам пам’ять, дорогий наш побратиме і провіднику!

Василь Дума, Микола Баранюк, Лариса Вишневська, Ганна Гіденко, Анатолій Горобець, Євгенія Дейч, Любов Дяченко, Микола Засенко, Руслан Кадіров, Ростислав Коляда, Юрій Кононенко, Анатолій Костюк, Віталій Крикуненко, Ганна Литвин, Наталя Литвиненко-Орлова, Володимир Любченко, Віктор Манжос, Ірина Медведева, Богдан Пиріг, Віталій Портніков, Марко Прокопович, Євген Савенко, Олександра Север’янова, Валерій Семененко, Микола Сергієнко, Вікторія Скопенко, Лариса Скрипникова, Валентина Слюсарчук, Іван Тарасюк, Віктор Тимошенко, Мирослава Філіпова, Галина Чорноба

МАКСИМ СТІХА: «МОВНИЙ ДЕМАРШ УРЯДУ «ДОНЕЦЬКИХ» МАЄ ПОЛІТИЧНУ І ЮРИДИЧНУ СКЛАДОВІ»

Ситуацію навколо появи в проекті урядової програми положення про державний статус російської мови коментує керівник наукових програм Інституту відкритої політики Максим Стіха.

Справа з політичною складовою складніша. Перший віцепрем’єр М. Азаров у своєму коментарі фактично визнав: згаданого положення в остаточному проекті програми не буде, буде досягнуто “розумного компромісу”. Мені важко сказати, що наразі планує “виторгувати” керівництво Партії регіонів за відмову від державності російської мови: чи відмову від згадки в тому ж документі про єв-

роатлантичну інтеграцію, чи дальше звуження повноважень Президента, а може, й те і друге разом?

Але тенденція залишається надзвичайно тривожною. “Регіони” (чи принаймні “яструби” в їхньому середовищі) фактично відмовилися від зобов’язань, взятих на себе під час підписання Універсалу національної єдності, і прагнуть зробити врегульовані тоді питання предметом політичного шантажу. Під цим

ПОМЕР РУДЕНКО-ДЕСНЯК

нання українців Росії та Федеральну національно-культурну автономію українців Росії.

Народився О. Руденко-Десняк 6 червня 1936 року в Чернігові у родині видатного українського письменника Олексія Десняка. Закінчивши факультет журналістики Московського університету, він довгі роки працював у редакціях центральних

ВДЯГАЄМОСЬ У СВОЄ

СОРОЧКА-ВИШИВАНКА НАД ВІСЛОЮ

Можливо, незабаром кожен мешканець країни над Віслою буде знати, що таке СОРОЧКА, ГЕРДАН ЧИ ЛІЖНИК. Дві польські дівчини — Марта Ейхарт та Йоанна Стжижевська — захоплюються українською сорочкою. Оцінили цю народну красу. Непосидючі й творчі особистості, вони вирішили серйозно зайнятися сорочками. Це, мабуть, їхня заслуга, що на півдні Польщі все частіше для ресторанів замовляють саме вишиванки, а у Варшаві ходити у вишиванці незабаром буде дуже модно. Вироби з віртуальної Карпатської Рустикальної Галереї (www.sorgoczka.pl) вже почали навіть здобувати перші нагороди.

Одна з власниць Галереї — Йоанна Стжижевська — молода дівчина, котра вчилася на історичному факультеті Варшавського університету. Після його закінчення виникло питання, чим далі займатися. Про це вона розповіла журналістам української редакції Польського Радіо.

— Збіглися дві ідеї. Одна — про заснування власної фірми. Але ми, на жаль, не мали на це коштів. І саме тому маємо Інтернет-крамницю, а не стаціонарну, за яку необхідно було б добряче заплатити. А друга ідея така. Я народилася і довго мешкала у Бещадах, і тепер досить часто туди повертаюся. З тих країв походить частина моєї родини. Моя бабуся народилася в Беньові, поблизу Турки, — тепер це Україна. І звідси моє зацікавлення тим регіоном — це Бещади, Бескид і Карпати. У цих горах співіснували кілька різних культур, і там створювалося чудове мистецтво. Завдяки цьому захопленню почала вивчати українську мову.

Крамниця існує вже більше року. Окрім неї дівчата заснували курси, на яких кожен охочий зможе навчитися вишивати, шити чи плести. Як на такий короткий термін, то дівчатам вдалося зробити досить багато. “Ми хочемо дійти до клієнтури за океаном, у Штатах, у Канаді, тому працюємо над англомовним варіантом нашої Інтернет-сторінки, — говорить Йоанна. — А окрім цього, хочеться більше проводити занять. Не лише з бісерної біжутерії, на яку нині великий попит, а й вчити людей писанкарства. Ми, мабуть, на Великдень запросимо писанкарів із Гуцульщини, бо там найкращі у світі писанки. Крім цього, проводитимемо заняття для дітей із вишивання хрестиком, який характерний для того регіону”.

Частину речей дівчата привозять з України або користуються матеріалами й ідеями, які знаходять в українських джерелах. Співпрацюють із кількома народними умільцями. “Ми намагаємося налагоджувати контакти з українцями і румунами. Час від часу здійснюємо такі творчі подорожі. Відвідали в Косові Інститут прикладного і декоративного мистецтва”, — розповіла Йоанна.

Дівчата зізнаються, що серед асортименту галереї-крамниці немає якогось одного товарного шлягера: “Все залежить від пори року. Я б сказала так: взимку чудово продавалися гарні полярні блузи і светри з українською чи карпатською вишивкою; влітку ми продаємо багато біжутерії, дівчата купують перстені, намисто, вишивані сорочки з традиційним орнаментом”. Щодо замовлень, то вони надходять із Польщі, дуже часто замовляють прихильники карпатського етносу з Канади, США, Німеччини, Британії.

● **Тетяна АРТУШЕВСЬКА**

ВЕРСІЇ

Протягом бурхливих подій 2004—2006 рр. народна увага була прикута до боротьби політиків за владу. При цьому “за кадром” залишилися грубі вади самої системи державного устрою, без виправлення яких неможливі суттєві зміни. Ці системні дефекти можна швидко виправити — і тоді ми станемо очевидцями стрімкого й невимущеного поліпшення всього нашого життя.

Почнемо з “чотирьох китів”, на яких стоїть ефективна організація будь-якої спільноти — чи це локальна громадська організація, чи транснаціональна корпорація, чи цілий народ: 1) мета; 2) повноважний керівник; 3) персональна відповідальність керівника за досягнення поставленої мети; 4) контроль громади за процесом керівництва та його результатами.

МЕТА

Осміслена діяльність передбачає наявність чіткої мети, тому саме з неї починається статут будь-якої організації — це очевидний, загальновизнаний факт. **Головним статутним документом держави Україна є Конституція, проте в ній з якогось дива нічого не сказано про мету державної влади.** Тобто взагалі не зрозуміло, навіщо вона (влада) потрібна народові. А оскільки немає мети, то неможливо оцінити, ефективна ця влада чи ні. Наприклад, якщо метою влади є поліпшення здоров’я народу і, відповідно, збільшення тривалості його життя, то нинішня влада вкрай неефективна, бо третина українських чоловіків (!) не доживає навіть до пенсійного віку. Якщо ж метою влади є очищення української території від корінного народу і заселення її іноземцями, то ця влада просто суперекфективна: за 15 років діяльності влади українців стало менше на 5 мільйонів (через переважання смертності над народжуваністю), зате кількість іноземних мігрантів досягла до **6,8 мільйонів** (4-те місце у світі після США, Росії та Німеччини).

Зауважте, що з формального погляду державну владу України безглуздо звинувачувати у вимиранні українського народу, бо в жодному законі не сказано, що вона повинна сприяти його кількісному зростанню. Шоправда, в Конституції говориться, начебто “людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю” (стаття 3). Проте це аж ніяк не можна називати формулюванням державної мети, адже одна річ щось визнавати цінністю, а зовсім інша — втілювати його в життя; до того ж незрозуміло, про яку “людину” йдеться в цій статті — громадянина України, представника згаданих вище 6,8 мільйонів іноземних мігрантів чи людину взагалі — як вид *Homo sapiens*.

Мета організації — це стан, якого вона прагне досягти. Щоб мета слугувала надійним орієнтиром, вона має бути чітко визначена через кількісні показники. Яка має бути мета державної влади в Україні? Якщо говорити простою мовою, то державну мету можна сформулювати так: **Щоб українці були багаті, культурні й здорові, і щоб їх було багато.** Чи можна це оцінити кількісно? З чисельністю населення зрозуміло — тут треба тільки точно порахувати, а от як оцінити заможність, культуру і здоров’я цього самого населення? Тут також немає проблем: для кількісної оцінки цих параметрів у міжнародній практиці давно використовується Індекс людського розвитку (Індекс якості життя), який розраховується за методикою Програми розвитку ООН на основі індексів реальних доходів на душу населення, досягнутого рівня освіти і тривалості життя.

Отже, тепер маємо чітко сформульовану державну мету. Щоб вона не залишилася пустим звуком, її необхідно записати в Статут держави Україна — в її Конституцію. Це робиться доволі просто — через доповнення 3-ї статті Конституції України (розділ І. Загальні засади) таким реченням: “*Метою державної влади є кількісне зростання корінного населення України та неухильне підвищення якості його життя, що визначається Індексом людського розвитку Програми розвитку ООН*”. У цій статті Конституції вже є положення про головний обов’язок держави: “*Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним*

обов’язком держави”, тому запропоноване речення з формулюванням мети держави буде його органічним продовженням.

ПОВНОВАЖНИЙ КЕРІВНИК

Наявність повноважного керівника — це “другий кит” успішної організації. В Україні таким керівником є Президент, адже згідно з Конституцією від 28.06.1996 він є Главою держави і володіє найбільшими владними повноваженнями, наприклад, “*має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів*” (стаття 106, п. 30), для подолання якого потрібно не менше як дві третини від конституційного складу Верховної Ради (стаття 94).

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

Україні потрібна не ротація панів-ної верхівки, а чітка національна мета і влада, що відповідає перед народом за її досягнення.

Зміни, внесені Верховною Радою в Конституцію згідно із Законом N 2222-IV (2222-15) від 08.12.2004, суттєво зменшують повноваження Президента, через що Україна вже не має повноважного, а отже, — відповідального керівника. Натомість значні повноваження перейшли до Верховної Ради, тож тепер уже немає з кого персонально запитати про стан справ у державі.

Ще гірше те, що згаданий закон руйнує конституційне поле України. Він змінює конституційний лад із президентсько-парламентської на парламентсько-президентську республіку, а таке рішення можна приймати лише на всенародному референдумі — згідно зі 5-ю статтею Конституції: “*Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами*”.

Добре розуміючи, що згаданий закон антиконституційний і може бути скасований Конституційним Судом, Верховна Рада зробила наступний злочинний крок — заборонила Конституційному Суду виконувати свій прямий обов’язок, зафіксований у статті 147:

“*Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України*”. Для цього вона прийняла закон України № 1253 від 4 серпня 2006 року, яким заборонила Конституційному Суду України переглядати антиконституційну “політреформу”.

Таким чином, внаслідок прийняття двох антиконституційних законів Верховна Рада позбавила державу повноважного і відповідального керівника, здійснила крок до узурпації влади (порушивши статтю 5 Конституції), відкрила “схринушку Пандори” для нових зловживань і остаточного руйнування правового поля, бо якщо можна брутально порушити головний закон держави, то всі інші закони — й поготів.

Для виправлення згаданої антидемократичної деформації потрібно шляхом всенародного референдуму скасувати антиконституційну “політреформу” і зберегти законну президентсько-парламентську республіку з повноважним і відповідальним главою держави — цим другим “китом” успішної організації системи.

ПЕРСОНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА

Отже, маємо мету держави і Главу держави — Президента, який наділений усіма повноваженнями для організації роботи держави на досягнення цієї мети. Однак цього не достатньо — потрібна наявність дійових стимулів для того, щоб повноважний керівник був зацікавлений працювати на досягнення мети. Особиста зацікавленість і персональна відповідальність президента за досягнення конституційної мети — третій “кит” організації. Зрозуміло, що цей принциповий момент теж має бути зафіксовано в головному статутному документі держави.

За Конституцією Президент володіє найбільшими владними повноваженнями, тому й повинен нести найбільшу відповідальність за досягнення державою її мети. Через це статтю 102 Конституції України (розділ V. Президент України) треба доповнити таким реченням: “*Президент несе персональну відповідальність за досягнення мети державної влади (стаття 3) на час завершення свого президентського строку. За невиконання зазначеної мети Президент відповідає власним майном і власною свободою згідно з рішенням Верховного Суду, яке має бути прийнято протягом 6 місяців з дня закінчення його президентських повноважень після відкритого судового розгляду з прямою відео- та радіотрансляцією в національному ефірі*”. Це положення відповідає **демократичному принципу**, за яким “*посадові особи повинні відшкодувати збитки, завдані товариству внаслідок невиконання або неналежного виконання ними свого обов’язку діяти добросовісно та розумно в найкращих інтересах товариства*”, а також тексту присяги Президента: “*Зобов’язуюсь усіма своїми силами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу*” (стаття 104).

Президент може бути виправданий Верховним Судом, якщо буде встановлено, що керована ним державна влада не досягла своєї мети через непереборні обставини.

Якщо Президентові не вистачає повноважень для якісного виконання своєї конституційної функції, то він може винести на всенародний референдум пропозиції змін до Конституції щодо збільшення повноважень Президента з одночасним посиленням його персональної відповідальності — відповідно до статті 106, п. 6: “*Президент призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою*”.

Якщо нині діючий Президент не готовий до персональної відповідальності за досягнення конституційної мети, то він іде у відставку згідно зі статтею 108, п. 1. Конституції або ініціює дострокові президентські вибори, в яких не бере участі.

Що ж до матеріальної зацікавленості

Президента в ефективній діяльності, то його винагорода має складатися з фіксованої та змінної частин. При цьому змінна частина повинна прямо залежати від кінцевих результатів діяльності керованої Президентом влади, тобто від досягнення державою її конституційної мети. Ця норма має бути чітко прописана у відповідному законі України і стосуватися всієї владної вертикалі.

КОНТРОЛЬ НАРОДУ ЗА ДІЯМИ ВЛАДИ

Обов’язкова умова демократичного устрою — прозорість і підконтрольність влади. Це “четвертий кит” будь-якої організації: чи це громадська структура, чи акціонерне товариство, чи ціла нація. Народ повинен знати, що реально відбувається і як керована Президентом влада щоквартально та щорічно наближається до своєї конституційної мети — зростання кількості корінного населення та якості його життя. Для забезпечення функції контролю в демократичних організаціях створюється незалежний орган — ревізійна комісія, яка повинна забезпечити здійснення належного контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства. Незалежність, а отже, ефективність цього контролюючого органу забезпечується тим, що він обирається загальними зборами товариства і тому підзвітний лише цим зборам — це усталена й загально визнана практика.

В Україні функцію ревізійної комісії виконує Рахункова палата. Згідно з **законом України**, вона “*здійснює контроль на засадах законності, плановості, об’єктивності, незалежності та гласності*”. Проблема в тому, що за Конституцією (стаття 85, п. 16) “*призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати*” здійснює Верховна Рада. Отже, члени Рахункової палати прямо залежні від ВР і тому аж ніяк не можуть здійснювати задекларований “контроль на засадах незалежності”, тобто діяти в інтересах усього народу, а не одного з державних органів.

Більше того, всі інші передбачені Конституцією контролюючі органи (Прокуратура, Верховний Суд, Конституційний Суд, Уповноважений Верховної Ради з прав людини), по суті, недієздатні, оскільки призначаються Президентом або Верховною Радою — тобто тими, кого вони повинні контролювати. Тож виходить, що державні органи “контролюють самі себе”, так би мовити, бавляться в самоконтроль у вільний від основної роботи час.

Щоб контроль народу за державними органами перетворився з порожніх декларацій на об’єктивну реальність, треба зробити просту річ: **голову Рахункової палати обирати на загальнонаціональних виборах — так само, як ми обираємо Президента.** Тоді він буде справді незалежним, оскільки відповідатиме лише перед народом, що його обрав. При цьому голова Рахункової палати повинен, подібно до Президента, нести персональну відповідальність за керований ним контролюючий орган.

Зрозуміло, що це має бути зафіксовано в Статуті держави, тобто в Конституції. В окремій статті треба записати, що голова Рахункової палати обирається громадянами України одночасно з Президентом на основі загального, рівного й прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п’ять років.

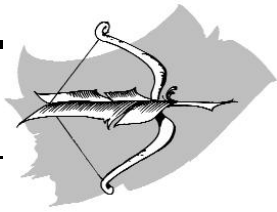
ТЕСТ НА ЩИРІСТЬ

Очевидно, що український народ кровно зацікавлений у негайному здійсненні запропонованої раціоналізації держави. Особливо велика зацікавленість у середнього класу — малого та середнього бізнесу, винахідників, науковців, письменників, журналістів, професійної еліти, взагалі творчих і духовно самодостатніх людей. За нинішньої державної системи, яка обслуговує великий вітчизняний капітал і транснаціональні корпорації, середній клас приречений на знищення, його представникам “світить” або економічне рабство, або вимушена еміграція.

У раціоналізації держави, тобто в її фактичній демократизації, мають бути зацікавлені й ті політики й політологи, що виголосують свою відданість народу і демократичним ідеалам. Тепер у них є можливість наочно довести щирість своїх декларацій — практичною підтримкою референдуму.

Взагалі, ідея раціоналізації держави Україна є тестом на визначення, з ким ти — з українським народом чи з кимось іншим. Це тест для кожного з нас.

● **Ігор КАГАНЕЦЬ,**
Всесвітній рух українців “Спільна Дія”

РЕГІОНИ

“Тут потрібно створити окрему інфраструктуру, яка б забезпечила відповідні умови для хворих людей, — говорить міський голова Сак Олег Ключ. — Адже нині першу перепону хворі зустрічають уже на залізничному вокзалі. За дві хвилини, доки стоїть потяг, людям на візках надто важко нормально висадитися з вагонів, чи, навпаки, сісти в них. А рішення цієї проблеми не вимагає фінансових витрат — необхідна лише ініціатива уряду й Верховної Ради автономії, щоб Міністерство транспорту України вирішило це болюче для інвалідів питання. Зупинка повинна бути хоча б десять хвилин. Масу подібних “дрібних” проблем, що не потребують значних коштів, місто енергійно намагається вирішити самотужки. Всіляко прагнуть допомагати хворим. І не лише фізично, а й морально. Уже сьогодні готуються до вже п’ятого міжнародного пробігу “Скіфський берег-2007”, намагаються зробити його ще масовішим і радіснішим для учасників із майже двадцяти країн світу. Врахували досвід нішніх змагань, у яких взяли участь хворі на візках із восьми держав. Нещодавно тут закінчилися міжнародні змагання зі спортивного орієнтування на інвалідних візках. Для того, щоб подібні змагання проходилися частіше й без незручностей, необхідно облаштувати пристойне дорожнє покриття усього лише на одній вулиці курорту, але для цього вже потрібні кошти з бюджету автономії. Адже, для збереження природних ресурсів унікального курорту, для оновлення медичної бази, розвитку інфраструктури одного бажання місцевої влади й громади та наявних у них коштів замало. Саме у зв’язку з цим, скориставшись статусом курорту державного значення, в місті й розробили програму розвитку на п’ять років”.

“Щоб вирішити ці проблеми, потрібні державний підхід і значні інвестиції, адже наша мета — зберегти це унікальне місце. Місто-курорт Саки сьогодні потребує державної й інвестиційної підтримки, щоб мати можливість розвиватися як лікувальний курорт для інвалідів. “База тут прекрасна, а інфраструктура — нікудишня”, — підтримує міського голову перший заступник голови уряду автономії Євген Михайлов. Для реалізації всіх заходів потрібні солідні економічні “вливання”, серйозні інвестиційні програми. Місто-курорт Саки має бути окремим рядком у

ДАРУЮЧИЙ НАДІЮ СПОДІВАЄТЬСЯ НА ВІДРОДЖЕННЯ

Саки — кримське місто, здавна відоме як рідкісний центр бальнеології, унікальні грязі якого й озерна ропа мають чудодійну властивість полегшувати страждання чи повністю вилікувати сотні тисяч хворих — особливо із захворюваннями спини. Окрім узвичаєних понад трьох тисяч інвалідів на візках щороку, які приїждять сюди за цілющими курсами лікування, процедурами й операціями, тут постійно проживає близько двох тисяч інвалідів першої групи, в основному із захворюваннями спини. Адже за авторитетними висновками вчених багатьох країн, характеристика грязі Сакського солонного озера суттєво перевершує лікувальні грязі багатьох родовищ України, Німеччини, Чехії, навіть розрекламовані в світі грязі Мертвого моря в Ізраїлі. А рівень кваліфікації медиків — найвищий. Лікувальна база дозволяє цілорічно оздоровлювати понад 80 тисяч страдницьких душ, зокрема, більше десяти тисяч жінок із різними гінекологічними захворюваннями. При тому, що потребують лікування таких захворювань більше ста тисяч мешканок України. Особливо вдало тут лікують безпліддя.

...Водночас при такому потужному цілющому потенціалі, немає можливості достатньою мірою надати їм допомогу. Адже це приморське місто-курорт довгий час залишається занедбаною кримською провінцією, з низьким рівнем інфраструктури. На жаль, тут, люди з обмеженими фізичними можливостями зіштовхуються з масою побутових проблем, про які здорові люди навіть не задумуються.

бюджеті країни, як це робиться щодо всіх інших міст-курортів державного значення.

За кордоном на залізничних вокзалах і в аеропортах і подібних сакському курортах давно є місця призначені для людей, які пересуваються на візках. Для них створено комфортні спец-туалети, під’їзні шляхи, ліфти, їдальні — вся абсолютна окрема інфраструктура, про яку у нас можна лише мріяти. Тож завдання здорових людей допомогти хворим і створити аналогічні умови.

“Заходи швидкого й реального втілення програми в життя передбачають Бюджет України, Криму і Сак”, — зазначає міський голова Олег Ключ. Уже розроблені першочергові й перспективні напрямки роботи. Залежно від того, скільки коштів на оновлення курорту буде передбачено в Бюджеті України, ми зможемо визначити остаточну суму,

на яку можемо розраховувати. На реалізацію усієї програми необхідно 265 млн. грн.: із держбюджету — 112 млн., із бюджету Криму — 17 мільйонів, із місцевого бюджету — 800 тисяч щороку плюс інвестиційні кошти. Програму вже підготовлено, і в кінці вересня на своєму засіданні її має розглянути уряд автономії.

Автори проекту вважають, що виконання усіх заходів програми дозволить перетворити Саки в популярний конкурентоспроможний бальнео-грязевий курорт державного значення, на якому зможуть лікуватися не лише інваліди України і держав ближнього зарубіжжя, а й усього світу.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Микола Конобрицький щойно звільнений з-під варті (в центрі, разом із дружиною Валентиною). Його вітають просвітяни Донецька, Краматорська, Горлівки, вчителі, представники інших громадських організацій

ПРИВІЛЕЇ ОБРАНИМ

Так, як давні єгиптяни будували гробниці фараонам ще за життя, так сучасним українцям не завадило б будувати тюрми для своїх президентів, парламентарів і урядовців ще в час виконання ними обов'язків зі сфери керівництва державою. Це не означає, що вони туди обов'язково повинні потрапляти, але повинні бачити перед собою таку перспективу цілком виразно.

Президент і Прем'єр-міністр у нашій країні найвищі і найвідповідальніші урядовці. Народ дає їм найвищі повноваження, а це накладає на них найважчу відповідальність. Це — теоретично.

На практиці в нас виходить усе навпаки, — маючи найбільший вплив на долю держави й народу, де-факто вони найбільш захищені від відповідальності за все те лихо, яке стається за час їхнього урядування. Тому наші президенти, прем'єри, а також депутати та члени уряду поведуться не як на роботі, а як на царствванні. А саме почуття безкарності, як відомо, часто породжує найжахливіші злочини.

Нічим іншим як відчуттям безкарності не можна пояснити нахабство обох экс-президентів Леонідів, яке виявляється у їхньому публічному зухвальстві останніх днів. Чи то Кравчук, котрий зібрався “об'єднувати” під крилом СДПУ(о) Україну, яку, будучи президентом і депутатом-“есдеком”, успішно роз'єднував. Чи то Кучма, котрий на сторінках преси дозволяє собі критикувати і повчати Ющенка, який не дає собі ради з упорядкуванням “України після Кучми”. Це свідчить

про те, що обоє Леонідів не тільки почуваються безкарно, а й хизуються цим публічно.

Але чи ми можемо погодитися з думкою, що президенти Кравчук і Кучма не несуть найвищої відповідальності за те, що діялося

олігархів найважливіших державних підприємств, за фінансові зловживання Бакая і Кірпи, за вбивства Гонгадзе й Александрова, за “закатаних” у бетон одеських юристів чи донецьких підприємців?

цією? Але чи сотні депутатів попередніх чотирьох парламентів та десятки міністрів попередніх дев'яти урядів не несуть відповідальності за той стан, у якому зараз перебуває Україна й українці? Чи їхня публічна поведінка і при-

незнаних нам “передчасно почилих” політиків, бізнесменів, журналістів чи простих робітників і селян, діти яких позбавлені перспективи на багато поколінь уперед. Адже це факти. Хоч і недоведені правоохоронними органами цієї країни, як того вимагає демократія.

Вільне трактування цих базових понять, на жаль, виявилось вже й у “народного” Президента Віктора Ющенка. Ігнорування Ющенком вимог громадськості пояснити джерела “розкішного побуту” його сина; ініційовані Ющенком маніпуляції і торги навколо Універсалу і коаліції з Януковичем; кари гідне “кумівство” в його оточенні та багато інших прикладів вільного трактування президентом і його співпрацівниками вимог демократії загалом та Конституції зокрема — все це не що інше, як ознаки вищезгаданого відчуття безкарності й “синдрому царствування”.

Хто знає, можливо, якби свого часу Кучма з Кравчуком “понохали” СІЗО хоч би в таких дозах, як Різак чи Колесников, чи нехай би посиділи хоч і в комфортних умовах привілейованої президентської тюрми — може зовсім інакше поведився б сьогодні і Президент Ющенко, і навіть ті, хто мріє зайняти його місце в майбутньому. Не кажучи вже про різноманітних депутатів, урядовців, мерів тощо. Але вони не бачать подібної загрози. Тож потрібно створити їм таку перспективу.

Збудуймо комфортабельні в'язниці для політиків! Поки не пізно.

● Володимир ПАВЛІВ

ПОЛІТИКАМ — ТЮРМИ!

Минулого тижня Голова Верховної Ради Олександр Мороз доручив підлеглим готувати проект створення депутатського містечка. Так він прокоментував журналістам питання щодо ймовірного зменшення пільг депутатів. “Я доручив підготувати проекти змін до закону, яким передбачено виділення житла депутатам на постійній основі, а також готується проект завдання для створення депутатського містечка, в якому вони житимуть на основі використання службового житла”, — пояснив спікер. За словами Мороза, на даний момент витрати на утримання депутатів вдвічі більші, ніж витрати на побудову такого містечка. Спікер також висловив переконання, що “краще, щоб це було ізольоване містечко, аби депутати могли між собою спілкуватися”. Водночас він наполягає на тому, щоб народні обранці використовували зазначене житло виключно на час своєї каденції. “Тобто приїхав у Київ, поселився сім'єю, відбув свою каденцію і поїхав додому, а житло залишив для наступної каденції”, — пояснив спікер. Цілком підтримуючи ініціативу Олександра Мороза, хотілося б додати до неї два побажання “від народу”: по-перше, щоб такі містечка будувати не лише для депутатів, а по-друге, щоб це “містечко” мало вигляд комфортабельної в'язниці. Нижче наводимо аргументацію.

в Україні упродовж 1991—2004 років? Чи Кравчук не відповідає за масове зубожіння українців на початку 90-х років — символом чого стала торба на колесах, влучно названа народом “кравчуккою”? А за розкрадання перших західних кредитів і фінансової допомоги на залагодження наслідків аварії на Чорнобильській АЕС? Чи Кучма не відповідає за злодійську приватизацію групою

Та найгірше те, що традиційна безкарність представників влади притягує до неї людей щораз зухваліших і безпринципніших. Тільки гарантією безкарності можна пояснити напад депутата-регіонала Калашникова на журналістів телеканалу “СТБ” чи “кидалово” міністром-соціалістом Рудьковським своїх чернігівських виборців. А чого вартий вчинок самого Мороза з коалі-

хована від ока громадян корупційна діяльність була гідною звання “народного обранця”? Хто з них покараний? Хто соромиться своїх вчинків? Чи словосполучення “політика — брудна справа” дає їм розгрішення, а нам заспокоєння?

Змиритися з такою думкою означало б образити власну пам'ять, а також злегковажити стражданнями сотень чи тисяч

ПОЛІТИЧНА ЕТИКА

Щоб хоч якось пояснити таке оббирання селянина, влада запустила в народ дві версії. Одна: мовляв, улітку молока надто багато, тому воно й дешевшає. Друга: Росія не закуповує нашої продукції, ось і перевиробництво. Але ж при всьому цьому, молоко, як і раніше, закуповується. Його що, виливають у канаву? — запитують селяни, для більшості з яких молоко суттєве, якщо не сказати — основне джерело існування.

Та, виявляється, є ще одна версія, недавно озвучена аграрними чиновниками. Це потреба “наблизитися до світових стандартів”. Наше молоко, мовляв, не відповідає за якістю цим стандартам. Що правда, то правда.

Та хіба це стосується лише молока? У нас багато що несортове й нестандартне: вода і ковбаси, трамваї і тролейбуси, автотручки і горілка (сфальсифікована). І життя якесь нестандартне, несортове. То як тут бути? Імо ж, споживаємо, користуємося цим “нестандартом”.

Річ у тім, що наші управлінці заговорили про “стандарт” у зв'язку з довгоочікуваним, на колісх запланованим вступом України до СОТ (Світової організації торгівлі). Ну то й що, запитаєте ви. Коли то ще буде і до чого тут ціна на молоко? Пояснення таке. Треба вже зараз готуватися до СОТ-життя. Я поцікавився в одного аграрного начальника, чи не йдеться про те, щоб українські молочні продукти пробилися на зарубіжні ринки? Ні, не йдеться. Експорт із наших ферм Європі найближчим часом

ТЕПЕР НАС ЛЯКАЮТЬ СОТ

Нова влада — старі “молочні війни”. Хочу повернути читачів до своєї публікації у “Слові Просвіти” (число 23 за 2006 р.): “Рік села. Ціна селу — 60 копійок”. У ній йшлося про те, що ніколи ще, як у цей проголошений владою так званий “Рік села”, не падала так низько ціна на здаване селянами молоко. Ще торік його закуповували по 80—90 копійок за літр. Нині ж, при тому, що триває постійна інфляція, за молоко платять по 60 копійок. А потім перепродують його в магазинах, знежирене, вчетверо дорожче.

не загрожує. Ідеться якраз про інше: імпорт молочної продукції до нас із-за кордону. Ось вступимо до СОТ, широко відкриються кордони і ринки і заллють наші прилавки європейським молоком і молокопродуктами. Суперякісними. Порівняно з якими наших продуктів ми ж самі не купуватимемо.

Так то воно, та й не так. По-перше, є серйозні сумніви щодо розхвалені якості закордонних продуктів. Ні, там уміють їх робити справді дуже якісними, але не всі. Є й щось простіше, для бідних. Є нашпиговане консервантами задля смаку чи довшого зберігання. Є те ж молоко, м'ясо, яйця, вироблені не в природних умовах, а на концентратах, у мегакомплексах, де тварина чи птиця світу не бачить. Різне є. Та й вміст і суть продуктів часто не дуже звичні для нас. Приклад — чомусь занадто вже популярні в Україні американські МакДональдси. Це що — страви нашої української традиції?

Не варто поспішати віддавати продовольчий ринок іноземним товарам. Ніхто не проти гарного, якісного. Але чи все воно потраплятиме (і вже потрапляє) на наш прилавок? І чи не варто владі теж подбати про вітчизняного виробника? Бо доходило ж до абсурду: у погірбах селян згнівала непродана, нікому в нас не потрібна картопля, а її завозили з-за кордону. Кому це було вигідно, хто на цьому щось мав — українському селянинові від цього було не легше.

Нас уже залякали НАТО, Євросоюзом. Тепер лякають СОТ. Хоч, схоже, вся ця молочна СОТівська аргументація від лукавого. Просто треба ж когось обікрати. Кого? Селянина. Він живучий, витримає.

Щойно з'явилося кілька політично-економічних новин щодо “молочної війни”. По-перше, уряд затвердив граничні закупівельні ціни на молоко. Залежно від сортності, вони різні, але не нижчі однієї гривні за літр. Тобто

про оті ганебні 60 копійок можна б забути. Адже закупівельники начебто не можуть платити селянам за молоко нижче встановленої урядом ціни. Кажу “начебто”, бо є і друга новина. Закупівельники — переробні підприємства спокійно заявили, що в постанові уряду вказані, мовляв, рекомендовані ціни. І платити такі гроші вони не збираються. Тим більше, що вчоргове тотально подорожчали пальне, електроенергія. Третя новина стосується можливого відновлення закупівель молока Росією. Тут новиною можна назвати хіба що крах найвішніх ілюзій, що після призначення уряду Януковича Росія враз пощедірає до нас. Щось цього не видно. Більше того, Росія скорочує закупівлю не лише нашої сільгосппродукції, а може зробити це й щодо інших товарів, наприклад, нашого металу.

Нарешті остання новина — стосується СОТ. Буквально в перші дні прем'єрства Віктор Янукович висловився у МЗС досить прохолодно щодо вступу України до Світової організації торгівлі. Принаймні в цьому році, як планувалося. Прем'єр наче й не проти СОТ, але дав зрозуміти, що не дуже туди поспішає і що шлях туди ще довгий. А між тим, цей шлях “упирається” у прийняття всього лише кількох давно підготовлених законів. Їх успішно бойкотував старий парламент, але тепер ці закони мала б прийняти “антикризова” коаліція. То в чому ж справа? — варто запитати у новоствореної парламентської більшості.

● Петро АНТОНЕНКО

ІНІЦІАТИВА

УНП ХОЧЕ ВІДТВОРИТИ НА ПОЛТАВЩИНІ «СИЛУ НАРОДУ»

Ініціювати створення Об'єднання депутатів місцевих рад Полтавщини “Сила народу” має намір Українська народна партія. Як повідомив голова Полтавської УНП Сергій СОЛОВЕЙ, з такою пропозицією має намір звернутися до колишніх колег по коаліції “Сила народу” зразка 2004 року збори депутатів місцевих рад Полтавщини від Української народної партії. Збори заплановано провести на початку вересня у районному центрі Карлівка.

Представники УНП у місцевих органах влади Полтавщини мають намір задекларувати свою позицію в умовах переходу партії в опозицію до Верховної Ради та уряду, а також створити постійно діючий “Координаційний центр депутатів місцевих рад Полтавщини від УНП”.

Учасники зібрання мають намір запропонувати партіям та блокам державницького спрямування — а це переважно ті, що 2004 року спільно працювали в коаліції “Сила народу” — “Програмові засади для спільного обстоювання у місцевих радах”.

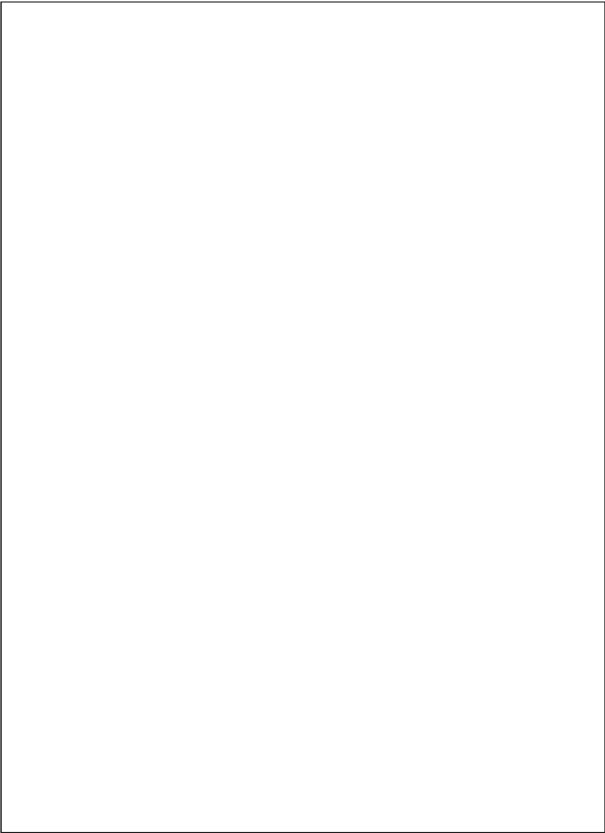
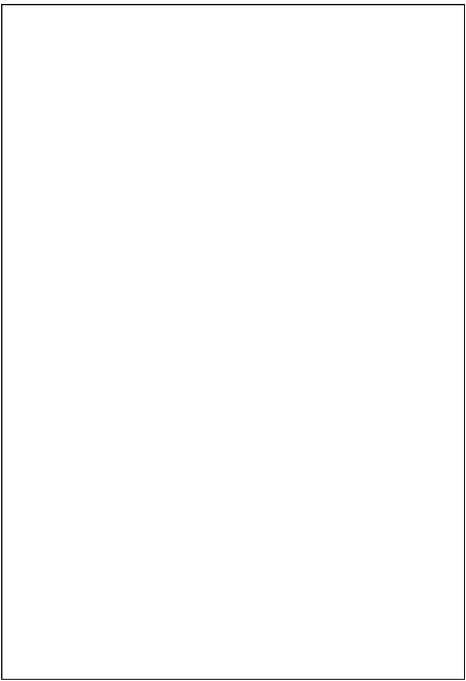
На переконання обласного керівництва УНП, програма “10 кроків назустріч людям” — та основа, яка може об'єднати колишніх колег по “Силі народу”.

Збори відбудуться у Карлівці, яка, за словами Сергія Солов'я, донедавна вважалася “неформальною столицею області для СДПУ(о) і “Партії регіонів”. Сьогодні міським головою Карлівки є член УНП Сергій Яковенко.

● Наталя МАКСИМЕНКО

ТОЧКА ЗОРУ

У залі Палацу “Україна”

КОНКРЕТНІ СПРАВИ

— *Пані Оксано, якими справами починалася українська “Просвіта” в Естонії?*

— Наша діяльність відповідає назві організації. Коли ми тільки організувалися, відкрили для дітей школу недільного дня, так ми її назвали, щоб не збігалася з назвою недільної школи при церкві. І де ми тільки з цими дітьми не зустрічалися, адже в нас не було свого приміщення: то в Російському культурному центрі, то в Спільні національних меншин “Ліра”, навіть у підвалах працювали. Нарешті, в ресторані з українською кухнею запропонували: приходьте по суботах, доки зранку ще немає відвідувачів і займайтеся собі. Вони навіть годували обідами наших дітей. “Просвіта” — член асоціації українських організацій, саме вона й сприяла створенню цієї асоціації. Об’єдналися кілька організацій у Таллінні і в інших містах — “Промінь” у Тарту (очолює Микола Стасюк), “Україночка” в місті Тапа (очолює Любов Лаур), у Пярну товариство “Вітчизна” (очолює Ніна Сушко), а ще ансамблі, зокрема, танцювальний ансамбль “Колор”. Чому була створена асоціація? Тому що дуже важко працювати одному, а разом можна проводити великі заходи. У “Просвіті” є академічний хор, вокально-інструментальний ансамбль “Діброва”, у Таллінні є фольклорний колектив “Журба”, він відомий і у Києві, два роки тому був створений ансамбль “Сусідки”. Цей квартет ми зробили ніби джазового напрямку.

Раз на два роки ми проводимо фестиваль українського мистецтва “Північна зірка”, цього року він відбудеться 14—15 жовтня. Щороку проходить дитячий фестиваль “Квіти України”, вже відбувся п’ятий, наші діти з нетерпінням чекають його. Беруть участь і найменші — 5—7 років, і молоді до тридцяти років. На великі заходи приходять ду-

ВАРТО ДОКЛАСТИ ЗУСИЛЬ

Оксана МАМУТОВА вже дев’ять років очолює осередок української культури “Просвіта” в Естонії. Про діяльність осередку відомо і в Україні завдяки різноманітним акціям, до участі в яких запрошуються митці й діячі культури з Києва та інших міст. Під час роботи IV Все-світнього форуму українців пані Оксана завітала зі своїми співвітчизниками до редакції, зокрема, з наміром передплатити “Слово Просвіти” для українців Естонії.

вич був свого часу послом у Відні й зустрічався з нащадками Розумовського.

— *А як реагує на сучасні події в нашій державі українська діаспора, зокрема на мовні проблеми?*

— Реагуємо болісно. Інколи навіть в одній родині протилежні думки. Дуже тривожить нас у діаспорі, що немає стабільності. Президент Віктор Ющенко виступав на форумі, мені дуже сподобався виступ, мабуть, йому справді було нелегко прийняти таке рішення, щоб об’єднати Україну.

Я відчула на форумі, як гостро стоїть мовне питання. Звернуся до вирішення цієї проблеми в Естонії. Там прийнято Закон про мову і він неухильно виконується: всі, хто працює в державних установах, обов’язково повинні знати естонську мову. І це правильно. Молодь, яка закінчує зараз навчальні заклади, школи, вже знає естонську. А щодо дорослих... Коли людина в чомусь дуже зацікавлена, наприклад, їй треба отримати гарну роботу або десь вчитися, то вона сама вивчить естонську мову. І якщо нам бу-

ло важко, бо потрібно було закінчувати курси естонської мови, то тут, в Україні, великої проблеми для російськомовних немає, варто лише докласти трішки зусиль для вивчення української (бо мови близькі). Пригадую, як мені в 1993 році сказали: якщо до першого березня не здаси на категорію С, не матимеш роботи. Незважаючи на те, що я досить довго прожила в Естонії — з 1962 року, не можна сказати, що зовсім не говорила, та влаштуватися на курси естонської мови було важко. Але треба мати цю категорію — я сіла і вивчила все необхідне для цієї категорії, потім освоїла наступну, потім склала іспит на громадянство. Причому всі курси ми оплачували самі. Ось так Естонія вирішує цю мовну проблему.

— *Коли потік емігрантів у Естонію був найбільшим?*

— За часів Радянського Союзу туди потрапляли спеціалісти за розподілом від ВНЗ. Зараз приїжджають люди, які шукають роботу. Це різні категорії: і артисти, і будівельники, в Таллінні є суднобудівельний завод, і ми на форумі говорили, що їм потрібні фахівці, їхній представник приїжджав до Києва шукати таких спеціалістів.

— *Чи співпрацюєте з естонськими культурними осередками?*

— В Естонії дуже люблять хоролий спів, у них свої традиційні фестивалі на Співочому полі. Дуже висока культура співу. Наш хор дружить з естонським хором, проводимо спільні концерти. Естонцям дуже подобаються наші пісні, був навіть цікавий випадок. Якось ми виступали в одному з районів Таллінна, зокрема, виконували пісню, де в приспіві повторювалося слово “Україна”. Після концерту до нас підійшла естонка і сказала розчулено: “Я так плакала, коли слухала цю пісню, особливо на словах “Україна, Україна...”

● Співкувалася
Валентина ДАВИДЕНКО

зичка — “Націоналізм проти “просвітництва”: духовні пошуки Д. Донцова”.

Постать Д. Донцова оцінювалася як неоднозначна, суперечлива, але надзвичайно цікава й актуальна. Такий характер доповіді зумовив жвавий відгук аудиторії, серед якої були люди різного віку, соціальних груп і професій: студенти, викладачі, священик та ін. Дискусії викликали своєрідні підтеми: “Д. Донцов та Ю. Липа”, “Д. Донцов та О. Теліга”, “Д. Донцов та М. Хвильовий”, “Донцов, український націоналізм та тоталітарні режими 1920—1930-х років”, “Д. Донцов та сучасні політичні партії України”. Особливо відзначався факт походження ідеолога українського націоналізму зі Східної України — Мелітополя. Не маючи, так би мовити, “стовідсоткових” українських коренів, ця людина через усе життя пронесла палку та гостру зацікавленість українською справою. Всі учасники зійшлися на думці про небезпеку втрати українцями своєї національної ідентичності, потребу оновлення ідеології та практики сучасних українських націоналістичних партій.

Отже, семінар довів потребу інтелігенції Одеси в осмисленні історії України, зацікавленість сучасним суспільно-політичним життям. Сподіваємося, що й надалі міждисциплінарні семінари, започатковані в Одесі “Просвітою”, служимуть справі реального та ділового, а не декларативно-галасливого просвітництва.

● **Олександр МУЗИЧКО**, член правління Одеського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

РОКОВИНИ

НІЖНЕ СЕРЦЕ МОЄ НА ДОЛОНІ БАНДУРИ ЦВІЛО...

Михайло ВАСИЛЮК народився 23 лютого 1942 року в селі Казбах (Лужанка) Тарутинського району Одеської області в сім’ї переселенців зі Львівщини. Рано залишився без матері: повоєнний суд відміряв жінці по роковій тюрми за кожен із десяти качанів кукурудзи, узятих із колгоспного поля. А Михайлик слугував за поводи-ря у сліпого батька-музики. Батько вчив малого народних пісень, гри на інструменті.

Де б Михайло Василюк не був і що б не робив, скрізь він складав вірші. А довелося йому бути поштарем і землекопом, баяністом у піонерському таборі й помічником режисера на телестудії, працівником філармонії і художнім керівником сільського будинку культури.

Упродовж останнього десятиріччя свого життя Михайло Василюк працював директором Клубу моряків Дунайського пароплавства в Ізмаїлі. Тут і досі діє створений ним жіночий ансамбль “Кобзарська дума”, якому присвоєно звання народного. З ансамблем Василюк їздив на гастролі по різних містах і селах України, бував і за кордоном. Заснований ним музично-драматичний театр села Першотравневого був значний далеко поза межами Ізмаїльщини. У репертуарі театру були опери “Запорожець за Дунаєм”, “Сватання на Гончарівці”, “Наталка Полтавка”. Михайло Деонісійович і сам грав у виставах. Він також організував “Троїсті музики”.

1990 року М. Василюк як кобзар брав активну участь в оглядах художньої самодіяльності в Києві та Львові. За досягнення на теренах національної культури його було прийнято до Співки кобзарів України, нагороджено орденом і медалями.

М. Василюк палко відстоював державність української мови як митець, громадянин, тривалий час очолював “Просвіту” в Ізмаїлі.

11 вересня 1991 року на 49 році життя Михайла Василюка не стало.

Нещодавно в Ізмаїлі за сприяння Одеської обласної організації “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка видано збірку Михайла Василюка “Серце на долоні бандури”. До неї увійшли кращі вірші, а також присвяти друзів, колег по перу, біографічний нарис, написаний дружиною Ніною Давидівною.

Ніби передчуваючи ранню смерть, Михайло Василюк написав:

*“Опадуть пелюстки
пісняревого серця палкого,
Кожна з тих пелюсток
стане піснею, що б не було!
І нічого, що потім
не знатимуть імені мого, —
Ніжне серце моє
на долоні бандури цвіло!”*

● **Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ**

ПОДІЯ

24 серпня 1991 року компартійна еліта під тиском національно-демократичних сил проголосила створення незалежної Української Держави. Однак цей крок виявився значною мірою формальним. Попри багатозначні гасла та відмову від будь-якої ідеології (15 стаття Конституції), правляча еліта фактично взяла курс на консервацію російсько-імперських і совєтських ідеологічних принципів. Символом такої політики стала відмова від рішучого курсу на визнання ОУН-УПА єдиною силою, що боролася за незалежність України під час Другої світової війни та надання відповідних пільг ветеранам українського національно-визвольного руху. На тлі постійних хитань нинішніх політиків у культурно-ідеологічній сфері черговим піаром є “ідея фікс”, а насправді порожнє гасло, про примирення ветеранів ОУН-УПА та радянської армії. Відповідальність за примирення нації перекладається на голови сивочолих, часто немічних людей, а не їхніх нащадків.

Натомість із боку політиків досі мало зроблено послідовних і розумних кроків задля подолання антиукраїнських стереотипів, які десятиліттями насаджувалися на сході та півдні України. Одним із цих жупелів є поняття українського націоналізму, яким і досі лякають учнів, студентів і громадськість різноманітні антиукраїнські сили. Духовна спадщина видатних діячів українського національного руху XIX—XX ст. часто подається у викривленому й неповному вигляді. Важка справа поширення історичних знань, виховання українського патріотизму знову лягає на плечі

ВШАНОВУЮЧИ Д. ДОНЦОВА

представників української громадської організації — “Просвіти”, яку останнім часом у пресі критикують за “немодерність”. Але як і раніше, квалітет українських політичних партій і держави унеможливило зникнення цього начебто “застарілого” інституту.

За таких умов, правління Одеського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка започаткувало проведення міждисциплінарних наукових семінарів, присвячених окремим українським діячам і визначальним проблемами української історії. Міждисциплінарний характер семінарів передбачає залучення до участі в них спеціалістів різних галузей

знань, обговорення тем, що перебувають на перетині інтересів. До участі запрошуються і науковці, і всі зацікавлені особи. Вітаються пропозиції щодо вибору тем семінарів.

26 серпня світлиця “Просвіти” на Пушкінській, 19, збирала людей (близько 40 осіб) для обговорення біографії та поглядів однієї з найяскравіших і найвпливовіших постатей української історії XX ст. — Дмитра Івановича Донцова (1883—1973). Зі вступним словом виступила голова одеської “Просвіти” Галина Дольник. Вона зазначила актуальність проведення подібних заходів в умовах спрагності гуманітарних знань у суспільстві. Висловила сподівання на конструктивну та серйозну роботу, закликала учасників бути конкретними у висновках і толерантними в дискусіях. Як показало проведення семінару, який тривав близько двох годин, слова пані Галини не були марними. Аудиторія з цікавістю вислухала чотири основних доповіді: одеського громадського діяча, голови Одеської обласної Управи братства ОУН-УПА Михайла Перегінчука — “Д. Донцов — ідеолог українського націоналізму”, історика Людмили Музичко — “Марія Бачинська-Донцова”, студента історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова Юрія Демедюка — “Греко-католицька церква та український націоналізм у 1920—1930-х роках” та історика Олександра Му-

**ВИДАВНИЧИЙ
ЦЕНТР "ПРОСВІТА"**

— Чому ви взялися дослідити феномен Івана Мазепи у такому незвичному ракурсі?

Р. РАДИШЕВСЬКИЙ: Ми обоє займаємося епохою бароко і нас об'єднало те, що не було такої книги про Мазепу і про його епоху під кутом зору сарматської ідеології і роксоланізму. В епоху Мазепи, наприклад, чернігівський поет Іван Орновський так і сказав, що він "сарматських Муз і роксоланського Парнасу слуга". А роксолансько-сарматський Парнас витворений саме отут у Києві, якоюсь мірою в Чернігові, й культура того періоду мала дуже вагомий сарматсько-роксоланський елемент. На жаль, наші історики, культурологи, якось до цього не дійшли і з цієї точки зору не розглядали даної епохи. А ми маємо багато фактів, що це ключове питання, яке прояснює багато інших у постаті Мазепи. Я кажу своїм студентам, що епоха бароко найбільша в Україні, в якій відбувалися найважливіші події. Наприклад, до Брестської унії в нас було таких церковно-релігійних уній дуже багато, серед них найбільша Флорентійська унія говорила про таку саму єдність, як і Брестська. Але, на жаль, не відбулось, а чому, тому що не була сформована людина, не була підготовлена. А людина бароко — це та, яка знає свою традицію глибоко, шанує її і не боїться нового. Злиття в Брестській унії елементів одного й іншого, яке відбулося, це справді революційна подія. Наступне. Війна Богдана Хмельницького. Він проголошує релігійні, національні питання, але ще й говорить, що відновлює державу в рамках тієї, якою була Київська Русь. Бачите, яка прив'язаність до старого, але на цьому будується нове. Мазепа тим більше це робить, він відверто будує князівську державу і особливо в останніх своїх виступах, універсалах підкреслював, що є князем цієї держави. Тому ми подивилися на Мазепу як на центральну постать, при якій відбувається унікальний розквіт української культури, книгодрукування. Поезія на київському Парнасі — ніколи не було такої поезії в попередні роки, бо лавроносним поетом, який славив Мазепу, був Стефан Яворський, професор Києво-Могилянської академії, до речі, вона почала називатися Мазепинсько-Могилянська академія. Будівництво, архітектура, яка розквітає, тобто епоха Мазепи — і я гадаю, що наша книга це довела і допоможе тому, хто сумнівається, що це дуже світла епоха в історії України.

В. СВЕРБИГУЗ: Це наша трирічна праця і чому ми звернулися до цієї постаті, бо, на мою думку, він був першим патріотом України, який поклав на алтар батьківщини життя, багатство і не сумнівався у своїх патріотичних переконаннях.

КОЗАЦЬКА ВОЛЬНІСТЬ НЕПОРУШНА

У видавничому центрі "Просвіта" напередодні Дня Незалежності вийшла монографія "Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко", автори Ростислав Радишевський, Володимир Свербигуз, редактор Василь Клічак. Уперше образ гетьмана та його епохи відтворюється через філологічний аналіз архівних матеріалів, стародруків, універсалів і епістоляріїв. Дослідження було підтримане грантом Наукового товариства ім. Т. Шевченка в США за фінансової допомоги Наталії Данильченко. Сама ж книга — красивий фоліант обсягом 552 сторінки теж у стилі барокового мистецтва з численними ілюстраціями, серед яких унікальні гравюри, геральдичні композиції, малюнки Київської лаврської малювальної школи. Це видання здійснене відповідно до Плану комплексних заходів всебічного розвитку української мови (Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка спільно з Міністерством культури України) і надійде в бібліотеки наукових і навчальних закладів. Ростислав РАДИШЕВСЬКИЙ і Володимир СВЕРБИГУЗ в інтерв'ю для "Слова Просвіти" зазначили, що їхнє дослідження вперше повертає увагу до сутності епохи бароко, в якій жив і творив гетьман Іван Мазепа.

наннях. Іван Мазепа вперше на рівні державної ідеології поставив питання української нації, тобто національне питання в державному правлінні України. Сарматизм як образ культурної епохи. Коли ми уявляємо французького мушкетера, розуміємо, що це французька культура, а ознаками сарматизму, скажімо, є оселедець, як зачіска запорізького козака або шаровари. Це те українське, що увійшло в побут нашого народу, що ми повинні вивчати, шанувати, чим повинні пишатися. На обкладинці книги було вказано гасло, цитата Мазепи: "Вольність козацька нікогда не має бути порушена". Це одне з державотворчих гасел Мазепи і це приклад українського патріотизму.

Р. РАДИШЕВСЬКИЙ: На базі нашого багатоджерельного дослідження хтось може взяти і написати справжню історію України саме про епоху Івана Мазепи. А щодо сарматизму, хто такі взагалі сармати — це захисники вітчизни і віри. Ця ідеологія, зокрема, була шляхетською, виходила з польських джерел, йшлося про дві Сарматії — європейську й азійську, але цікаво, що центром Сарматії був Київ, і це є в Пекаліда. Це написано, і чому ми відмовилися від цього так легко? Звичайно, є ще хозарська теорія, про яку ми згадуємо в книжці. Але коли цей аспект сарматизму і роксоланізму таким важливим був саме для авторів в епоху і в оточенні Мазепи, то гадаю, це дуже вагомим, що модель сарматської культури ми впровадили.

— Які аргументи в архівних, філологічних текстах свідчили, що Мазепа був політиком дуже мудрим і завжди дбав про свою державу саме в контексті стосунків із Петром I?

В. СВЕРБИГУЗ:

Надзвичайно актуальне питання для сьогодення і для української науки загалом. Почну з того, як укладалася ця книга. Найважливішим для авторів була стильність текстів. У ній немає жодного посилання на автора, який жив пізніше Мазепи. Усі цитати — це або слова самого Мазепи, або філософів, які жили при Мазепі, або письменників, які бачили і знали Мазепу, немає жодної цитати з того, що поза епохою гетьманщини, а й правління Мазепи. У цьому велика вага аргументації праці. Тож і тема мілітарна дуже добре представлена в книзі саме в напрямку української гетьманської військової культури. Зокрема розгляд культури загалом і ставлення красивого письменства до військової тематики і до гетьмана Мазепи. Скажімо, українські письменники Стефан Яворський, Пилип Орлик, Іван Орновський і ще ціла плеяда мало відомих сучасному читачу, але дуже добре відомих тогочасному читачеві розглядали образ українського гетьмана. Скажімо, яким має бути гетьман на війні, і порівнювали Мазепу під час бойових дій. Великий блок літературних звернень письменства був саме до південних походів на Азовське море, боїв гетьмана Мазепи в Криму. Це з десятків літературних праць, які виславляють лицарство запорозького козацтва і гетьмана Мазепи в бою, і ми наводимо приклади, як оспівували поети гетьмана в бою.

Р. РАДИШЕВСЬКИЙ: Мазепа володів кількома європейськими мовами вільно, а латиною тим більше. Закінчив клас риторики Києво-Могилянської академії, міг вільно писати і поезії, і промови. Як він

Портрет Івана Мазепи.
Невідомий художник. Батурин

висловився сам, він будував державу мистецтвом війни. І ще, що таке політика? Послухайте, як по-сучасному звучить вислів Мазепи: "Політика спрямовує людські вчинки до щастя держави". Тож із цієї точки зору, як могли ці дві постаті зійтися: Петро I — монархіст очевидний з ознаками лише терору, і демократ, вихований у європейських ВНЗ, Мазепа! Це було закладено в ньому. Ніхто цих проблем ще тонко не дослідив. Як би ми не хотіли сьогодні виховати наших політиків і в питаннях релігії, і в інших, цього немає і бути не може! Навіть питання релігії: Мазепа і греко-католицизм, Мазепа і Православна Церква, ми скрізь знаходимо його демократичні кроки. Ось так, як наш Президент сьогодні хоче вирішувати ці проблеми, так і Мазепа свого часу вирішував. Мені здається, що це великий урок для Росії — постать Мазепи, бо вчить, що скільки б ви не нав'язували людині свою волю, вона все одно повстане проти цього. Нам, у XXI столітті, Мазепа дуже корисний, бо він показав, що інших методів, окрім демократичного розвитку держави, не існує.

— Видання ілюстроване, гравюри, використані в книзі, з яких джерел?

Р. РАДИШЕВСЬКИЙ: Епохою бароко цікавлюся давно і одну з цих гравюр давно шукав, років десять, писав у Гданськ, бо знав, що там вона є. На жаль, вона була на реставрації, і лише два роки тому ми її роздобули. Яке це щастя! Це гравюра Києво-Могилянської академії заввишки метр шістьдесят і вісімдесят сантиметрів завширшки. Це так звана Теза. А тоді були популярні тези, конклюдії, довкола яких вели диспути. У цій тезі теж є два ключові поняття, необхідні для цієї книги, і щастя, що ми її знайшли і в різних аспектах подали. Наприклад, Лаврентій Кщонович з оточення Лазаря Барановича, чернігівського поета, сам поет, і перекладач, і гравер, який уперше ці конклюдії впровадив на території України. Він дає там свій текст, дуже цікавий, але дає і текст литовського історика Матвія Стрийковського. Про наш край ніхто більше в XVI столітті не написав, як Матвій Стрийковський. Тож яку цитату він дає — про героїзм роксолан, які в Греції ставили свої щити, тобто переможні ознаки були аж там, у Візантії, що Олег, Володимир своїми походами туди засвідчували силу Київської держави. І там є цей термін — роксоланізм, а ми спадкоємці роксолан.

На Успенський собор, який сьогодні відбудовується, Мазепа дав великі кошти тільки в перший рік свого правління, він саме тоді реставрувався, а мурі, вали — це завдяки тому, що Мазепа подбав. А дзвіниця Софії Київської — це справа рук Мазепи, а Полтава, а Чернігів, а Переяслав!

В. СВЕРБИГУЗ: Варто згадати, що Мазепа був першокласним політиком. З одного боку, йому дорікали, що його плани були утаємничені до останнього дня, з іншого — вся Європа дивувалася політичному гарту і професіоналізму гетьмана Мазепи, європейські: французькі, німецькі газети писали про те, що Мазепа — відомий політик, він був учнем доктрини Макіавеллі. За часів гетьмана Мазепи пропагувалася абсолютно утопічна ідея, можливо, дивна, але надзвичайно патріотична доктрина — це тисячоліття гетьманства в Україні. Сам Мазепа пропонував виводити генезу козацтва і гетьманства з великих князів Київських, що абсолютно заперечувало права московської корони на київський престол. Оце і є ознаки його патріотичної політики. Я б хотів, щоб сучасні політики хоч щось запозичили з цієї книги.

● Спілкувалася
Валентина ДАВИДЕНКО

У Батурині знайдено залишки Троїцького собору, головного храму міста часів гетьмана Івана МАЗЕПИ.

Справжньою археологічною сенсацією завершився черговий польовий сезон для міжнародної археологічної експедиції в Батурині. Ця експедиція працює тут уже 11 років і зробила значний внесок в історичне відродження гетьманської столиці. Адже з відомих історичних і політичних причин протягом майже трьох століть знищувалась сама пам'ять, згадка про Батурин. Знищувалися безцінні до-

ХРАМ ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ

кументи. І тепер археологам покрихтах доводиться відновлювати нашу історію.

Ось що розповів нашій газеті беззмінний керівник експедиції, директор Інституту археології та стародавньої історії Північного Лівобережжя, завідувач кафедри Чернігівського державного педуніверситету Володимир Коваленко. Собор Живоначальної Трійці, відомий нам лише з історичних джерел, був головним храмом гетьманської столиці України часів Івана Мазепи.

Храм розділив трагічну долю Батурина, що був знищений 2 листопада 1708 року військом московського царя Петра I. Місто було спалене, тисячі батуринців убиті. Разом з іншими спорудами зруйнований і спалений Троїцький собор.

Майже через століття, коли Батурин знову став гетьманською столицею, тодішній останній гетьман України Кирило Розумовський звелів розібрати рештки собору на будівельні потреби, в тому числі й для спорудження церкви. Це була

звична практика тих часів. Нині, ще через два століття, від тодішнього Батурина залишилося небагато. А сліди Троїцького собору було остаточно втрачено. І ось знайдено рештки фундаменту церковних споруд. Далеко не випадково, а в результаті кількарічних пошуків. Рештки фундаменту знайдено на значній глибині за кількасот метрів від місця, де стояв палац гетьмана. Тут, на місці старовинної фортеці, зараз звичайна вулиця. Знахідка археологів

— на обійсті однієї мешканки селища.

Ретельне дослідження продовжиться наступного року, в новому польовому сезоні експедиції. За словами В. Коваленка, археологи ще точно не визначилися, чи це залишки самого собору, чи його дзвіниці. У будь-якому випадку ясно, що це соборний комплекс, і місцезнаходження решток собору практично встановлено.

● **Петро АНТОНЕНКО**
Р. С. У наступних числах газети читайте серію публікацій Петра Антоненка з гетьманської столиці Батурина.

“ТЕАТР МАЄ БУТИ ШКОЛОЮ ЖИТТЯ...”

Незважаючи на те, що зв'язки Івана Франка з театром ніколи не були щасливими, поруч із хвилинними радощами вони приносили йому й безліч розчарувань. Проте це не завадило йому протягом багатьох десятиліть зберігати великий інтерес до театру. Він виступав як драматург і рецензент, критик і теоретик театрального мистецтва.

Саме Франко підніс українське театрознавство до наукового рівня. Йому вдалося узагальнити досвід українського театрального мистецтва і сформулювати найважливіші принципи народного театру, створеного поколіннями українських митців-реалістів і демократів. Теоретичні міркування І. Франка про театр стоять поряд із думками таких митців-реалістів, як О. Островський, М. Салтиков-Шедрін.

Ще в 80–90-х рр. XIX ст. він, із такою ж послідовністю й чіткістю, як Ромен Ролан у 1903 році, розкрив причини занепаду культури, показавши, що єдиною умовою розвитку театрального мистецтва є його зв'язки з народом і праця в ім'я його прогресу. Відповідно, єдиною вимогою Франка до театрального мистецтва було відтворювати дійсність, реальне життя народу в усіх його суспільних верствах, зображати провідні тенденції дійсності. Тому, наполегливо орієнтуючи діячів театру на проблеми тогочасної дійсності, він писав: “Хлібом насущним театру справді народного, справді спосібного до зросту і розвитку повинні бути свої штуки, де би виводились такі люди, яких ми бачимо, такі інтереси і колізії драматичні, яких ми самі є свідками, які відбиваються на нашій власній шкурі”.

В умовах соціального гноблення і національних утисків українського народу, Франко вважав головним завданням театру — критику цих умов, викриття панства, чиновництва, які були ворожими трудовому люду: “Коли театр має бути школою життя, то мусить показувати нам те життя, зображувати і аналізувати його прояви, будити в слухачах критику сього життя... А щоб така критика була вірна, мусить бути повною і всесторонньою, опиратися на повні і широкі зображення суспільства. Театр, який піддає прилюдній критиці тільки деякі дрібненькі явища, осмішує або клеймує деякі невеличкі, покутні хиби, а лишає на боці, промовчує або покриває брехнею головні, основні недосконалості суспільності, той театр ніколи не стане вповні національним, не буде школою життя, або буде злою школою”.

Виходячи з цих засад, Франко гостро критикував репертуар театру “Руської бесіди”, який був засмічений творами перекладної та доморощеної оперетки.

Природно, що така позиція письменника не могла не позначитися на його взаєминах із керівництвом труп “Руської бесіди”, яке залишалося не тільки глухим до порад і міркувань Франка, які він висловлював у численних статтях із питань театрального мистецтва щодо шляхів і засобів розвитку українського театру в Галичині, а й відхилило п'єси Франка “Рябина”, “Сон князя Святослава” та неприхильно ставилося до “Украденого щастя”.

Не розуміла творів великого Каменярка й тогочасна критика, а реакційна преса відверто цькувала драматурга.

ТЕАТРОЗНАВЕЦЬ ФРАНКО НЕ МАВ ПОПЕРЕДНИКІВ

По-іншому склалися стосунки письменника у сфері театральної критики. Незважаючи на погляди і смаки керівництва “Руської бесіди”, він з усією прямоотою висловлював на сторінках преси свої думки та пере-

конання, вів послідовну боротьбу за реалістичне народне театральне мистецтво. І. Франко виступав як театральний оглядач газети “Kurier Lwowski”, друкував свої статті та рецензії про театр і драматургію на сторінках “Друга”, “Зорі”, “Діла”, “Народу”. Через відсутність постійного прогресивного друкованого органу, він використовував найменшу можливість друкувати свої статті як у галицьких виданнях, у “Записках наукового товариства ім. Шевченка”, так і в польській періодичній пресі, зокрема у варшавській газеті “Prawda”.

Десятки рецензій на вистави трупи “Руської бесіди”, польського театру, на п'єси та драматичні пекреклади, низка проблемних статей

що проблеми вертепної драми і вистави письменник розглянув на тлі широкого огляду історії світового лялькового театру та праць про нього. У своїх дослідженнях Франко дійшов висновку, що Західна Європа не знала явища подібного до вертепу. На думку І. Франка, його коріння швидше слід шукати у східних культурах. Що ж до виникнення вертепу, то Франко-дослідник вважав, що воно відбулося на землях з українським, білоруським та польським населенням.

Найбільшу цікавість для фахівців становлять праці письменника з історії нової української драми та театру. Оскільки в цих розвідках Франко майже не мав попередників. Так,

лилько-руський театр”, “Наша театральна мізерія”, з яких випливають найузагальненіші теоретичні висновки. Саме в них ми бачимо основні положення революційно-демократичної естетики українського народного театру. Оскільки теоретичні статті І. Франка не тільки ґрунтувалися на конкретному матеріалі галицького театрального життя, а й враховували досвід сценічного мистецтва Наддніпрянщини, а тому сягали рівня загальнонаціонального явища і були близькими для митців сцени усієї України.

Багатоградна театральна діяльність І. Франка як у галузі драматургії, так і в галузі критики та розробки естетичних основ народного театру,

ДРАМАТУРГ, РЕЦЕНЗЕНТ, КРИТИК І ТЕОРЕТИК ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Іван Франко першим дав зразки наукової історії українського театру від джерел — народних звичаїв та обрядів аж до початку XX ст., історію, основні концепції якої, по суті, майже без змін використало радянське театрознавство. Міжнародне значення театральних поглядів письменника полягає в тому, що він в умовах економічної й культурної відсталості Галичини, зміг піднятися до вершин світової мистецької думки.

“Украдене щастя” на сцені Чернівецького музично-драматичного театру ім. О. Кобилянської. Сцена з вистави: Анна — нар. арт. України О. Ільїна, Микола — М. Сіренко, Михайло — Б. Яроцький.

“Украдене щастя” на сцені Чернівецького музично-драматичного театру ім. О. Кобилянської. Анна — нар. арт. України О. Ільїна, Микола — М. Сіренко

про театральне мистецтво — це та спадщина письменника, з якої постає яскрава картина життя галицької сцени тих часів. Нічого подібного не залишив нащадкам жоден із театральних критиків тієї доби.

Із праць Франка ми дізналися про історію українського театру від його джерел — народних обрядів та ігор, пам'яток стародавньої драматичної літератури (шкільних драм та інтермедій), вертепної драми — до подій театрального життя початку XX ст.

Саме Франко розшукав та опублікував невідомі шкільні драми (“Містерія страстей Христових”, “Слово про збурення пекла” та діалог “Банкет духовний”). Ґрунтовні праці І. Франка присвячені питанням вертепу — “До історії українського вертепа XVIII віку”, “Нові матеріали до історії українського вертепа”. Характерно,

приміром, у розвідці “Руський театр у Галичині” (1885 р.) відтворено театральне життя Галичини від перших вистав 40-х років XIX ст. до моменту написання праці. “Русько-український театр”, за визначенням самого автора, — це “історичні обриси”, в яких простежується процес виникнення і розвитку театру від його початків у період Київської Русі аж до явищ історії українського театру XIX ст. У своїх працях Франко розглянув процес розвитку українського театру в тісних взаємозв'язках з історією російського та польського театрів, простежив взаємовпливи різних культур, що надало його розвідкам великої широти, справді міжнародного значення. Визначаючи завдання історика літератури, отже, й історика мистецтва, Франко писав: “Він мусить показати, як вона (література — ред.) засвоює собі чужий матеріал і чужі форми і що вносить свого в загальну скарбницю літературних тем і форм: мусить показати, чим були для неї літератури сусідніх народів і чим була вона для них... Не відкидаючи набік почуття краси й гармонії, він буде однак шукати їх виразу не в підтриманні естетичних формулок та шаблонів, а в пильній увазі до явищ соціального та індивідуального життя”.

Своєрідним підсумком розвідок великого Каменярка про театральне мистецтво є статті “Наш театр”, “Руський театр”, “Уваги про га-

в галузі історії театрального мистецтва є вершиною творчої і критичної думки української культури другої половини XIX—початку XX ст.

ВІД НЕСПРИЙНЯТТЯ ДО ТРИУМФУ

У статтях і рецензіях Франка, передові театральні діячі Галичини та Буковини черпали дружні поради щодо своєї творчої праці, програмні настанови для ведення театральної справи, вчилися на них майстерності. Проте шлях до визнання та належного втілення драматургії І. Франка на професійній сцені був довгий і тернистий.

Попри те, що драматургія письменника, характерною ознакою якої є цілковита, ґрунтовна соціальна й психологічна вмотивованість, уміння за окремим характером, за ситуацією побачити і показати “основи суспільності” — соціальні обставини життя, рушійні тенденції доби, правдиво змалювати образи представників тогочасної дійсності, вона не дістала належного визнання за життя письменника. Його п'єси “Украдене щастя”, “Учитель” спотворювалися цензурою. Так, трупа “Руської бесіди”, втілюючи їх на сцені, не спромоглася розкрити все багатство думок, закладених у п'єсах Франка.

Не відразу поталанило “Украденому щастю” І. Франка й на сцені буковинського театру. Вперше вона була поставлена в 1933 році під назвою “Жандарм” на сцені тодішнього Театру Революції. Окрім очевидної тогочасної тенденції недооцінки самого драматургічного твору письменника, негативно позначилося на виставі й бажання автора сценічної редакції І. Кулика осучаснити п'єсу.

Попри його запевнення у пресі, що автори вистави “не приписали І. Франку жодного слова... за винятком цілком слухних скорочень”, натомість виявилось, що у тексті п'єси були зроблені суттєві купюри, які змістили акценти у виставі. Відповідно до тогочасної більшовицької ідеології, режисер І. Земгано зосередився тільки на соціально-політичних мотивах, завдяки яким вона дістала неприродне політичне забарвлення, а у спектаклі виконували революційні пісні. Негативно позначилося “осучаснення” п'єси Франка й на трактуванні режисером образів головних героїв. За “новою” сценічною редакцією п'єси дістала назву “Жандарм”, відповідно, на перший план вистави було виведено образ жандарма Михайла Гурмана, який трактувався режисером як викінчений злочинець. Натомість, у Миколі Задорожному автори намагалися втілити образ одного з учасників селянського руху. Належну оцінку такому прочитанню твору І. Франка, як явищу вульгарно-соціологічному, було дано набагато пізніше, а тоді, в 1933, робота театру була високо оцінена офіційною критикою.

Вдруге до “Украденого щастя” Театр Революції вже звертається в своєму першому театральному сезоні на Буковині в 1941 році. На відміну від першої постановки І. Земгано 1933 року, режисер І. Юхименко виходив із засад самого драматурга і трактував твір як соціально-психологічну драму. Друга постановка “Украденого щастя” вирізнялася своєю реалістичністю і була належно оцінена. Так, рецензуючи виставу, В. Царинник писав: “Своєю роботою “Украдене щастя” у постановці заслуженого арт. УРСР І. Юхименка український радянський драматичний театр продовжує лінію поглибленого психологічного аналізу, яскравого розкриття художньої правди життя. Ці риси виразно виявлені в постановці талановитого твору І. Франка”.

Успіхові третьої постановки твору Каменярка “Украдене щастя” на сцені Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської сприяла насамперед цікава режисерська робота засл. діяча мистецтв України В. Опанасенка, по черку якого завжди було притаманне творити вистави, в яких є гострий конфлікт і нуртують пристрасті неординарних особистостей. Саме завдяки блискучій режисурі В. Опанасенка, буковинським митцям вдалося донести до глядача наскрізну думку спектаклю, що неможливо на чужому нещасті збудувати своє щастя. Розплата за наругу, потоптану та обікрадену долю, вчинене зло, завжди неминуча. Неабияку роль в успіху вистави відіграв вдалий вибір виконавців головних ролей. Анну зіграла нар. арт. України Ольга Ільїна, Миколу Задорожного — Валерій Шептекита, Михайла Гурмана — Борис Яроцький.

Постановка буковинців не поступалася столичним виставам. В “Украденому щасті” 1978 року Опанасенком було продумано все: від найменших мізансцен, сценічного оформлення, яке здійснив художник В. Лассан, до музики, яку написав композитор Б. Янівський. Спектакль був настільки цільним і динамічним, що складалося враження, ніби він поставлений і грався акторами на одному диханні. Тому, очевидно, рецензуючи його, Кость Валігура в газеті “Радянська Буковина” відзначив: “Не буде перебільшенням сказати, що нова вистава “Украдене щастя” стане ще однією яскравою сторінкою в золотому фонді класичного репертуару нашого театру”.

● **Марія ВИПНЕВСЬКА,**
театрознавець,
м. Чернівці

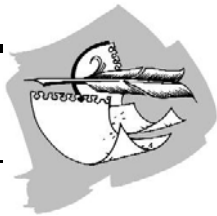

Фото О. Литвиненка

А НАМ СВОЄ РОБИТЬ!

Відбулася вона за сприяння добрих людей милої моєму серцю "Просвіти" Галицького району м. Львова. Треба було зустрітись трьом поколінням львів'ян (60–70 рр., 80–90 рр. і 2000–2006 рр.)!

Гарний конференц-зал Історичного музею Львова вщерть заповнили шанувальники рідного слова й пісні, які прийшли на зустріч з українською діаспорою з Литви — родинним гуртом "Світлиця". Ми, колишні львів'яни, звітували перед друзями, знайомими про свій 25-літній мистецько-пісенний здобуток. А розповідати було про що: і виїзд до Литви, і створення родинного мистецько-пісенного гурту, і така виснажлива і водночас цікава робота — поїздки протягом багатьох років дорогами Литви, знайомства та виступи перед українськими громадами литовських міст — Вільнюса, Каунаса, Клайпеди, Йонави, Вісачіпаса, Матейкія. Це була популяризація української пісні і поезії. І не тільки в Литві. Слухали "Світлицю" в Польщі (Варшава, Гданськ, Ольштин), Чехії (Прага, Брно), Словаччина (Братіслава, Пряшів, Кошице) і інших. А потім була Україна, був і Крим (Ялта, Алушта, Гаспра). Ми виступали в Луцьку на фольклорному фестивалі "Во-

линські візерунки", на святі рідної мови в Ужгороді, в Києві в Палаці "Україна", в Каневі на могилі Т. Шевченка, у Львові — вперше.

Після короткої інформації про гурт та українську діаспору

сутні в залі підхопили цю пісню, співали разом!

Послухати гурт прийшли і колишні мої учні, а нині відомі спеціалісти в галузі медицини, науки, техніки, що було для мене

"Діамант дорогий" про мову в виконанні Оксани Ластов'як і пісню-молитвою "Від Бога наша пісня, наша мова".

Від імені родинного гурту "Світлиця" з Литви я хочу подякувати всім тим чудовим людям, які організували нашу зустріч, а саме: просвітянкам п. Оксані Семенюк, п. Марії Козак, п. Марії Павлюк, чудовому дитячому дуєтові Яринці та Юрчикуві Смертигам (онукам просвітянки п. Юлії Смертиги) за пісенне вітання, відомий львівській поетесі п. Лідії Шевело, яка і вірш присвятила гурту, і подарувала свою найновішу збірку поезій "Зоря на небі засвітилась" (до 750-річчя Львова). А також моїй колишній учениці, згодом талановитій спеціалістці в галузі науки і техніки Надії Середницькій. Вона зворушливо прочитала свій вірш-звернення до мене, її колишньої вчительки рідної мови і класного керівника, написаний нею ще в шкільні роки.

Такі зустрічі проходять елегантно, зворушливо, подобаються слухачам, дають наснагу та приплив доброї енергії, яка так зараз потрібна українцям і Україні!

● **Ірина ІЛЬНИЦЬКА**, ведуча та режисер гурту "Світлиця"

ТАКА НЕЗВИЧАЙНА ЗУСТРІЧ

Гурт "Світлиця"

Литви зазвучали у виконанні подружжя Ластов'яків (Оксани та Романа) такі знайомі львів'янам і зворушливі народні та стрілецькі пісні "Там під Львівським замком", "Рости, рости, черемшино", "Балада про повстанця" — при-

ємною несподіванкою. Ми не бачилися 45 років від часу їхнього випуску. Були хвилюючі спогади, розповіді про минулі дитячі й юнацькі шкільні роки... Завершилася наша зустріч із львів'янами читанням поезії Івана Франка

ВІСТІ ЗІ СЛОВАЧЧИНИ

Нещодавно я був у відрядженні в Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація зветься по-словацьки "Словацький синдикат новинарів" і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут у Пряшеві, і передаю інформацію до Братіслави. Обслуговую 12 районів. Працюю щоденно. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах, кажучи по-англійськи "он-гавермент", тобто неурядово. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— *Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися ці процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?*

— Дуже болісно. Багато журналістів втратило роботу. Але zostали лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку, державної політики для ЗМІ в Словаччині взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликі районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Її існують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— *Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?*

— Є! Я працював в одному такому виданні — "Пряшівській газеті", яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комітет. Так, зреш-

тше, Банська Бистриця, Жіліна, Нітра, Тренчин, Трнава, наш Пряшів і Братіслава. Ми — члени загальнодержавної журналістської організації.

— *Розкажіть трохи про себе.*

— Хоча своєю батьківщиною я вважаю здебільшого українське містечко Свидник тут, на Східній Словаччині, але народився я п'ятдесят років тому в Чехії. Я сам української національності, а наро-

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

тою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

Отже, державного тут із газет нічого не залишилося, окрім двох ЗМІ — Словацького телебачення і Словацького радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— *Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.*

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словацьчину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново. Але тепер ми не шкодуємо — добре, що відійшли, бо ми самі відповідаємо за себе. Як крайська (обласна) організація, ми є однією з тих восьми обласних організацій, які нині існують, в містах Ко-

дився в Чехії у Маріанських Лазнях, бо моя мама десь 1953 року повірила, що буде краще, коли піде з рідного села, і пішла далеко-далеко зі Словаччини до Чехії (тоді ми були разом, в одній державі — Чехословаччині). Маріанські Лазні (по-колишньому Марієнбад) нині в руках росіян! Це недалеко від Карлових Вар.

Коли було дуже погано з нашим словацьким урядом після 1994 року і коли на його чолі був Вол. Мечіар, — це можна було назвати оновленням комуністичної диктатури, ще гіршої за тоталітаризм! І тоді я всерйоз роздумував, чи буду громадянином Словацької республіки. Від 1 січня 1993 року треба було визначитися з громадянством: чеське чи словацьке, чи подвійне? Мені болісно було вирішувати — моє ж коріння тут, у Східній Словаччині, моя мама живе нині в Свиднику. І я тут зостався.

— *Які форми роботи в журналістській організації?*

— Одна з них — товариські обіди на честь журналістів-ювіларів. Випишуємо собі наперед, хто в

нас від 50 років і більше буде ювіляром і раз у півріччя запрошуємо 8—10 людей на такі зустрічі в ресторані. Подякуємо людям за роботу, колеги можуть поговорити між собою. Дуже добре поспілкуватися зі старшими за віком людьми — вони скажуть, що добре робимо, що — ні. Влаштуємо цікаві спортивні акції.

— *З Україною маєте якісь контакти?*

— Донедавна це було складно: діяли обопільні візи і нам треба було за них платити. (Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й болісний. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— *Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?*

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні "руснаці", — найзахідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою "Правдою" є і німецькі видання.

● **Микола ЧАБАН**, м. Дніпропетровськ

ЧИМ ЖИВЕМО

ВІТАЄМО НОВООБРАНОГО ГОЛОВУ

Щойно в Україну з США надійшов Бюлетень Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Америці, в якому повідомляється, що на загальних зборах НТШ-А, в Нью-Йорку було обрано нового голову Товариства доктора Ореста Поповича. А попередній голові Ларисі Онишкевич генеральний консул України у Нью-Йорку Андрій Олефіров вручив премію Фонду Т. Г. Шевченка у 2006 році за багаторічну невтомну подвижницьку працю в українських організаціях діаспори та в наукових і громадських організаціях України, сприяння поверненню на Батьківщину національних культурних цінностей, благодійну культурницьку діяльність.

Орест Богданович Попович народився 18 січня 1933 року в Львові. З 1944 р. із батьками в еміграції. Спочатку в Німеччині, а з 1949 р. у США. У Ньюарку штату Нью-Джерсі 1951 р. закінчив середню школу. 1955 р. закінчив із відзнакою хімічний факультет Ратгерського університету. 1959 р. захистив докторську дисертацію з аналітичної хімії. З 1971 до 1993 року — професор хімії Бруклінського коледжу Нью-Йоркського міського університету. Автор книги "Хімія неводних розчинів" (Нью-Йорк, 1981 у співавт.), низки наукових праць. Член багатьох американських наукових установ. Крім наукових досягнень має великі заслуги з організації шахових змагань українців Північної Америки. Тривалий час очолював ланку шахів Української спортової централі Америки й Канади. В 1980 р. проф. О. Поповичу було присвоєно високе шахове звання "Майстра ФІДЕ". В Україні вийшла його книга "Партії та розповіді шахіста з Америки" (Львів, "Академічний експрес", 1996). Професор О. Попович — один із організаторів української діаспори у США для фінансової підтримки спортсменів України. Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка нагородило його 2000 року золотою медаллю "Будівничий України" за вагомий внесок у розбудову Української держави.

Орест Попович накреслив стратегію майбутньої діяльності Товариства, зокрема виділив такі питання: створення програми для української громади, програма стипендій, грантів для досліджень і наукових програм, видавничу діяльність, співпраця з Товариствами, урядовими й науковими установами України.

Тож привітаємо новообраного голову й Управу Товариства і побажаємо їм плідної роботи.

● **Петро БЕЗПАЛЬКО**, м. Київ

НОВЕ ВИДАННЯ

У ВІНОК ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ

За сприяння Хмельницької "Просвіти" побачив світ репертуарний збірник "Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини". Його видано коштом родини Венсіл-Бішоп із міста Модесто (США) і присвячено 160-й річниці перебування Тараса Шевченка на Поділлі. Тут представлені твори подільських композиторів на слова Кобзаря, що багато років прикрашають репертуар співаків і хорових колективів нашого славного краю.

● **Тетяна ЗЕЛЕНКО**, відповідальний секретар Хмельницької міської "Просвіти"

— Чи не створюється у Вас враження, що в Україні відбувається гетотизація українського культурно-мистецького простору за рахунок розширення російського?

— Мабуть, було, і в якомусь залишку, даруйте за тавтологію, і залишилось. Нема прориву. У 20—30-ті роки таки був прорив українськості найбільшої сили. Те, що ми називаємо “розстріляним відродженням”. Тобто, той час мав більший прорив. Сьогодні повно розмов і стагнації.

Українська культура може стати ідеологією. У цьому й секрет національної ідеології. Люди, виховані в українськоцентризмі, — інші, аніж космополіти. Кожна культура на певні часи ставить завдання, ретельно проаналізувавши перед тим ситуацію. Програма, прийнята в 90-х — банальна. Група людей, з якою я працюю, ознайомилася із стратегічними розробками в культурідесь понад десяти країн. Франція, наприклад, захищаючись від глобалізаційних процесів, які буквально насуваються на країну, дбає про мову французьку, про своє кіно. Причому, захищаються, зазначаю, французи від англійської навали. А українці повинні захищати себе від...

— “рідного” сусіда.

— Власне, йдеться не про якісь періодичні акції щодо захисту від російської навали, — адже вона виставила українську за межу, відсунула українську культуру на задвірки, на периферію. Ми і досі в цьому стані. Отож на засіданні Національної ради з питань культури і духовності при Президенті України прийнято “дорожню карту”...

— Чия ініціатива назвати програму “дорожньою картою”?

— Президента. То я розглядаю її як паралель із прийняттям стратегічного розвитку культури. Мусимо вийти на створення громадянського суспільства. Ця “дорожня карта” не закрита для доповнень.

Програму що, себто “дорожню карту”, ми напрацювали ще в серпні 2005-го, потім доповнювали. Кирило Стеценко, Анатолій Калиниченко, Сергій Проскурня, Іван Малкович... Я відстоював таку позицію: ми не можемо щось забороняти, нехай буде російська музика, наприклад, але нехай буде обкладена податком. І ринок потроху змінюватиме ситуацію.

— ...Чи знайомі Ви зі складовими Програми з розвитку культури, яку свого часу розробляли в Міністерстві культури під керівництвом Івана Дзюби?

— Ця програма була як на свій час цікавою, хоча, можливо, надто лояльною. А ми повинні бути більш наступальні, активні... Вирішено спробувати відкрити сайт Національної ради.

— Часто чуємо: “фольк” — це українська культура. Це не зовсім так. “Фольк” стає модним, а в перехідний період — модерним “фольком” — це гурти “Мандри”, “ВВ”. Це вже переосмислення фольклорного виконання в модерному звучанні. В академічному мистецтві є імена Сильвестрова, Станковича, Скорика. Остання літургія — досить сильна річ. Щодо сучасної музики, то бачили б Ви, як, скажімо, у Польщі розходяться диски наших гуртів.

А як це все зібрати? Врешті, українці мають за собою 1000 років духовної музики. Опера Данькевича “Богдан Хмельницький” лежала без руху 35 років. А як вона зараз прозвучала!

— Наш Президент — висококультурна людина. Хіба попередні керівники щось тямили у культурі? Проект “Мистецький Арсенал”, наприклад, може змінити історичне обличчя Києва.

— Що Ви скажете з приводу проголошення місцевими радами російської (під маркою регіональної) мови як, по суті, другої державної в деяких областях України?

— У нас уже давно мусується гарний проект: “Схід і Захід — разом!”. Але мало що для цього робиться. Це піна — рішення рад. Це результат політичних дебатів... Повинно бути чітко сказано на найвищому рівні: одна мова — одна держава. Все. Мені часом здається, що я живу в іншій, не своїй, державі. Ми повинні йти в наступ. Активно. А не стогнати, не плакати... Ми живемо, врешті-решт, на своїй землі.

— Як вважаєте — в українському випадку: в нас така ментальність (дещо сентиментально-лакшова) через те, що ми не мали постійної державності, чи не мали державності через таку ментальність?

— У нас нормальний менталітет. Скажі-

ВАСИЛЬ ВОВКУН: «ЛЮДИ, ВИХОВАНІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРИЗМІ, — ІНШІ, АНІЖ КОСМОПОЛІТИ»

Василь Вовкун здійснив близько 150 постановок: державних свят, українських і міжнародних фестивалів, днів української культури і мистецтва в Словаччині, Польщі, Франції, Німеччині, молодіжних масових заходів, альтернативних концертів, оригінальних видовищ. Серед них — постановка опери-ораторії І. Стравінського “Цар Едіп” (Славутич, 1996 р., Київ, 1998 р.), містерального шоу-дійства “Золоті ворота тисячоліть” (Київ, 1999 р.), літературно-мистецького фестивалю “Лесина осінь” (Ялта, 1994—2000 рр.), Фестивалю української культури у Польщі (Сопот, 2000 р.), Дня України на Експо—2000 (Ганновер, Німеччина, 2000 р.).

Як режисер і сценарист, Василь Вовкун, до речі, працює в різноманітних жанрах: автентичному, академічному, молодіжному і модерновому.

мо, я й незчувся, як у Донецьку поміняли таблички в адміністраціях — тепер вони українською мовою. Театр Донецька заговорив українською. І ніхто на мене там не дивився вовком, коли я спілкувався українською. Працювати над цією проблемою треба... Працювати...

— У Польщі, наприклад, повсюдно — польське середовище. Культура для кожного поляка — рідна. Це для нього природне середовище. А ми, коли переїжджаємо з області в область, — начебто на іншу землю потрапляємо.

Візьмімо Чехію початку ХХ століття. Мови чеської й не чутно було, більшість ідентифікувала себе з німецькою культурою. Виробили програму — і держава стала національною державою. Я хочу сказати: якщо задано рух, за якою програмою йти, — прийдемо до бажаного результату. А для пересічного міщанина це звучить так: треба видати указ, що там ще? Підготувати закон — і так далі. Тобто, діяти “зверху”. Нас імперія тримає не тільки через газ чи й якісь інші економічні важелі. Ось недавно Путін збирав представників СНД, пропонував співпрацю інтелігенції з усього колишнього простору ССРСР. Подивіться, як вони спекулюють темою слов’янства. Адже Київська Русь чи просто Русь — наша тема. Ми — історичні слов’яни...

Відступ, конче потрібний для ілюстрації вищесказаного: “Мы сохраняем (дозволю собі зберегти мову оригіналу. — Б. З.) культуру нашей исторической родины, Большой России (підкреслення моє. — Б.З.), поэтому не можем жить и работать порознь”, — оповідає нам, українцям, зокрема директор Державного музею А. С. Пушкіна Євгеній Богатирьов у статті “Интеллигенты СНГ, соединяйтесь!” (Литературная газета. Ч. 15 — 2006. — 12—18 апреля.).

У наступному числі тієї ж газети (ч. 16), уже після “первого форума творческой научной интеллигенции государств-участников СНГ” можна прочитати заголовок “з полегшим видихом” — “Без барьеров”. У ній натрапляємо на такі “перли”, як: “Но феномен заключается в том, что эта общая гуманитарная база не исчезла, она существует, она живет (чуєте, як вона існує, ба більше — живе? — Б. З.), более того, она в высшей степени востребована! — і ще б пак: мистецькі (і не дуже) колективи з Російської Федерації і днюють, і ночують в Україні, аби ми про них, випадково не забували, ба більше: на телеканалах, у радіопрогранах тільки й чути мову північних сусідів; як сказав нещодавно один із урядовців Росії: що ми пхаємо в Україну газ чи нафту, — культурну, інформаційну інвазію належить здійснювати, це ефективніше.

Що ж, кому потрібен імперський культурний (і не тільки) простір, — як кажуть молоді, прапор у руки. Якщо він уже не здатний мислити національними категоріями. Але, як реалістично підсумував кінорежисер Олег Фіалко,

— Треба видати закон про меценатство. Хоч я в його ефективність не дуже й вірю. Шпарку якусь, аби його обійти, завше знайдуть. Буде вигідно комусь, але не культурі. Повинно бути так: є економічна еліта, є культурна еліта — і вони разом працюють на національну культуру. Український бізнесмен активно вкладає гроші в російську “зірку”, це теж — меценатство, але він працює на чужу культуру. Віктор Ющенко намагається створити таку ситуацію, щоб бізнес працював на українську культуру, на великі проекти.

Ось літературно-мистецьке свято “Лесина осінь”. Кращі музичні сили. Афіші українською мовою. Відвідували його українськи налаштовані. Так тривало два—три роки. А далі зацікавилася російськомовне населення, тепер — аншлаги. За 12 років виросло нове покоління — в університеті, яке розмовляє українською. Поставили мені дві вистави. Ми мусили б працювали в регіонах на більш державному і державницькому рівнях. Комусь, скажімо, треба дати прочитати Лесю Українку, а комусь — Оксану Забужко чи Віктора Неборака...

— Яким бачите нинішній простір культури? Як синхронізувати діяльність центральних і периферійних об’єктів?

— Це дуже велика проблема. Нині ніхто не знає, як діяти в цьому напрямку. Містечковість буває, коли люди замикаються самі в собі, тобто в рамках свого містечка чи селища. Отже, гастрольна діяльність мистецьких колективів — дуже важливий фактор.

Українське село дістало добрий удар за роки незалежності. А село ж — величезний донор нації. І в кожному чую російську музику.

Звичайно, видавати гарні вказівки владним (чи провладним) мужам — це добре, але далі ніхто не контролює їхнього виконання. Варто підходити до цього прагматично: хочеш, щоб у твоїй кав’ярні звучала українська музика, — плати. Сьогодні в цьому матеріальному світі податок має бути добрим регулятором... Врешті, нагадую: немає закону про культуру взагалі. То хто ж контролюватиме всі ті процеси, що відбуваються, скажімо, поза українською волею?

— Що має превалювати — “культура України” чи “українська культура”?

— “Культура України” — це вже мегаполіс. Я з великим задоволенням хотів би на решті через це пройти. Ми, чесно кажучи, надто толерантні до наших аж ніяк не толерантних опонентів.

— Чи комфортно почуваєтеся на посаді головного режисера Українського державного центру культурних ініціатив, взагалі — в Києві?

— Звичайно. Були, шоправда, різні періоди. Зараз — однозначно. Навіть відчуваю, що можу якоюсь мірою впливати на процес. Не настільки, як цього хочеться, але все-таки...

— Часто буваєте в рідних краях?

— Я ще досі, маючи 27-річного сина, кожного Різдва чи Великодня вирушаю, точніше, вирушаємо сім’єю, до Мами. Знаєте, зайти в рідну церкву — і якось енергія з’являється. Дивившись на цих спрацьованих, згорьованих життям людей — і думаєш про велике. А ще — не хочу приховувати — приємно, що люди тобою пишаються. Це ж, мабуть, назавжди тут закопана моя пуповина, тут — мала Батьківщина, родина. Мрію подарувати Жовкві свою колекцію старожитностей — найвільний живопис (Марії Прима-ченко, Сколоздрі), вишивки, сакральне мистецтво (зокрема, давні українські ікони).

На Коляду в Києві було відкрито виставку “Кольори і мелодії українських свят”. Глядачі Києва, а також Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда, Сум, Полтави мали змогу оглянути колекції з музею Івана Гончара, галереї “Родовід” Лідії Ліхач, сакральне мистецтво, вишивки, рушники з колекції Президента і моєї, Вовкуна. Черговий пункт виставки — Одеса.

— Ви, бачу, видали книжку прози “Фрески” 2001 року. Як Ви прийшли ще й до літературної творчості?

— Я колись створив книжку новел “Морозяне щастя”. А до написання “Фресок” мене підштовхнула Ліна Василівна — після того, як прочитала мої новели, які я їй свого часу подарував. Запитає: чи я пишу? Так, я ще маю написати...

— Пане Василю! Як кажуть у народі, коли хтось виконує нелегку працю, — Бог в поміч!

●

Богдан ЗАЛІЗНЯК

МИТЕЦЬ І РЕЖИМ

У березні 2006 року побачила світ книга “Запорізький Національний університет: історія і сучасність (1930—2005): ювілейна книга” видана до 75-річчя Запорізького Національного університету. Порадниками та консультантами при виданні, як вказано, є колишній начальник обласного управління КДБ М. І. Шама, колишній заввідділом пропаганди та агітації колишнього Запорізького обкому КПУ В. І. Волковик та колишній заввідділом науки такого ж таки обкому КПУ М. М. Сидоренко. Звичайно ж, мене як голову Запорізької обласної організації Конгресу Українських Націоналістів, спонукало детально ознайомитися з названою книгою не лише бажання з’ясувати, яку ж це нам історію одного з провідних вищих навчальних закладів козацького краю пропонує і радить кадебіст із обкомівцями. У першу чергу цікавість до названої книги зумовлена моїм глибоким переконанням у тому, що історія університету, як і історія держави, повинна бути правдивою, оскільки лише за цієї умови вона буде спроможна відігравати виключно важливу соціальну функцію та сприяти тому, щоб той же Запорізький Національний університет став дійсно тим центром духовності та культури, котрий би сприяв відродженню України, українського духу і притаманних нашому народу аристократизму та шляхетності.

Хочу категорично наголосити, що негідно писати історію університету, як і історію держави, під “временщиків”, і неприпустимо в душі колишнього совєцького агітпропу продовжувати пропагувати колишнє комуністичне минуле, його символи, його ідолів, його вождів. Але, на превеликий жаль, у душі партійно-комсомольського агітпропу 30-х—50-х років минулого століття і подається матеріал у названій книзі.

На великій кількості сторінок на кольорових світлинах наводиться величезна кількість різних грамот із портретами Леніна та Сталіна, мандатів делегатів різних більшовицьких збіговиськ тощо. Складається враження, що Ленін, Сталін, різні грамоти та мандати з зображеннями більшовицьких вождів відігравали не просто провідну роль в історії закладу, а власне це і сама історія Запорізького Національного університету (до 1985 року педінститут).

Зате в книзі повністю замовчуються намагання колективу зберегти паростки українства, стати своєрідним оберегом нашої національної духовності та культури. Повністю замовчується той трагічний період у житті колективу вузу, коли більшовицькі посіпаки впродовж 30-х—50-х років минулого століття за звинуваченнями в українському буржуазному націоналізмі знищили в катівнях НКВС велику кількість викладачів та студентів. Замовчується, зокрема, такий жахли-

ІСТОРІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВІД ОБКОМУ ТА КДБ

вий факт, коли впродовж однієї ночі були заарештовані разом із завідувачем кафедри за виключенням лише однієї особи, всі викладачі кафедри української мови, а потім були розстріляні енкаведистами. Даремно, в цій історичній книзі намагатися знайти прізвиська й усіх інших знищених енкаведистами студентів, викладачів, навіть одного з колишніх ректорів вузу Волкова, який теж загинув у катівнях НКВС.

Більше того, намагаючись утверджувати історичне “безпам’ятство” стосовно минулого, матеріал у книзі подається таким чином, ніби взагалі ніколи й ніяких репресій та переслідувань викладачів і студентів із боку НКВС та КДБ не було.

У подібну книгу неприпустимо включати світлини людей, котрі вкрай шовіністично антиукраїнськи налаштовані, та розписувати їх біографії. Їхня єдина “заслуга” в історії вузу — це постійні доноси в НКВС та КДБ на колег. Негідно живописати біографії та подавати світлини колишніх ректорів, заслуги одного з яких полягають у тому, що в період його керівництва було виявлене масове захворювання сифілісом (45 чоловік, у тому числі проректор із адміністративно-господарської роботи та практично весь студентський комсомольсько-профспілковий актив), а інший ректор “прославився” тим, що протягом півтора років вигнав із робо-

ти 154 викладачів із вченими ступенями та званнями, а на їхнє місце “з вулиці” взяв 107 чоловік без учених ступенів та звань і одночасно продовжив трудові угоди з усіма викладачами, стосовно яких матеріали за звинуваченням їх у хабарництві, були передані прокуратурою до суду.

Неприпустимо в подібній ювілейній книзі друкувати світлини та всіляко вихвалити одну з “продавщиків” дипломів, котра схитрилась продати диплом свого факультету аж в Австралію. Причому була спіймана, як кажуть, на гарячому.

Україн негідно та недостойно виглядає також спроба повністю замовчати плідну працю в університеті протягом десятиліть цілого ряду патріотично та проукраїнськи налаштованих викладачів.

Так, у книзі не знайшлося місця, щоб назвати прізвиське доцента Шевченка Тараса Григоровича, знаного не тільки в Україні, фахівця з української мови, який понад 20 років працює в університеті, тривалий час завідував кафедрою української мови, обирався депутатом обласної ради, постійно проводить активну просвітницьку діяльність, в тому числі протягом останніх десяти років як голова Запорізької обласної організації ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка.

Зате знайшлося місце І. І. Колосову, фігуранту кримінальної

справи за хабарництво №580213 від 17.12.2002 року, в якого немає не лише жодної книги, але й навіть однієї теоретичної статті. Натомість викреслено прізвиське Ткаченка Андрія Арсенійовича, автора 29 монографій, 15 навчальних посібників та ста наукових статей, людини, яка теоретично спростувала теорію Маркса. А. А. Ткаченко 28 років (!) працював в університеті доцентом і професором, єдиний на економічному факультеті за всю його історію нагороджений знаком “Відмінник освіти України”. 13 жовтня 1987 року Андрія Арсенійовича вчена рада університету рекомендувала відділенню економіки АН УРСР на здобуття премії імені Шліхтера за наукові досягнення в галузі методології політичної економії. А згодом та ж учена рада.

Інша справа, що за антимарксистські та антикомуністичні погляди А. А. Ткаченку до сьогодні атестата професора не видали, а окрім цього, в тому числі й у незалежній Україні, переслідуючи за той же анти марксизм та антикомунізм “провалили” на захист три його докторські дисертації. Про це, зокрема, повідомляла своїм читачам газета “Україна молода” 25 лютого 1998 року, на весь світ розповідав на радіо “Свобода” в 1997 та 1998 роках Павло Вольвач. У запорізькому краї двічі повідомляла про це своїх читачів газета “Перекур” 31 липня 1997 року та 16 липня 1998 року.

Нині книги А. А. Ткаченка є не лише в науковій бібліотеці Запорізького Національного університету, інших наукових бібліотеках України. Його книги є в бібліотеках Америки, Канади, Англії, Німеччини, Росії, Молдавії, Білорусі, інших країнах СНД. Але за логікою колишнього обласного кадебіста Шама та двох обкомівців Воловика та Сидоренка, антимарксиста та антикомуніста А. А. Ткаченка в Запорізькому Національному університеті ніколи не було й нема! Тут лише потрібно зауважити наступне: Шама, Воловик та Сидоренко самі були безпосередньо причетні до переслідувань А. А. Ткаченка за політичні переконання впродовж 1976—1977 років, коли А. А. Ткаченко саме за політичні погляди був звільнений з роботи і був поновлений лише через рік за протестом колишнього Генерального прокурора колишнього СРСР Романа Руденка.

Що ж дає публікація названої “ювілейної” та “історичної” книги, в якій відсутня дійсна історія університету, а пропонується кадебістсько-обкомівське її тлумачення? Виходить, хай вибачать читачі, майже сто тисяч гривень пішло, як кажуть українці, “Рябку під хвіст”. Переконаний, що так буде продовжуватись доти, доки “історію” будуть писати колишні кадебісти та обкомівці. Справжню правдиву історію і університетів, і нашої держави повинні писати самі українці.

● **В. ТИМЧИНА,**
Голова Запорізької обласної організації “Конгрес Українських Націоналістів”

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

ЯКІ КНИЖКИ ВПЛИНУЛИ НА УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ?

17 серпня у Великій читацькій залі Національної Парламентської бібліотеки України відбулося відкриття виставки “КНИЖКИ НЕЗАЛЕЖНОГО 15-річчя, які вплинули на український світ” та прес-конференція з нагоди підбиття підсумків цього рейтингового проекту дослідження. На ній виступили К. Родик і Г. Родіна — головні натхненники цього проекту.

Отже, нагадаємо, він стартував кілька тижнів тому з аналогічної прес-конференції. Всеукраїнський рейтинг “Книжка року”, журнал “Книжник-review” і газета “Україна молода” напередодні ювілейного Дня Незалежності вирішили провести читацько-експертне опитування і з’ясувати: які українські видання Незалежної України вважаються найрезонанснішими в нашій півторадесятилітній історії. Опитування проводилося в три етапи. Спершу українські видавці надали організаторам списки своїх найуспішніших видань. Маємо зазначити, що за п’ятнадцять років на український ринок надійшло понад 70 тис. найменувань книжкової продукції. Видання, що не надходили у вільний продаж, до цього переліку не зараховувалися. Далі експертна рада (200 осіб) переглянула ті списки й визначили по тридцять книжок-претендентів у семи номінаціях: “Хрестоматія”, “Красне письменство”, “Софія”, “Минущина”, “Обрії”, “Дитяче свято”, “Візитівка”. Нарешті з 3 по 10 серпня відбувалося голосування читачів (свій голос за десять улюблених книжок можна було віддати за посередництвом пошти чи Інтернету).

І нарешті 17 серпня на відповідній виставці оголосили переможців. На прес-конференції журналісти вислухали традиційні промови на тему: “Що робити, щоб українське книговидання вийшло з кризи?” Сама виставка викликала дуже суперечливе враження: кілька столів із книжками традиційного асортименту книгарні “Наукова думка”, деякі з них достатньо зачитані... Ще суперечливіше враження викликає список переможців (його можна прочитати на сторінках “Книжника-review”). Із незрозумілих причин Марсель Пруст сусидить із когортою українських культурних діячів ХХ ст., твори Любка Дереша й Леся Подерв’янського належать до сімки найвизначніших здобутків української літератури, у номінації “Софія” тільки одне українське прізвисько — Д. Чижевський, а майже все “Дитяче свято” віддане видавництву І. Малковича. Звісно, перед нами просто ще один результат читацького опитування — яка ж тут раціональність чи об’єктивність? Але ж і назва гучна — “КНИЖКИ НЕЗАЛЕЖНОГО 15-річчя, які вплинули на український світ”. Чи вплинули?

І все ж нам дуже потрібні подібні акції. Як і будь-які інші заходи, що привертатимуть увагу українського суспільства (і влади!) до української книжки, мови, культури. Тому щира дяка організаторам за непересічну ідею. Сподіваємося, що до наступної “круглої дати” у нас буде більше підстав для гордості за зроблену працю.

● **Зоя ЖУК**

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Фото О. Литвиненка

Розпочався новий навчальний рік. І знову загадковим мовчанням зустрічають допитливих читальні — де ходять навшпиньки і спілкуються пошепки з поваги до книжок, що мешкають у цьому книжковому заповіднику.

ЗАВДЯКИ НАЩАДКАМ

На чужині Володимир Леонтович дуже тужив за Батьківщиною. За її тихими водами і ясними зорями. І стверджував, що “немає краю кращого од України”. Та повернутися не міг, бо від більшовицької чекала на нього тільки куля. Хоча двічі за радянської влади і видавалися його твори (“Солдатський розрук” — 1926, та “Пани й люди” — 1929 р.), але згодом усе було заслано у спецхрони, а письменника за любов до України оголошено українським буржуазним націоналістом і піддано забуттю.

Непростий стелився шлях повернення в Україну колись добре відомому письменнику, культурно-громадському діячеві та меценату. Чотирнадцять років невпинної робо-

ПОВЕРНЕННЯ ПИСЬМЕННИКА В УКРАЇНУ

ти знадобилося, щоб відродити пам’ять, щоб заново впізнати свого достойника. І книжки Володимира Леонтовича вже читають, досліджують науковці, студіює молодь.

Сталося це тому, що онуки письменника у перших і в других, поза Україною і в Україні суші, об’єдналися у здійсненні проекту, як тепер кажуть, — видання “Зібрання творів” у чотирьох томах.

Перший том прийшов до читачів 2004 року. В нього ввійшли повісті “Пани й люди”, “Per pedes apostolorum” — “Стопами апостолів” (образки життя духовенства на Україні), “Старе й нове”, “Абдул Газіс”.

Другий том не забарився того ж року. Він містив повісті “Хроніка Гречок”, “Ворохобня”, “Лихо подоланим”, оповідання, образки, казки.

Третій том вийшов 2005 року. Для нього прилетіли з-за океану автобіографічна повість “Дитячі і юнацькі роки Володі Ганкевича”, “Спомин утікача” та спогади.

І от завершальний четвертий том на шляху до читача. В нього ввійшли статті і листи (більше 160-ти) Володимира Леонтовича, а також поіменні покажчики, роки життя і діяльності В. Леонтовича, бібліографія. Наклад невеликий — лише 500 примірників. Безоплатно розси-

лаються книжки по обласних бібліотеках та університетах.

Стала можливою наукова конференція, присвячена творчості Володимира Леонтовича, яка пройде 6 жовтня у Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова в Києві.

Володимир Леонтович повертається в Україну в свій сто сороковий рік від дня народження.

● **Олена ЛЕОНОВИЧ,**
член НСПУ, упорядник “Зібрання творів”
Володимира Леонтовича, його двюрідна онука

МИСТЕЦЬКІ ІМПРЕЗИ

— Отже, Сергій Фоменко (Фома) та його гурт “Мандри” були у свій час разом з іншими українськими артистами суб’єктами й учасниками всесвітньо відомої Помаранчевої революції. Чи немає зараз, на тлі певних подій, відчуття розчарування?

— Революція абсолютно не розчарувала. Передусім наш народ продемонстрував свої найкращі якості, й усе було зроблено правильно. Це був найпрекрасніший період мого життя. Інша справа — політики. Унікальне всезагальне піднесення людей, абсолютну довіру згодом наш політикум (не хочу називати імен) “успішно” звів на нівель. Ось що засмучує. Сталося це, на мою думку, через те, що переважна більшість політиків продовжує мислити “совковими штампами”.

— Що, або хто зміг би змінити ситуацію на краще?

— Нехай прийдуть молоді політики. Є надзвичайний дефіцит адекватних, європейських, сильних політиків, які б мали ясну голову й патріотичний дух. Наш народ давно готовий до радикальних демократичних змін, а його знову тягнуть у минуле.

— Наші люди, зокрема — молодь, які вийшли на Майдан, виявилися значно розумнішими, чеснішими й послідовнішими за своїх “водіїв”. Очевидний парадокс, чи не так?

— Якби мене попросили виставити оцінки нашим політикам незалежно від їхніх кольорів, я б ставив двійки, навіть не трійки. Вони виявилися професіоналами тільки там, де йшлося про їхні особисті бізнесові чи політичні інтереси. Це люди, які не мислять державними категоріями. На мою думку, справжній політик відповідає за кожне своє слово, прораховує кожен свій крок, кожний вчинок, і відчуває як це сприймається людьми. Тобто, за складністю це можна порівняти з роботою хірурга. У нашому випадку ми маємо справу з “роботою костоломів”.

— Із перемогою демократії багато хто сподівався на позитивні зміни в царині культури. Але змін не відбулося. Щодо “свободи слова” Президент, безумовно, виконав свою обіцянку. Щодо державної культурної стратегії — ні. У чому причини?

— Основа будь-якої державності — її медіа-простір. Це — потужний інструмент, зброя у сучасному світі. Медіа-простір формує ментальність, свідомість, смаки. Мова, культура, менталітет — базові речі, підмурок держави. В Україні багато освічених, високоінтелектуальних, креативних людей, які мали б впливати на ситуацію, формувати медіа-простір, наповнюючи його змістом. Але не роблять цього через те, що в них не “склалося” з довірою до політикуму. Ми маємо величезну державу, але не маємо головного — українських медіа, які б становили потужну силу, наш кістяк, стрижень.

— Останніми роками у пресі було зламано чимало списів щодо антиукраїнської діяльності так званих комерційних ФМ-радіостанцій.

СЕРГІЙ ФОМЕНКО (ФОМА): «ПРАЦЮЮ НАД ПРОЕКТОМ КОНСОЛІДАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ»

Уперше Фому почули взимку 1990 року на веселому рок-н-рольному фесті “Йолки-палки” — тоді він був лідер-вокалістом гурту “День помирає рано”. Гурт вирізнявся незлічними романтично-філософськими текстами і стриманим суворим іміджем. “День...” розділив долю більшості андеграундних формацій, тобто розчинився у хвилях жорсткої дійсності. Не зник лише Фома. Його наступна реінкарнація відбулася взимку 1997 року в київському кіноклубі під час дебютного концерту “Мандрів”. Гурт моментально охрестили “епігонами” “ВВ”, воочевидь через використання акордеона. “Мандри” критики не злякались і дуже швидко довели свою самобутність. Кожен з альбомів “Мандрів” (а це “Романсеро про ніжну королеву”, “Легенда про Іванка та Одарку”, “Дорога”) отримував не лише схвальні відгуки, а й ставав своєрідною

Зокрема й ми з Вами брали участь у тих дискусіях. Однак ті ж самі станції і надалі культивують російську попу замість того, аби пропагувати сучасну, здорову й класну українську музику...

— Радіо, телебачення, військова безпека — це, на мій погляд, одне й те ж із точки зору національної безпеки. Проблеми тих же радіостанцій мають вирішуватися на найвищому державному рівні. Наш медіа-простір — це питання

внутрішньої безпеки. Будь-яка нормальна держава охороняє і захищає власний інформаційний простір від будь-яких зовнішніх експансій. Усі це роблять, окрім нас. Наші ТБ і радіо примушують наш народ жувати кожного дня цей пострадянський непотріб. Ми не маємо вибору. Дещо позитивне встиг зробити наш віце-прем’єр із культури пан Кириленко. Але таких як він в уряді обмаль. Про нинішнього віце-прем’єра я говорити

нічого не хочу...

— Є інформація про новий цікавий проект, яким Ви опікуєтесь...

— Нині працюю над одним проектом, мета якого — консолідація національної еліти. Це буде своєрідний форум представників усіх прошарків суспільства — бізнесменів, журналістів, людей мистецтва, який розв’язуватиме реальні проблеми в галузі культури, створюватиме пакети пропозицій, що лобюватимуться на рівні пар-

ламенту, апелюватиме, якщо потрібно, до міжнародних організацій. Реальна загроза, яку маємо, це те, що українство прогало інформаційну війну з “совдепією”. Я свідомо вживаю слово “війна”, адже воно так і є. Чому в Україні, вмикаючи радіо, важко почути українську пісню? Чому в будь-якій країні ми чуємо музику цієї країни, а в Україні чуємо її сусідку? Хіба це не війна? Це свідчення великої неповаги до цієї землі, до людей, мови й культури. З цим потрібно боротися і вже не засобами терапії, а хірургічно. І ми мусимо бути достатньо агресивними в лобюванні наших ідей, адже мені особисто не подобається наша загальновідома аморфність, інертність. Потрібні реальні дії і суспільний резонанс. Той суспільний клімат, який існує зараз — це результат ще тих сталінських зачисток української інтелігенції, коли фізично були знищені будівники інформаційної культурної бази в країні.

— Гурт “Мандри” бере участь у молодіжно-музичному русі “Не будь байдужим”, який ініціював Сашко Положинський. До цього вас спонукало, усе те, про що Ви говорите?

— Безумовно. Мені дуже сподобалася ця акція саме через присутність щільного інтерактивного спілкування з аудиторією. У Полтаві наприкінці концерту один хлопець каже: “Якщо ви всі такі класні, то чому б вам не заспівати Гімн України? На сцені тоді був Олександр Ярмола з “Тайдамак”, Сашко Положинський із “Тартака”, Сергій Присяжний із “Мотор’олли” та гурт “Флайза”. А ми у відповідь: “Ми заспіваємо Гімн, якщо нас підтримає весь зал”. І почали співати. Уявіть, що через пару хвилин усі вісім або дев’ять тисяч молоді співали разом із нами. А потім ще підбігали, щоб уточнити деякі рядки або слова Гімну.

— Що нового в житті “Мандрів”?

— Зводимо у студії новий альбом, перший у нашій біографії альбом живих концертних записів під назвою “Мандри у Країні Мрій”. Щойно паралельно записали першу пісню до нового студійного диска, який матиме більш жорстке, рокове звучання. Цей диск точно фіксуватиме нашу громадянську позицію. Невдовзі зніматимемо новий кліп на пісню “Дорога”. Сценарій уже готовий.

— Які Ваші захоплення, як полюбаєте проводити час на дозвіллі?

— Люблю плавання, люблю читати, полюбаю гасати на велосипеді, а найбільше — малювати. Із своїми картинами я навіть зіграв роль художника у фільмі Сергія Наталужка “Спокуса”. Один фаховий мистецтвознавець окреслив мій живопис терміном “урбаністичний наїв”. Я з ним згоден.

— Ваші побажання читачам газети “Слово Просвіти”...

— Бажаю Вам, дорогі читачі, здорового глузду, гарної вдачі й надалі триматися високих ідеалів у житті й роботі.

Спілкувався
Олександр ЄВТУШЕНКО

ПОРТРЕТ

[illegible]

HOBİ İMEHA

[illegible]**ФЕСТИВАЛЬ**

Circumstance	Justified (%)	Not justified (%)
If someone is attacking you	85	15
If someone is threatening you	75	25
If someone is harassing you	65	35
If someone is insulting you	55	45
If someone is annoying you	15	85

ПОЗИЦІЯ

Case	Age	Sex	Occupation	Duration of symptoms	Onset	Course	Family history	Social history	Physical examination	Laboratory studies	Imaging studies	Pathology	Treatment	Outcome	Comments
1	45	M	Teacher	10 years	1985	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
2	52	F	Homemaker	5 years	1990	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
3	68	M	Retired	15 years	1975	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
4	35	F	Student	3 years	1995	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
5	42	M	Engineer	8 years	1988	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
6	58	F	Homemaker	12 years	1980	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
7	65	M	Retired	20 years	1965	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
8	38	F	Student	4 years	1992	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
9	48	M	Engineer	10 years	1985	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
10	55	F	Homemaker	15 years	1975	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
11	62	M	Retired	18 years	1968	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
12	32	F	Student	2 years	1998	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
13	45	M	Engineer	7 years	1990	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
14	50	F	Homemaker	10 years	1985	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
15	60	M	Retired	16 years	1970	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
16	30	F	Student	1 year	2000	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
17	40	M	Engineer	6 years	1994	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
18	53	F	Homemaker	11 years	1982	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
19	63	M	Retired	19 years	1969	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
20	33	F	Student	3 years	1996	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
21	43	M	Engineer	9 years	1987	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
22	51	F	Homemaker	13 years	1978	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
23	61	M	Retired	17 years	1967	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
24	31	F	Student	2 years	1999	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
25	41	M	Engineer	5 years	1993	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
26	49	F	Homemaker	14 years	1979	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
27	59	M	Retired	16 years	1971	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
28	34	F	Student	2 years	1997	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
29	44	M	Engineer	8 years	1986	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
30	54	F	Homemaker	12 years	1981	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
31	64	M	Retired	18 years	1966	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
32	36	F	Student	3 years	1994	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
33	46	M	Engineer	7 years	1989	Chronic	None	None	Normal	Normal	Normal	Normal	None	Stable	None
34	56	F	Homemaker												

НАШОГО ЦВІТУ...

Наш сьогоднішній співрозмовник — Володимир ПАЛАМАР — президент Асоціації українських організацій в Естонії. Пан Володимир розповідає про життя національної меншини у цій невеличкій прибалтійській країні з населенням 1450000 осіб, де, за останнім переписом, проживає 38000 українців, що стали східною діаспорою Естонії.

— Естонія нещодавно вступила в Євроунію, до того ж естонці — народ толерантний, до національних меншин ставиться з повагою, існує навіть міністерство, яке займається нами, воно називається “міністерство народонаселення”. У нашу асоціацію входить 9 організацій. Це товариство “Просвіта”, Спілка української молоді (“СУМ”), Товариство “Вітчизна” з міста Пярну, товариство “Орфей” із міста Тава, Тартуські організації, самодіяльні хореографічні колективи тощо. Ми прагнемо допомогати українцям, робити так, щоб їм жилося веселіше, щоб вони могли спілкуватися рідною мовою, зберігати свою культуру. У нас є центр української культури, грекокатолицька церква, недільні школи. Під егідою асоціації діють два фестивалі, один із них дитячий, “Квіти України”, який проходить щорічно, основна його мета — познайомити українських дітей Естонії з українськими дітками з різних країн, особливо важливо, що до нас приїжджають з України. Цього року було 80 осіб. У фестивалі брали участь колективи з Києва, з Кам’янець-Подільського. Це спонукає наших дітей цікавитися своїм походженням, мовою, культурою. Літом нам дуже допомагає Спілка української молоді в Україні, ми користуємося їхніми таборами, мовними, іхніми. І це для нас теж важливо, бо спілкування рідною мовою незамінне. У наших дітей є проблеми зі знанням рідної мови, відбувається певна асиміляція.

— Українських шкіл в Естонії, напевно, немає?

— Була спроба відкрити українську гімназію, яка не вдалася через недостатнє фінансування.

У нас є лише недільні школи. Кожна наша організація має власну. Ті діти, що ходять до недільної школи, вже між собою спілкуються українською, ті, хто їздить у табори, володіє мовою вільно.

— А корінна нація Естонії також має певні проблеми з рідною мовою?

— Так, тому що Росія використовує всі можливі засоби мовної окупації. Зате, розуміючи важливість нашої справи, Естонська держава допомагає нам як національній меншині, ми можемо писати проекти, і вона надає базове фінансування для утримання організації. Зараз є різні проекти, пов’язані з Євроунією, в яких ми можемо взяти участь, зокрема інтеграційні. Спілка української молоді проводила конференцію, щоб визначити для себе рівень інтеграції української молоді в Європейське суспільство і в Естонське суспільство. Виявилось, що ми конкурентоспроможні на ринку праці, бо наша молодь освічена й прекрасно володіє іноземними мовами.

— А як сформувалася наша діаспора в Естонії?

— Переважно це залишки радянської імперії. Люди, родини яких працювали в Естонії. Є й сучасна економічна еміграція, коли люди їдуть, щоб заробити гроші. Багато людей приїздить і зараз... У нас є підприємства, в яких пільги і квоти для українців, вони без проблем беруть наших співвітчизників на постійну роботу. Але все одно часто бувають випадки, коли їм платять менше, ніж естонцям. Наша організація бореться за те, щоб ук-

раїнці отримували заробітну плату нарівні з естонцями. У нас укладені угоди з різними державними установами Естонії. Треба зазначити, що там давно позбулися бюрократії, і до будь-якого чиновника можна додзвонитися напяму, написати лист, і отримати відповідь. Але помітно, що в Україні все змінюється на краще і, до того ж, дуже швидко.

ПРАЦЮЄМО НА ІМІДЖ БАТЬКІВЩИНИ...

— А коли востаннє були в Україні? І які саме зміни Ви помітили?

— Трошки оперативніше стали працювати державні установи. Наприклад, МЗС, з яким ми співпрацюємо. Раніше були якісь закони, але ніхто не знав, як із ними працювати. Тепер є програми, люди, які працюють із закордонним українством, і для нас це дуже важливо.

— Ваш центральний провід знаходиться в Таллінні?

— Знаєте, у Вас тут часто забувають, що Естонія — країна маленька. Вся її територія приблизно як Київська область. Через це ми з одного кінця країни в другий кінець можемо переїхати за три із половиною години. Живуть люди в основному по хуторах. А в Таллінні проживає 520 тисяч із 1 млн. 450 тисяч, що населяють Естонію.

— Що Ви думаєте з приводу політичних процесів, які нещодавно відбулися в Україні?

— На мій погляд, консолідація, що відбулася в українській владі, — кращий вихід, бо перевибори б тільки продовжили період безвладдя і могли б мати страшні наслідки. У нашій громаді є і ширі прихильники Помаранчевої революції, і ті, хто весь час підтримував Януковича — це, переважно, представники старших поколінь. Наша молодь, “СУМівці”, їздили на Майдан під час революції, приймали в ній участь. Щоправда, нашим виборцям знайомі були не всі ваші партії. Їх справді багато, і деякі просто здивували нас своїм існуванням, як-от “Партія політики Путіна”.

— Цікаво, чи в багатьох українців Естонії є українське громадянство?

— Ми поділені на 4 частини. Є українці — громадяни України, є — громадяни Естонії, Росії, і є — негромадяни. В Естонії є ще й такий статус — негромадянин. Після того, як Естонія відійшла від Радянського Союзу, був прийнятий закон, що Естонія — монона-

видавати свою газету “Суспільство”, але через відсутність фінансування ця робота припинилася. Є в нас свій Інтернет-сайт, але його зараз перероблюють. А щодо форуму українців у Києві, то організація його поки що потребує покращання. У нас, в Естонії, ми звикли до того, що все відбувається вчасно, і заходи проходять саме ті, які оголошувалися.

— Що з нашої сучасної культури доходить до громадян Естонії?

— На святкування Дня незалежності України ми запросили ансамбль під керівництвом Богодара Которовича. Він — зірка світового значення, і ми з гордістю представимо його естонцям. Молодь слухає ваші гурти “Тартак”, “Гайдамаки”, “Океан Ельзи”, Руслану. Відомі автентичні й академічні українські колективи. А сучасної літератури з України ми отримуємо дуже мало. І в нашій бібліотеці досі ще радянська література... Ось придбали багато книжок у Києві, повеземо додому. Отримуємо вашу газету “Слово Просвіти”, “Шлях перемоги”. Але мало примірників.

— Володимире, розкажіть трохи про себе. Як саме Ви потрапили в Прибалтику? І як прийшли до цієї діяльності?

— Моя мати поїхала працювати в Естонію і мене, маленького, забрала. Потім я отримав там освіту, роботу, і залишився. Я патріот і починав ще з молодіжного студентського руху. І ще з часів розвалу Радянського Союзу мене дуже захоплювали процеси становлення державності України. Ми тоді розповідали історію України естонцям, показували їм наші прапори... А ставлення естонського суспільства до українців — позитивне. Був час, коли Україну хотіли виключити з ОБСЄ, і ми вмовили Крістіну Ойланд, тодішнього міністра іноземних справ, щоб вона влаштувала нам зустріч із лордом Расселом, який вертався з Північного Кавказу. Нам вдалося переконати його, що в Україні не всі думають так, як офіційна влада (це було за часів Кучми). Так що маємо подяку від Кабміну за створення доброго іміджу України в світі. Зрозуміло, що задля цього робитимемо все й надалі.

Спілкувалася Людмила ІЛЬЧЕНКО

ЗНАТИ СВОЄ КОРИННЯ

— Україна — моя Батьківщина. Хоча все життя я живу в Естонії, та ніколи не забуваю, що тут народилася, що на Полтавщині живуть мої рідні. У нас в Естонії є Асоціація українських організацій, куди входить наш “СУМ” і яку очолює Володимир Паламар. У нас тісні зв’язки з Україною. Також нас цікавить Форум, адже такі зібрання дозволяють розширювати контакти з українцями різних країн. І, як кажуть, себе показати і на інших подивитися.

— Розкажіть докладніше про естонський “СУМ”, про його життя і діяльність.

— У нас зібралися такі як я, ті, хто відчуває себе українцями. Перша наша організація була створена в місті Тарту трьома українцями і двома росіянами. Тепер є осередки в кількох містах, зокрема — у Таллінні. Ми співпрацюємо з українським “СУМом”. Які завдання ставимо перед собою? Передусім, щоб наші діти говорили українською, знали культуру, історію, своє коріння. Ми — друга після російської діаспори за численністю. У нас є осередки в Таллінні, Сіламае, Тано, Пярну. Хочу сказати, що нам дуже допомагає український “СУМ”: наші діти відпочивають тут у літніх таборах. Три роки тому я вивозила дітей на Львівщину. Вони були в захваті. Яхось, вибираючись у наступну мандрівку, я за звичкою гукнула: “Естонці, за мною!” А вони мало не образилися: “Ми не естонці, ми — українці”. Усе-таки існує якийсь генетичний

ОКСАНА ГЕРЧЕНКО: «У НАС НЕМАЄ РУДИМЕНТІВ СОВКОВОСТІ»

Оксана ГЕРЧЕНКО, заступник голови Спілки української молоді Естонії, у Києві не вперше. Однак, зізнається Оксана, по-справжньому Київ сподобався вперше. Приїхала не одна, а з юніями “СУМівцями”, яким дуже сподобався великий концерт на Співочому Полі, присвячений завершенню IV Всесвітнього форуму українців. Про естонський “СУМ” і їхні зв’язки з Україною ми говорили в редакції “Слова Просвіти”.

код, який спрацьовує тоді, коли людина потрапляє в рідне середовище. Цей код змінює особистість, дає правильний вектор розвитку. Коли я приїжджаю в Україну з дітьми, відчуваю, що це — велика держава, тут живе справді великий народ.

— Чи існують у вас в Естонії культурні програми, спеціальні заходи для маленьких українців?

— Так. Це фестиваль дитячої творчості “Квіти України”, який проходить на головній площі Таллінна. Цього року до нас приїхало 80 дітей із України, частина — з Кам’янець-

Подільського, частина — з Києва. Це дуже важливо, адже ми прагнемо, щоб наші діти спілкувалися з українськими дітьми. Мистецтво взагалі зближує і об’єднує. На Співочому Полі під час рок-концерту, коли виступали ваші відомі групи, наші діти підспівували. Виявляється, вони знають тексти пі-

сень. Декілька наших дівчат збираються вступати в київські ВНЗ.

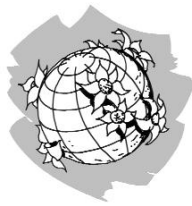
— Як ставиться естонська держава до українських організацій?

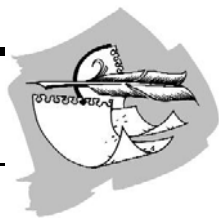
— В Естонії, безумовно, треба знати державну мову. Ставлення до нас дуже позитивне. Естонія — член Євросоюзу, а це вимагає дбайливого ставлення до національних меншин. В Естонії є ціле Міністерство, яке займається тільки нашими питаннями. Його очолює Ерік-Пауль Руммо. Цей міністр неодноразово відвідував нашу Асоціацію, постійно цікавиться нашими проблемами. У нас, до речі, вже немає рудиментів совкової бюрократії, які збереглися у вас. На жаль, в Україні я часто це спостерігаю. Коли в Естонії міністр каже “так”, то це справді “так”, а як “ні”, це — “ні”.

— Як у Вас зауваження до організаторів Форуму українців? Що сподобалося, а що ні?

— Не сподобалося те, що весь час були затримки, а на заключному концерті не дали заграти останньому гурту через якийсь там ліміт часу. Такі речі неприємно вражають. Але коли “Тартак” заспівав гімн, люди встали і притиснули руку до серця — це було чудово. Таке не забувається. Мені подумалося тоді, що Україна достойна набагато кращої долі, не просто заможнішого життя, європейської цивілізованості, а саме щасливої Долі!

Спілкувався Олександр ЄВТУШЕНКО

*За ясні зорі і за тихі води
Твоїх степів,
спустошених огнем,
Світи запалим,
стопчемо народи!
О Україно! Слухай, ми ідем!
Олег Ольжич (Кандиба), 1929*

Корсунський полковник, у подальшому Ніжинський полковий обозний Федір Кандиба міг би й не признати своїм прапраправнуком хлопчину в завеликих чоботах, який рубав гілля в пуша-водицькому лісі, несе на вузьких іще плечах мішок із борошном чи для заробітку підсипає рейки на залізницю. А його мати, змучена роками нестатків і самотності пише до чоловіка — ветеринара і поета (псевдо Олександр Олесь) — за кордон: “16. XI. 1921. Пуша-Водиця. [...] Я особисто не хотіла б користуватися якимось піклуванням з боку твоїх знайомих, але в тебе лишився син, єдина дитина твоя, яку ти любив і яка три роки не має батька. Ах, породивши дитину, роби з неї кого хочеш: англійця, поляка, зулуса, орангутанга, накінець — тільки не українця, бо, поступаючи інакше, приносиш велику жертву на вівтар патріотизму, на жертвник вітчизни”. Олег до маминою листа дописує свій: “Рідний, далекий батенько! Я вчуся в 6-й групі Української трудової школи, що відповідає 4-й класу гімназії. Звичайно, навчання при теперішніх умовах ведеться дуже погано і нерегулярно, але все ж таки я в своїх знаннях потроху просуваюся вперед [...] Ба! Швидше нас виклич у Чехію...”. Олександр Кандиба, осівши в Празі (де за часів УНР обіймав посаду аташе з питань культури), клопочеться, щоб нові урядовці відпустили родину до нього, що за допомогою Червоного Хреста зрештою відбувається. Найкоротший виклад цієї довготривалої історії маємо в 12 поетичних рядках молодого поета Ольжича: “Обійстя у соннім, підміській селі — // Сади, і сади, та левади. // Набої, що ти їх збирав на ріллі, // І школа — леговище зради. // Та ось по кількох невірних роках // Ти вже гімназистом у Львові, // Де стерла обдальна рука // Всі плями пролітої крові. // Книжки, та наука, та течія онів — // За ладом міщанських фіранок. // І вперше пекущий, задушений гнів // На рабсько-плескатий поранок”.

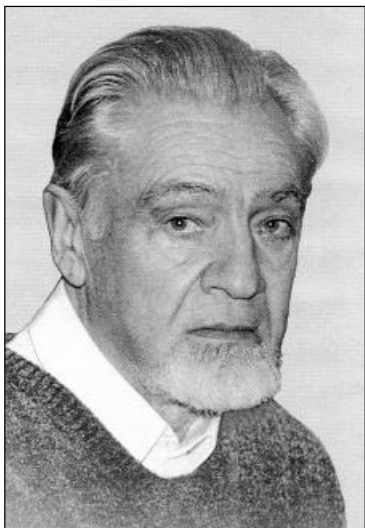
“МІЙ БІЛИЙ, МІЙ СЛІПУЧО-СВІТЛИЙ СПОКІЙ”

Гостре відчуття усього “рабсько-плескатого” — днів, слів чи вчинків — спричиняється до того, що впродовж усього життя Ольжич (такий вихований і ввічливий) часом стає “незручним” у спілкуванні з людьми, стає для них завеликим не лише через козацький зріст. Навіть із батьком стосунки складаються нерівно — насамперед через поезію. Ширий, але архаїчно-сентиментальний поет О. Олесь має сина, власні вірші якого тяжіють до точних і жорстких конструкцій, співзвучних темат і ритмам доби. Позаду й попереду — світові війни, а світ не знаходить стрижня для моральних оцінок того, що відійшло, і особливо — того, що надходить. “Читайте газети при тихих вікні, // Впивайтесь ясним камамутом. // І як не зривуться ці лагідні дні, // Не крикнуть розпачливо-лото. // Читали, прями недомріяні сні, // Солодку молодість туману...”

Утім, власна біографія молодого Кандиби має традиційний сюжет: із гімназії в університет. У грудні 1924 р. він вступає на філософський факультет Карлового університету і водночас записується на літературно-історичний відділ Українського педагогічного інституту ім. Драгоманова в Празі.

Вірші зріють у голові, часом потрапляють на папір, але друкувати їх автор не наважується. Бавиться, риме сатиричні замальовки, пише епіграми, пародіює модні шансони: “Ось іде до скель // Мадемуазель — // Та, що в неї незабудки-очі. // Краби шелестять, // Гудзики блищать, // Мічман Шан прокинувшись не хоче”.

Наївно-патріотичні та невміло-публіцистичні рядки, які складав іще хлопчиком у дрімотній Пушці-

Водиці, лишилися начебто позаду, але на все свій час. В університеті Олег (іще не Ольжич) спеціалізується з передісторичної археології та історії мистецтв, працюючи в семінарах провідних європейських фахівців; навчання завершує працями “Перегляд поглядів на мальовану неолітичну кераміку”, “Розкопки в Галичині — 1928 р.”, “Галицька мальована кераміка” та “Погляди Грушевського на початок людської громади”. Одержує докторський ступінь (1929); шойно взявши до рук диплом, вже має реноме здібного науковця в консервативних і не схильних до авансів академічних колах. Водночас публікує в різних журналах вірші, і так народжується Ольжич. “На відміну від свого батька з його співучою лірикою, Ольжич хотів бути маломовним, простим, кам’яним...” (Улас Самчук). Цикли його віршів мають назви “Кремінь”, “Бронза”, “Камінь”, “Залізо”... “Хай на обличчі курява боїв, // Хай тіло мліє в боротьбі жорстокій, — // В моєму серці вродило розцвіє // Мій білий, мій сліпучо-світлий спокій”.

Університетський гуманітарний вишкіл, знання (крім латини) п’яти слов’янських і трьох європейських мов, мандрівки до головних культурних столиць континенту, а зрештою — за океан відкрили перспективному фахівцеві очі на весь світ; душа працює над прочитаним, побаченим і почутим — але є в ній заповітна територія: Ольжич народився в Житомирі і виріс під Києвом, він — українець, і ніщо не може затьмарити його питоме світосприйняття. Вірш називається “Археологія”, але закінчується так: “Так вразно ввижається мені // Болючими безсонними ночами: // Я жив колись в простому курені // Над озером з ясними берегами”. Вірш називається “Зима”, але остання строфа звучить так: “Коли б то, не проснувшись згинуть // Зерну майбутньої отрути... // Твоїм синам — тебе покинуть, // Але ніколи не забути”.

1929 року Ольжич стає членом ОУН; цей крок визначить дуже багато (власне — все) в його подальшому короткому житті. Але головні випробування ще попереду, а Муза, відтискуючи на маргінес археологічні замилювання, скандує рядки

ранньої зрілості й ранньої мудрості: “Хіба це зло, що умира любов, // Що юність кличе старість і скорботу? // Так радісно не знати слова “знов” — // Усе вперед, вперед без повороту. // Б’є три години на міській вежі. // Вказівка зачерпнула повне коло. // Година вмерла. Але ти скажи: // Не прокляну кінцевості ніколи”.

Це — вірші 1934 року. Наддніпрянська поезія на ту лиху годину вже почала здавати більшовикам останні редути живого слова. Олег Ольжич і Богдан-Ігор Антонич — обидва по той бік Збруча — лишаються самотніми жерцями в спаленому храмі. “Ми вийдем жорстоке зустріти, // Заховане в ринкові млі, // І стануть не луки, не квіти — // Каміння саме на землі. // Шляхи — велетенські гадюки... // Не вгнутий, розмірений крок... // Діла і змагання сторуки, // І смерть — як найвищий вінок”.

Не так старий, як застарілий О. Олесь не розуміє жорстокого тембру в поезії сина, а Олег ідко коментує батькові пересолоджені рядки. Вони гірко сперечаються і ненадовго миряться, але це — не родинна проблема: в такий спосіб українська поезія шукає своє місце в новому антипоетичному світі. Ольжич

пише критичні розвідки, присвячені насамперед літераторам із “великої” України, а головне — працює над філософським, етичним і навіть естетичним обґрунтуванням сутності українського націоналізму. Сутності романтичної, героїчної, державотворчої, самодостатньої, вищої за комашиний колективізм, закоріненій в давніх традиціях культури, мелосу й мови... Сутності, не дрібнішою за критерії загальнолюдські чи й космічні, сутності, на які може спиратися Україна в змаганнях за своє місце на глобусі. І пише вірші: “Жінки стрункі і смагли, що хаті // Підводять синьо і беруть коноплі... // І родять хлопців. Хлопцям тим рости, // Стріляти потай, їздити наохлап”.

Ольжич щасливий і спокійний настільки, наскільки це можливо для інтелектуальної людини, мало не з дитинства знайомої з ідкою рефлексією і нападами зневіри.

Німеччина розпочинає війну з РСРП. У серпні 1941 р. ОУН відірдає групу своїх функціонерів на схід. Ольжич — один із перших у цьому десанті. Житомир, Київ...

ЧОРНА СИРОВАТКА

Високий, стрункий, худорлявий чоловік у блаженському плащі, капелюсі та грубих черевиках мав глибокі синьо-сірі очі. “В його погляді перехресувались глибина і м’якість моря з гостротою меча. Тією гостротою він ніколи не позував, але видно було, що від цього ока не скриється нічого” (О. Дніпрова).

“Доктор” (київське псевдо Ольжича) сприймав Київ, як вічний символ історії українців, і як місто, в якому має розпочатися її нова епоха. За його наполяганням, завдяки його організаційним зусиллям, при його активній участі 5 жовтня 1941 р. на Подолі відбулися перші збори Української Національної Ради (УНРа), створеної “для порядкування життям українського народу”. УНРа налічувала близько 139 членів; її головою об-

рали ректора Київського політехнічного інституту професора Миколи Величківського. Був короткий період надій і обережності, але наполегливої роботи на окупованих теренах. У грудні 1941 р. присіпний облік членів ОУН засвідчив, що кількість її симпатиків і активістів на Наддніпрянщині перевищує кількість їх колег з усіх інших, разом узятих, українських земель. Утім, активність ОУН, всупереч сподіванням деяких її теоретиків, занепокоїла окупантів. Почалися арешти і страти. На Житомирщині заарештували і почасті знищили кількост учасників маніфестацій у Базарі, проведеної на відзнаку двадцяті річниці розстрілу 359-ти героїв Другого зимового походу. Німецьке командування особливо роздратував Меморандум, висланий УНРадою до Гітлера (його підписали Микола Величківський, президент УНР в екзилі Андрій Левицький, митрополит Андрей Шептицький та інші очільники національно-визвольних змагань). У Києві ліквідували організовану Ольжичем газету “Українське слово”, натомість давши життя колаборантському листковій “Нове українське слово” і того ж

Олег Ольжич

гатунок російськомовному виданню. В міській управі були заарештовані майже три десятки просунутих туди симпатиків ОУН; взяти активістів Івана Рогача та Романа Біду. Серед донощиків були виключно “свої” — українці; деякі лишилися в Києві за дорученням НКВД, але “стукали” в гестапо. Галичани зіткнулися з тим, чого не розуміли. Пізніше Улас Самчук напише про це так: “Вони тут не чулися вдома. Цей світ не був для них створений, не дивлячись на весь їх риторичний героїзм. Вони були аж дуже “западніки” з твердими уявленнями про певні етично-моральні засади своєї поведінки. Тут домінували стихії демонічної революції, яку міг розуміти хіба Достоєвський... Цей київський клімат, створений Держинським, Менжинським та іншими Єжовими, не міг сприяти. Не тому, що лицар Ольжич не міг його зрозуміти. [...] Але тут, у Києві, Ольжич зустрів інший маєстат революції у всій її автентичній красі й силі. Революцію брутальну, безоглядну, брудну, темну... довкруги плазунство, заздрість, зрада. Сурогати чеснот, що їх годі ототожнити з чистотою, од-

вагою, непохитністю. Це місце не для лицарів, чистих серцем. Для юродивих, страстотерпців, інквізиторів, гільйотиністів, чекістів. [...] Ольжич бачив маси, що їх роками, як сміття, згортали з вулиць і товарними вагонами вивозили на смітники Сибіру”. В одному з віршів циклу “Незнайомому воякові” (1935) поет писав: “Життям своїм купиш не славу і честь, // І бачиш понуро-нерадій: // Не пурпур оздобю шат твоїх єсть, // А чорна сироватка зради”.

Недаремно в далекій Пушці-Водиці клопоталася мати про синову долю...

У січні 1942 р. Ольжича викликав для консультацій Мельник, у лютому він на короткий термін повертається до Києва, щоб, наскільки це можливо, без подальших людських утрат згорнути мережу ОУН. Найбільш відомими своєю активністю (а відтак найбільш загроженими) були Олена та Михайло Теліги. Олена категорично відмовилася покидати Київ; її, Михайла і ще кількох людей арештували, а невдовзі розстріляли у Бабиному Яру. В березні Ольжич назавжди залишив Київ. “І мертві встають, і шукають хреста, // їх очі розпахнута-тьмяні. // Встають, наче поросль, струнка і густа, — // страшні покоління титанів” — так писав Ольжич ще у 1935-му... Людські жертви і — головне — практична нереальність планів щодо об’єднаних зусиль Заходу й Сходу в борні за нову Україну завдали поетові страшного удару. Хоча вперто, методично (як декому здавалося, навіть автоматично) продовжував Ольжич робити свою справу в Галичині, себе особисто вважав приреченим і не мав наміру оскаржувати вирок історії. “Є погляд у того жорстокого-прямий, // Хто смерті заглянув у вічі, // І бачить завчасу він плями чуми // На свіжорожевім обличчі”.

Невигойною раною лишилися безглузді сутички між “мельниківською” та “бандерівською” гілками ОУН. Десь у середині 1943 р. (завдяки зусиллям Лебідя, бо Бандера на той час сидів у німецькому концтаборі) ця боротьба набуває збройного характеру: партизани Лебідя атакують вояків УПА... Не лютували в Галичині Держинський і Менжинський, лише в 39-му почали гнати місцевий люд до Сибіру, але розпахнута між двома імперіями українська земля вгинається під ногами героїв, антигероїв і просто мерзотників. “Літєла кров спливає, як вода, // Полощучи оголене каміння. // І сходять зела, і трава бліда // Під прорваними сітями проміння”.

Коротке, вкрадене в долі кохання; потаємне вінчання в глухом селі; смерть у німецькому концтаборі влітку 1944 р. Катували, але — жодного прізвища, жодної адреси, нічого... На останньому допиті Ольжич знепритомнів і, вкинтий до камери, помер. Ніде в Україні і ніде в світі нема його могили. У Львові та Києві є вулиці його імені, але в бібліотеках і книгарнях вам не знайдуть віршів поета.

*Ніколи нікому не стерти,
Що — сріблом ясної сурми —
Шкодуємо тільки, що вмерти
Удруге не зможемо ми.*

Невдовзі після смерті Ольжича відійшов його батько і народився його син. Життя і творчість поета були шляхетні і кришталево прозорі, як вода не пересохлого й донині пуша-водицького джерела. Якщо когось лякають слова “націоналіст”, чи ОУН, чи УПА — читайте, що написав Ольжич. Він був українцем — таким, якими мріємо стати. Таким, якими ми станемо.

● Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

ІЗ ПЕРШИХ УСТ

— *Пане міністре, розкажіть, будь ласка, про кроки, які були здійснені для забезпечення захисту прав дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності в Україні.*

— Урядом України затверджено Державну програму подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006—2010 роки, якою передбачено подолання соціального сирітства, розвиток сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, завершення формування мережі закладів соціального захисту дітей.

Уперше в історії незалежної України з Державного бюджету 2005 року було виділено 70 млн. грн. для здійснення заходів, спрямованих на подолання дитячої бездоглядності та безпритульності.

Завдяки цим коштам для створення у службах у справах неповнолітніх на місцях комп'ютеризованої системи обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, Міністерством придбано майже 700 комплектів комп'ютерної техніки, які передані в регіони.

Також придбано й передано для потреб служб у справах неповнолітніх, особливо в сільській місцевості, та закладів соціального захисту дітей 79 автомобілів марки "Газель".

Відремонтовано й покращено матеріально-технічну базу 83 притулків для неповнолітніх і проведені роботи зі створення 19 центрів соціально-психологічної реабілітації дітей.

Як наслідок — у 96 притулках для неповнолітніх протягом I півріччя 2006 року перебувало 11,6 тис. дітей, що на 17 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року (13,6 тис.).

Під час проведення профілактичних рейдів упродовж I півріччя ц. р. було вилучено 3,9 тис. бездоглядних та безпритульних дітей, що на 28 % менше, ніж за аналогічний період минулого року (5,4 тис.).

Державним бюджетом на 2006 рік передбачено 20 млн. грн. на здійснення заходів щодо подолання дитячої бездоглядності та безпритульності.

Зазначені кошти будуть використані на проведення навчання для фахівців із питань соціально-правового захисту дітей, створення програмно-інформаційної системи обліку дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, виготовлення соціальної реклами.

— *Особисто Ви як міністр заклали населення всиновлювати дітей і створювати дитячі будинки сімейного типу. Чи дала результати пропагандистська робота, і як вона ведеться сьогодні? Чи задіяна соціальна реклама?*

— У Державному бюджеті на 2006 рік передбачено більше 6 млн. грн. для розповсюдження соціальної реклами в тому числі й для пропагування сучасних форм влаштування дітей (сімейні форми виховання) та усиновлення, насамперед національного. Втім, ми сподіваємося на свідомість та активну позицію українських журналістів, щоб навіть ті видання, які не отримують коштів від нашого Міністерства, підключалися до цієї роботи і допомагали нам разом піклуватися про наше спільне майбутнє.

— *Чи спрощено процедури оформлення опіки, піклування та усиновлення дітей, їхнього влаштування у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї? Одночас, кому довіряють їх створювати?*

— На сьогодні не ставимо за мету спростити процедуру встановлення опіки та піклування над дітьми, влаштування дітей у дитячі будинки сімейного типу.

Йдеться про цілеспрямовану реформу системи опіки й піклування над дітьми, які з різних причин втратили рідну сім'ю, й загалом — системи захисту прав конкретної дитини.

Зазначу, що на цей час Міністерством розробляється нормативно-правовий акт щодо опіки, піклування та захисту прав дитини за участю спеціалістів центральних органів виконавчої влади у співпраці з Дитячим фондом ООН ЮНІСЕФ.

Переконаний, що реформування системи захисту дітей, які втра-

чають нову систему фінансування потреб дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, викликана саме тому, що при вирішенні питання про влаштування дитини пріоритет диктують не інтереси дитини, а гроші. Найчастіше дитину влаштовують туди, де є гроші на її утримання. І знову ми фінансуємо заклади, а не дитину.

Таким чином за ініціатииви Міністерства та підтримки уряду *вперше* з 2006 року запроваджено виплату соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та

Тому я розглядаю міждержавне усиновлення як один із способів створення для кожної дитини можливості розвитку й виховання в сім'ї.

Щодо питання законодавчого врегулювання процедури міждержавного усиновлення, то, на мій погляд, вона не складна, хоча дещо тривала в часі. Питання міждержавного усиновлення регламентуються Сімейним кодексом України та постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2003 року № 1377 "Про затвердження Порядку ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину, та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення".

2006 року у складі Міністерства

Необґрунтована думка про знищення інтернатних закладів, їх закриття та ліквідацію. Сьогодні мова йде про реформування таких закладів, а скоріше за все їх розукрупнення.

Відповідно до статті 18 Закону Міністерством розроблено та схвалено урядом Концепцію "Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування" (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.05.06 № 263-р).

Розробка Державної програми дозволить реформувати заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, де гранична численність вихованців не повинна перевищувати 50 осіб, та досягти якісних змін щодо соціального захисту дітей такої категорії, які утримуються і виховуються в закладах.

У результаті процесу реформування мають виникнути принципово нові за змістом роботи з дитиною інтернатні заклади, де дитина не губиться, а стає епіцентром виховного процесу, де зберігаються родинні стосунки дітей, де вони мають змогу отримати якісну освіту в загальноосвітніх закладах. Відвідування дітьми загальноосвітніх, позашкільних закладів, можливість відвідування дітей найближчими родичами, представниками громади, де дитина народилася, створить природні умови для впровадження ефективного громадського контролю в цих закладах.

Станом на 1 липня 2006 р. в Україні функціонує 96 притулків для неповнолітніх, в яких протягом I півріччя п. р. отримали допомогу 11,6 тис. дітей.

— *Чому сім'ям, які вже створили дитячий будинок сімейного типу, не надається консультативна допомога? Чи планується створити центри підтримки таких батьків, де вони могли б отримати поради психолога, лікаря, обмінятися досвідом? Узагалі, скільки спеціалістів займаються цими програмами?*

— Законодавством передбачено соціальний супровід сімей, які створили дитячий будинок сімейного типу або прийомну сім'ю.

За кожною сім'єю для проведення соціального супроводу центром соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді за місцем проживання батьків-вихователів і прийомних батьків закріплюється соціальний працівник. Покликання соціального працівника — допомогти сім'ї у вирішенні проблем, які можуть виникнути у спілкуванні з дитиною, надати консультативну, юридичну, психологічну та іншу допомогу.

— *Як розвиватиметься державна політика щодо сім'ї? Чи створені програми відродження сімейних цінностей, виховання у батьків, зокрема, почуття відповідальності за народжену або взятую на виховання дитину? Адаже заохочення шляхом збільшення матеріальної допомоги при народженні дитини не змінює якості виховання й догляду за нею, якщо це сім'я алкоголиків, наркоманів чи аморальних осіб.*

— Із метою створення правових, соціальних та економічних умов для належного функціонування та розвитку сім'ї як основного осередку суспільства, утвердження духовно і фізично здорової, матеріально спроможної, соціально благополучної сім'ї, забезпечення виконання сім'єю основних її функцій розроблена та схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України Концепція Державної

Юрій ПАВЛЕНКО: «ЯК БАТЬКО, Я ВВАЖАЮ, ЩО КОЖНА ДИТИНА МАЄ ВИХОВУВАТИСЬ У СІМ'Ї»

Тижневик "Слово Просвіти" підтримав програму Президента і з 2005 року висвітлює у своїх публікаціях питання захисту дітей, зокрема проблеми дитячого жебракування, проституції, порнографії й торгівлі дітьми. Ми також писали про дитячі будинки сімейного типу, реабілітаційні центри. Останнім часом газета акцентувала увагу на проблемах дітей із гематологічними, онкологічними патологіями та особливими потребами.

У цьому номері ми пропонуємо ексклюзивне інтерв'ю міністра України у справах сім'ї, молоді та спорту Юрія ПАВЛЕНКА.

Фото з сайту Міністерства

тили сім'ю, стимулювання національного усиновлення, розвиток сімейних форм виховання можна здійснити за розробки принципово нового механізму фінансування витрат за принципом "гроші ходять за дитиною".

Тож запровадження з початку нового бюджетного року фінансування витрат на утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку, а це близько 800 грн., та грошового забезпечення батьків-вихователів і прийомних батьків дали свої результати.

Охочих створити такі сім'ї достатньо, про що свідчать і численні звернення громадян, і розпорядчі документи про новостворені дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї.

Статистика це підтверджує. Тільки протягом червня—липня цього року створено 10 дитячих будинків сімейного типу та 44 прийомні сім'ї, більш ніж 100 дітей отримали родину та батьків, які забезпечать достойне майбутнє для цих дітей.

А батьками-вихователями або прийомними батьками можуть стати охочі, яким не байдужа доля дітей. Для цього треба тільки звернутися до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання та зареєструватися як кандидати у батьки-вихователі або прийомні батьки для проходження навчання.

Наголошую, що з цього року запроваджено систему підготовки кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі.

— *Юрію Олександровичу, розкажіть про державну соціальну допомогу на дітей, грошове забезпечення батьків-вихователів і прийомних батьків, про принцип "гроші ходять за дитиною".*

— Необхідність запроваджен-

прийомних сімей.

На зазначені виплати виділено 50 млн. грн. як субвенцію з Державного бюджету місцевим.

Сума коштів на утримання дітей у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях суттєво збільшилася та складає два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку.

Введено грошове забезпечення прийомних батьків і збільшено його для батьків-вихователів у розмірі 35 % від соціальної допомоги на кожну дитину-вихованця та на кожну прийомну дитину; також проводиться експеримент у Київській області щодо запровадження нового механізму фінансування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, — "гроші ходять за дитиною", коли певна сума виплачується на утримання дитини незалежно від того, де вона утримується (постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.06 № 956).

На проведення експерименту з Державного бюджету виділено 25 млн. грн.

Не хотів би зупинятися на експерименті сьогодні. Поговоримо про це в кінці року, коли будуть певні результати.

— *Як Ви ставитеся до усиновлення українських дітей іноземцями? Прокоментуйте щодо цього чинне законодавство.*

— Як батько, я вважаю, що кожна дитина має виховуватись у сім'ї. І, безумовно, хотів би, щоб кожна дитина знайшла собі тата і маму в Україні. На сьогодні усиновленню в Україні підлягає близько 26 тисяч дітей. При цьому, наприклад, минулого року громадяни України усиновили близько півтори тисячі дітей. Цифри говорять самі за себе.

програми підтримки сім'ї у 2006—2010 роках.

Програмою передбачено утвердження у суспільній свідомості фундаментальної цінності інституту сім'ї, підвищення статусу інституту сім'ї, зміцнення сімейних стосунків. Також ідеться про створення правової та психолого-педагогічної системи, яка б забезпечувала оптимальні соціально-економічні умови становлення та розвитку повноцінного виховання дітей у сім'ї; підвищення економічної активності та самостійності української родини. Програмою передбачено оптимізацію соціального захисту сімей, передусім із дітьми, створення системи підготовки майбутніх батьків до виконання соціальних ролей чоловіка й дружини, батька й матері, поліпшення системи надання допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, їхнього соціального супроводу, удосконалення системи заходів щодо попередження насильства в сім'ї.

Програма дасть змогу сконцентрувати зусилля центральних і місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій на виконання визначених завдань і забезпечити ефективне здійснення державної сімейної політики.

— **Якось Ви наголосили, що діти опиняються на вулиці з вини дорослих. Часто причинами стає насильство в сім'ї. Яку статистику маємо на сьогодні? Який громадський вплив протистоять насильству?**

— Право дітей на захист від усіх форм насильства гарантується Конституцією України, відповідно до якої ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Тільки у першому півріччі п.р. до притулку для неповнолітніх внаслідок жорстокого поводження потрапило 159 дітей, із них 15 унаслідок сексуального насильства.

Станом на 1 серпня 2006 р. притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї 1483 особи.

В Україні функціонує *Всеукраїнська (безкоштовна) дитяча лінія “Телефон Довіри” 8-800-500-21-80*. Будь-яка дитина навіть із найвіддаленішого населеного пункту України може звернутися, почути відповідь на важливі, без перебільшення, болючі питання та отримати кваліфіковану консультацію, пораду психолога. Так, протягом першого півріччя надійшло близько 6 тис. дзвінків з усіх регіонів країни, серед яких 142 стосувалися безпосередньо жорстокого поводження.

— **Чи існують механізми для запобігання незаконній експлуатації дітей дорослими, залучення їх до проституції та порнографії? Яка система покарань, які закони діють?**

— Кримінальним кодексом України, Законом України “Про охорону дитинства” (стаття 10) передбачено право дитини на захист від усіх форм насильства, зокрема сексуального.

Сексуальна експлуатація дітей у комерційних цілях — один із найжорстокіших видів насильства над дітьми. Суспільна небезпека цього злочину в тому, що при здійсненні подібних діянь завдається значна шкода фізичному, психічному, моральному здоров'ю дітей і підлітків.

Дуже великий ризик бути втягнутими до проституції мають діти, які перебувають у стані бродяжництва, безпритульні діти.

Починаючи з 2003 року, було порушено близько 1030 кримі-

нальних справ за статтею 149 (торгівля людьми), серед яких 10 % стосується торгівлі дітьми.

Аналіз судової практики вказує, що торгівля дітьми у багатьох випадках здійснюється з метою незаконного усиновлення, втягнення в проституцію з подальшою сексуальною експлуатацією, втягнення у порнобізнес.

Довідково:

За I півріччя 2006 року порушено кримінальних справ:

ст. 166 (злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною) — 50 справ;

ст. 156 (розбещення неповнолітнього) — 100 справ;

ст. 155 (статеві злочини) — 140 справ;

ст. 304 (втягування неповнолітніх у злочинну діяльність) — 130 справ.

— **Які прийняті програми з протидії торгівлі дітьми, що поширюються в Україні?**

— При Кабінеті Міністрів України діє Міжвідомча координаційна рада з питань протидії торгівлі людьми.

2003 року Законом України ратифіковано Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, положенням якого, зокрема, заборонено торгівлю дітьми, тобто будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду чи інше відшкодування.

У лютому п. р. Україна подала до Комітету ООН перший звіт про виконання Україною зазначеного протоколу, який був схвалений Комітетом та позитивно оцінені зусилля, докладені українським урядом у боротьбі з торгівлею людьми, зокрема дітьми.

3 серпня п. р. Верховна Рада України ратифікувала Європейську Конвенцію про здійснення прав дітей, яка стане ще одним кроком нашої держави у використанні міжнародних ресурсів задля пошуку найкращих рішень щодо захисту дітей від міжнародного викрадення.

Міністерство розпочало роботу над створенням Національного бюро з протидії торгівлі людьми, модель якого увібрала б у себе весь кращий досвід, напрацьований в інших країнах, і забезпечила міжнародний взаємозв'язок і співпрацю.

— **Наші громадяни часто залишаються байдужими до “державних дітей”. Чи плануєте змінювати стереотипи, зокрема, “чужих дітей”? Чи використовуєте співпрацю з релігійними та громадськими організаціями? Чи маєте медійний ресурс, спеціальні програми на радіо й TV?**

— Своїм Указом Президент оголосив 2006 рік Роком захисту прав дитини.

Все, що відбувається протягом цього року, буде робитися в інтересах дітей і за участю самих дітей у кожному селі, районі або місті. Саме в цей рік соціальна реклама, яка крокує по країні, повинна змінити існуючі стереотипи, що “чужих дітей не буває”.

І тому я хотів би подякувати сьогодні тим людям, представникам благодійних і релігійних організацій, бізнесменам, які, незважаючи на безліч перепон, роками опікуються не тільки дитячими колективами, а й кожною дитиною, яка в них виховується.

На мою думку, 2006 рік дасть старт десятиріччю захисту прав дитини в Україні.

VOX POPULI

Павло РЖАНІЦІН (офіцер, 31 р.) та Євгенія (укладальниця хлібобулочних виробів, 28 р.), двоє дітей:

— Щомісяця на меншого сина отримуємо допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. А витрачаємо на дитину утричі більше. Цього року старша донечка пішла у перший клас. Щоб зібрати її до школи, довелося витратити понад 300 гривень, і це при тому, що деякі речі ми вже мали, багато в чому допомогли батьки.

Але якщо говорити про державну підтримку загалом, то ця допомога стала вагомим чинником, щоб народити другу дитину.

Чи спонукає мене ця допомога народити третю дитину? Якщо я маю двох дітей, і мушу працювати, хоча й у відпустці у зв'язку з народженням дитини, аби забезпечити їх, — навряд.

Микола ГЛУШКО (тракторист, 29 р.) та Марина (домогосподарка, 32 р.), троє дітей:

— Стабільну допомогу як багатодітна сім'я ми не отримуємо, адже потрібно, аби чоловік мав постійну роботу. Мій чоловік працює посезонно. Коли він працював, ми отримували цю допомогу. Вона залежить від заробітної плати: чим більший прибуток, тим вона менша, і навпаки. У середньому ми отримували 200-300 гривень на місяць і 94 гривні на меншу доньку як допомогу до трьох років. Але для трьох дітей цього замало. Підготувати дітей до школи (у нас двоє школярів): придбати одяг, взуття, канцтовари. Також мусимо платити за харчування у школі: обід коштуватиме цього року дві гривні. І хоча діти з багатодітних родин мають харчуватися у школі безкоштовно, у нас у селі (с. Деминівка Київської області) ми цим правом скористатися не можемо, керівництво нарікає на неналежне фінансування. Хочу сказати, що в селі багатодітні сім'ї виживають за рахунок господарства.

Олександр МАРЧИНЕНКО (налагоджувальник поліграфічного обладнання, 30 р.) та Інна (домогосподарка, 29 р.), двоє дітей:

— Цього року в нас народився син, і ми отримали одноразову грошову державну допомогу: 3,5 тисячі гривень одразу і щомісяця отримуємо близько 300 гривень. Потрібно було купити і візочок, і ліжечко, і комод для дитячого одягу, і інші необхідні речі. Ми дуже раді цій підтримці. Але народження нашої дитини від грошей

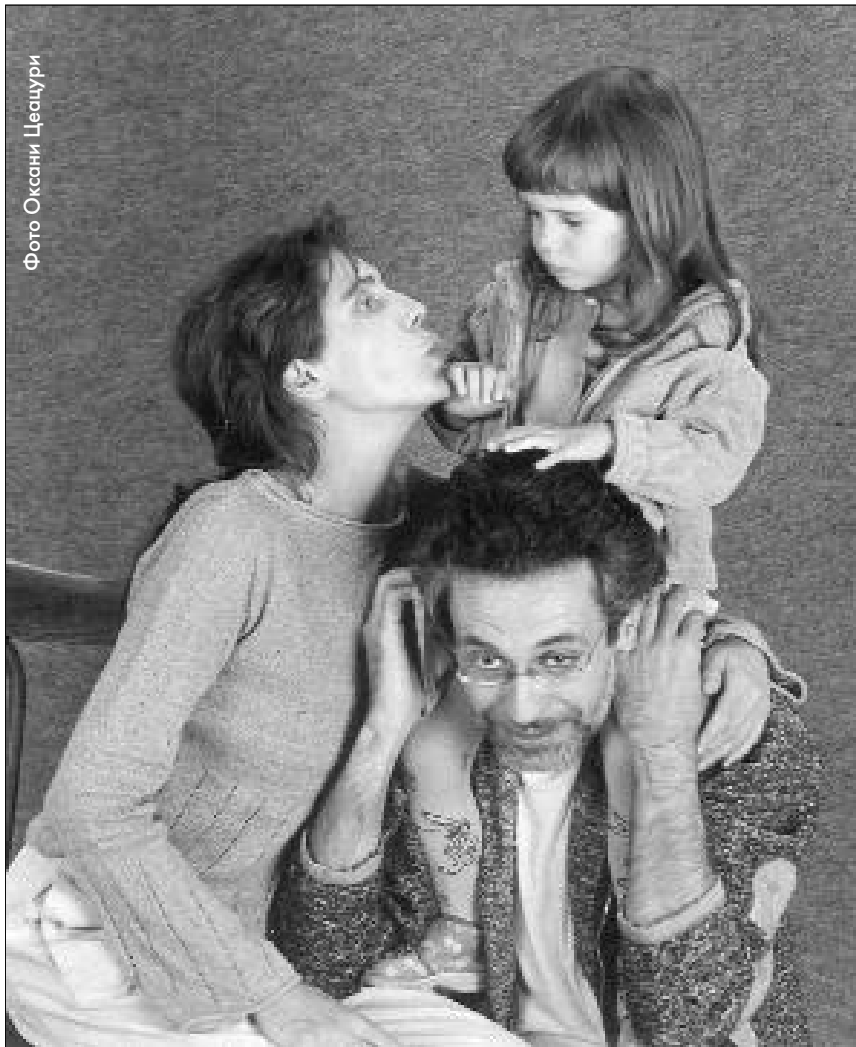

Фото Оксани Цесури

СІМ «Я»...

не залежало, у будь-якому випадку, вона була б, і ми щасливі з того, що маємо другого сина. Для нас народження дитини — велике щастя і благословення від Бога. І якби Бог послав ще одну дитину, то незалежно від того, чи збільшилася б грошова допомога, чи була б тою самою, ми б її народили. Вітаємо державну підтримку та дякуємо Богові, що такий закон прийнято.

Хочу зазначити лише: я не задоволена тим, що народження поза шлюбом діти отримують більше коштів, ніж народжені у шлюбі. Державі слід подбати про захист людей на неузаконення стосунків. Як мінімум маю п'ять знайомих пар, коли чоловік і жінка живуть разом як подружжя, але не реєструють свого шлюбу, щоб отримувати більшу допомогу на дитину, заміняючи таким чином повноцінну сім'ю грошиками. Державі слід подбати про зміцнення моралі в суспільстві й про навчання батьківству.

Старший наш син — першокласник. До першого вересня поза витратили на найнеобхідніше близько 600 гривень: придбали шкільну форму, спортивний костюм, портфель і канцелярські товари. Плюс надалі доведеться купувати зимові речі.

Крім того недостатнє фінансове забезпечення дошкільних і шкільних закладів спричинює сплату батьками так званих благодійних внесків для того, аби шкільні зак-

лади мали найнеобхідніше для навчання і виховання наших же діток.

Що стосується знедолених дітей, то бачу проблему бездоглядності. Коли діти начебто мають тата й маму, дах над головою, одяг, харчування, але вони нікому не потрібні. По сусідству з нами мешкає хлопчик Богдан. Він має начебто тата, але не відвідує школи, не вміє рахувати, — тобто дитина не розвивається. Інший приклад — мама з трьома дітьми. Діти мають будинок, одяг, але найголовніше — вони не доглянуті. Держава має приділити більше уваги цій проблемі.

Алім ПІТЯ (охоронець, 37 р.) та Олена БРЕЖНЄВА (швачка, 38 р.), семеро дітей:

— Допомогу отримуємо по догляду за дітьми до досягнення ними трирічного віку і як малозабезпечені. Подали документи для отримання одноразової допомоги у зв'язку з народженням дитини. Але виникає питання: якщо сім'я не отримала цієї одноразової допомоги, як забезпечити дитину необхідним за ту щомісячну допомогу до трьох років? За 94 гривні треба нагодувати, вдягнути, взути. А зарплата, хіба ж її на все витрачає? Лише на сплату комунальних послуг витрачаються чималі кошти.

Цього року до школи у нас пішли син і донька. Щоб зібрати, готувалися рік, тільки на найнеоб-

хідніше витратили 500 гривень.

Ще хочу сказати, раніше багатодітна мама отримувала медаль. Тепер я, хоч і мама сімох дітей, не маю жодних пільг. Сплачую проїзд у транспорті за себе і за дітей. Якби нам видавали відповідні посвідчення, щоб не носитися з усіма документами, а показати: я багатодітна мама, маю ось такі права.

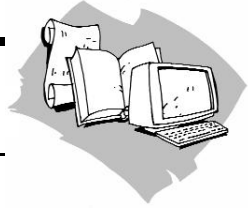
Немає також організованості, нехай би приїшла комісія, перевірила, в яких умовах живе родина, що їй справді потрібно.

Звісно, дитину народжуєш не через допомогу (нормальна жінка народжує дітей не через гроші), але підтримки й уваги з боку держави потребуєш.

Якщо говорити про дитячу безпритульність і жебракування, я помітила, що жебракують діти з неблагополучних сімей, якщо, скажімо, батьки — алкоголіки. Трапляється, діти тікають із дому і через нестатки: соромно носити старі речі, хочеться кращого, а батьки не можуть того придбати.

Інша наша проблема — батьки не виховують своїх дітей. Дітям треба приділяти увагу й піклуватися про них. Хотілося б, щоб держава підтримала таке прагнення і більше подбала про сім'ї, які потребують її допомоги.

● Матеріали підготувала **Ольга СКРИПКИНА**

За останні роки в нашій країні відбулися серйозні зміни. Україна стає демократичним суспільством, країною, відкритою світові, яка буде ринкову економіку і правову державу. На перше місце виходить людина, що володіє достатнім рівнем свободи і відповідальності.

У цих умовах сучасна національна освіта потребує формування не лише системи умінь, навичок опанування культурних надбань, а й системи ціннісних орієнтирів. Це інтелектуальна, моральна й національна проблема. Адже слід окреслити, які культурні набутки у сув'язі минулого, теперішнього, майбутнього необхідні для прогресивного поступу людини, суспільства, держави.

Розвиток сучасної української освіти необхідно здійснювати за наявності таких умов: по-перше, необхідно врахувати все позитивне з української освітньо-культурної спадщини; по-друге, впровадити у практику роботи вищих навчальних закладів України найкращий позитивний досвід культурно-освітньої галузі як на Заході, так і у всьому світі; по-третє, навчання повинно бути особистісно-орієнтованим.

Усе актуальнішою стає проблема мирного співіснування та продуктивного співробітництва людей різних націй, віросповідань, прихильників різних стилів життя, представників різних культур — проблема діалогу культур. У глобальному масштабі єдиний шлях до прогресу людства — це інтеграція на рівні виробництва, формування національної самосвідомості, розвитку міжкультурних зв'язків. Оскільки сприймання розбіжностей між культурами веде до необхідності міжкультурного діалогу, то діалог культур має закласти підвалини для подальшого розвитку суспільства в цілому та його окремих членів зокрема. Проте найважливішим він є для формування пріоритетів розвитку сучасної освіти. З одного боку, це формування у суб'єктів толерантності до інших людей, їхніх традицій, звичок, національних цінностей тощо. З іншого — гуманітаризація освіти, зокрема необхідність оволодіння іноземними мовами.

Майбутній учитель має бути людиною культури — вільною, духовною особистістю, здатною до творчої самореалізації, моральної саморегуляції та адаптації у змінюваному соціокультурному середовищі.

Зрозуміло, постала проблема підвищення якості освіти, перш за все, за рахунок кардинальної зміни у ставленні до базових класичних наук давнього тривіуму, до якого належить риторика — як наука, мистецтво, технологія і спосіб життя у публічній переконувальній комунікації, що становить фундамент професіоналізму вчителя.

Проблема людського спілкування хвилювала багатьох мислителів здавна. Мало хто з філософів минулого не торкався її в своїх працях. Однак лише в останній час спілкування людей стало предметом всебічного наукового дослідження, а питання вдосконалення педагогічної освіти обговорюються на державному рівні.

Здається, що сьогодні важливою є необхідність переходу до нового розуміння смислу, мети і функцій освіти. Роль вчителя зводиться не лише до того, щоб давати тільки знання (зубрити дати і факти) та формувати уміння і навички, а щоб вчити дітей мудрості, розвивати їхнє мислення. Мудрість — це не лише знання, це і вміння їх застосовувати.

У зв'язку з цим фахівці освіти повинні приділяти увагу педагогічному спілкуванню. Зрозуміло, ми можемо трансформувати його, оскільки мистецтво педагогічного спілкування залежить від тих, хто навчає. Перш за все, ми повинні по-новому осмислити людську природу, де за основу взяти особистість. Тому підготовка вчителів повинна базуватися на особистісно-орієнтованому підході.

Важливою причиною акцентування уваги на культурі спілкування є також підвищений інтерес суспільства до таємниць духовного життя людства і прискорений темп розвитку цивілізації, який сучасна людина не здатна контролювати і не може за ним встигнути. Вирощені чудові плоди на освітній ниві людство вперто використовує собі на шкоду і настирливо перетворює їх на причину власної загибелі — така непомірна ціна цьому протиріччю! Таким чином, між вихованням, котре безнадійно відстало, і навчанням (освітою), яке бурхливо випереджало і випереджує його, утворилася прірва, на краю якої безпомічно балансує розгублене людство.

На сьогодні сучасна освіта виконує переважно навчальні функції, тільки декларуючи

КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Сьогодні ми пропонуємо читачам нову рубрику — “Учитель мови”.

Закінчилася пора канікул і відпусток, залишивши на згадку теплі сонячні спогади, які втішатимуть нас до наступного літа. Натомість прийшла осінь, яка, окрім збирання врожаю, є ще й початком нового навчального року.

Підросло ще одне покоління першокласників, для яких починається новий цікавий, а разом із тим складний і відповідальний період життя шляхом у 12 років. І яким він буде, сповненим творчих пригод, відкриттів, чи, навпаки, нудьги і “відбувальщини” — великою мірою залежить від учителя — центральної постаті шкільного життя.

важливість культурного та духовного розвитку особистості. Тому навчання культури спілкування має бути тим засобом, за допомогою якого майбутній вчитель-словесник зможе поєднати сучасні вимоги до навчання з духовною спадщиною української нації, її культурою. Необхідно ліквідувати розрив між змістом педагогічної освіти і досягненнями педагогічної науки та практики, здійснювати наукове супроводження інноваційних технологій.

Говорячи про сучасне положення вищої педагогічної освіти, слід визнати, що воно занадто раціоналізоване та вербалізоване. Із нього вилучений афективно-емоційний запал дитинства, що призводить до поширення в суспільстві професійно-компетентного, але бездуховного індивіда.

Ідеться насамперед про те, щоб усвідомити самоцінність людини взагалі й, виходячи з індивідуальної неповторності кожної конкретної молодої людини, дбати про повноцінний розвиток її особистості. Саме тому проблеми гуманізації та гуманітаризації навчання й виховання не втрачають актуальності в усьому світі, хоча й не даються знаки так гостро, як там, де ще свіжі спогади про тоталітаризм. Адже в тих умовах освітні заклади протягом десятиліть, попри гучні гасла про неабиякий всебічний розвиток особи та прокламовані гуманні цілі виховання, фактично дбали про постачання державі конформних, легко керованих індивідів.

Із цього уявлення походить і традиція вважати навчально-виховний процес моно-суб'єктним, тобто таким, у якому визначну роль, пріоритет інтересів закріплено за дорослим, учителем. Власна ініціатива, пізнавальний запал, інтереси, система моральних, світоглядних позицій дитини поступово “каналізуються”, щоб якомога повніше відповідати цілям такого навчально-виховного процесу, а саме — певному зразку особистості учня.

Тому важливе завдання вищої педагогічної школи на сьогодні — підготовка вчителя як фахівця і як особистості — зумовлює необхідність зміни формули “освіта на все життя” у новій парадигмі “освіта через усе життя”.

Загальновідомий той факт, що більшість батьків першокласників шукають кращу школу для своєї дитини. І часто зупиняють свій вибір не на школі свого мікрорайону, а на більш віддаленій школі. Багатьох батьків, частіше поки що інтуїтивно, не задовольняє не просто та чи інша конкретна школа, а

взагалі постановка нашої шкільної освіти. Одноманітність навчання, що заповонила нашу школу, не сприйняття особистості дитини, приведення всіх до певного стандарту знань та умінь — все це цілком справедливо викликає нарікання й невдоволення багатьох людей. Як правило, звинувачують у всьому вчителів, авторитарну педагогіку. Це частково справедливо. Але й тоді, коли ці нарікання навряд чи можуть повністю стосуватися вчителів, батьки все одно їх звинувачують. Адже в свідомості більшості людей міцно утвердився стереотип безмежної віри, що у навчанні й вихованні дітей у школі все залежить від учителя. Не всім батькам відомо, що вчитель самою системою шкільної освіти поставлений у такі рамки, коли від нього самого, від його педагогічного таланту мало що залежить; що існують схеми, шаблони викладання, і не всім педагогам вдається вийти за їх рамки. Хоча немає сумніву в тому, що від учителя в школі залежить дуже багато.

Учитель, за влучним висловленням Ш. Амонашвілі, — дзеркало перебудови школи. Ми можемо переобладнати шкільні будинки й кабінети, оздобити їх найновішою технікою, як завгодно високо підняти заробітну плату вчителя і т. ін., але, якщо учитель залишиться простим виконавцем, якщо він не перестане бачити в учневі тільки об'єкт прикладання своїх педагогічних зусиль і звичайну посудину для заповнення знаннями, якщо не відбудеться докорінної перебудови самої особистості вчителя і всього спектра стосунків учителя з учнями, справа оновлення школи не зрушиться з місця.

Кардинального оновлення має зазнати зміст та способи підготовки педагогічних кадрів. Методична підготовка вчителя, про якість якої слід говорити окремо, посідає лише друге місце після академічної, хоча саме вона причетна до тих тонкощів педагогічної діяльності, котрі й складають (разом з іншими) її сутність.

Від того, які властивості свого “я” зможе передати своїм учням учитель, багато в чому залежить майбутнє нашого суспільства. Зрозуміло, що зробити це може лише той, хто сам володіє професійною майстерністю, хто здатний і вміє творчо передавати багатства людської культури всім своїм учням.

Нові підходи в освіті зумовлюють нові вимоги до системи професійної підготовки майбутнього вчителя. Учитель-словесник повинен постати перед учнями як фахівець і як національно свідомо, активна, духовно

багата мовна особистість, котра опановує зміст духовних надбань національної громади, досконало знає українську мову, усвідомлено творчо сприймає її в контексті національної культури.

Вищезазначені вимоги до вищої педагогічної освіти і до особи вчителя не вирішують усієї проблеми, адже не подолано вплив негативних чинників, що спричиняють відплив висококваліфікованих педагогічних працівників до інших сфер. Із кожним роком стає відчутнішою нестача вчителів, вихователів, майстрів виробничого навчання та інших педагогічних працівників. Професія вчителя втрачає престиж. Існує невідповідність між суспільною роллю і соціальним статусом педагога.

Українська школа красномовства має свої традиції, знає періоди злетів (Київська Русь, козаччина, гетьманщина) і падінь (періоди колонізації, русифікації, “відплив мізків” тощо). Риторичний ренесанс, який відбувається сьогодні в Україні, пов'язаний із значним зростанням демократичних тенденцій у формуванні засад громадянського суспільства, потужним прагненням незалежної, самостійної країни до свободи слова; соціальною потребою в особистостях, здатних самостійно, творчо мислити, ефективно переконувати, спонукати до конструктивних дій. Відбувається гуманізація соціальних відносин: перехід від насилля — до переконання; розширення комунікативних потреб особистості, зокрема представників гуманітарної сфери, прагнення їх до повної самореалізації. Впливають на розвиток сучасної риторики економічні фактори: прагнення до дієвого успіху в умовах всезростаючої конкуренції, коли ефективність партнерської переконуючої діалоговості вища за авторитарну монологічність, а також низка наукових факторів: інтенсивний розвиток соціо-гуманітарних наук, які формують інтелектуально-духовну сферу нації, суспільства, держави, де риторика в її інноваційних вимірах стає інтегратором як наука, мистецтво, технологія, спосіб життя.

Формування культури педагогічного спілкування майбутнього вчителя-словесника найвишого злету набуває на етапі професійного становлення. Слід виділити низку факторів, від яких залежить, яким повинен бути культуромовний учитель у час мобільного і полікультурного ХХІ ст. Отже, визначальними об'єктивними чинниками формування мовної особистості вважаються:

1) стан української мови в суспільстві (мовна внормованість, кодифікація, рівень розвитку тощо);

2) функціональна місія мови забезпечувати потреби громадянина Української держави;

3) повноцінне національно-смісловне навантаження мови в державницькій, політичній, економіко-правовій, науково-освітній, культурно-мистецькій сферах життя;

4) всебічне мовне історико-культурне навантаження суспільного життя;

5) розповсюдження українського спілкування, українських традицій і культури серед населення.

Знання історичної мовної спадщини значно збагачує сучасну традиційну мову, в якій є місце іноземним словам та виразам і в той же час відсутні українські аналоги цих слів. Таким чином відбувається засмічення мови. А цього не можна допустити.

Тотальна риторична безвідповідальність, мовний нігілізм, низька риторична культура особи чи суспільства породжують риторичну кризу суспільства, яке потребує нової риторичної політики демократичної України через риторичну добра, через сердечний діалог із вічністю, з Богом, про що заповідали київські князі (Володимир Мономах, Ярослав Мудрий, святий Володимир та ін.); митрополит Іван Огієнко закликав служити Богу й Україні, як і творці “філософії серця” — українські патріоти — Г. Сковорода, М. Гоголь, П. Юркевич, професор-протоієрей В. Зінковський, Г. Ващенко та ін.

Отже, оскільки завдання учителя-словесника — навчити учнів культурі педагогічного спілкування в контексті рідної літературної чистої мови, вважаємо за доцільне звернути увагу на якісну підготовку фахівців з української мови та літератури. А для цього необхідно створити відповідні умови для творчого самовдосконалення майбутніх учителів у контексті сучасних напрямів розвитку освіти.

●

Тетяна ВОЛОСЕВИЧ

СЛОВО ПРАКТИКА

1 ВЕРЕСНЯ

Хочеться, аби ці рядки прочитав і пан-товариш міністр освіти України Станіслав Ніколаєнко, бо ж від того, що він читає, думає й говорить, залежить дуже багато...

Як же подолати оцю прірву, що створили між народом та інтелігенцією захоплені глобалізаторами-чужинцями канали інформаційного й духовного зв'язку? На мою думку, єдиний шлях подолання — школа. І хоча в системі освіти від верху до самого низу теж помітне засилля осіб, далеких від українських національних проблем та інтересів, є там багато патріотів-ентузіастів, яким під силу подолати, розбити глуху скелю незнання й несвідомості, духовної спустошеності багатьох українських дітей, молоді. Адже це жива материнська основа творчої енергії української нації, які й творять її славу і волю. Від здоров'я цієї основи залежить буття кожного "малого" й "великого".

Тому, крім таких заходів і промов на мітингах, потрібна копітка робота по всій Україні в системі шкільної освіти, тісний зв'язок із патріотичними організаціями на місцях, конкретна допомога, — хоч порадою, і захист патріотів-ентузіастів від цькування і фізичного знищення. Ми, свідомі громадяни, повинні просто "бомбардувати" відповідні інстанції своїми зверненнями, заявами, протестами, добиваючись утвердження справедливості й нашого права на свою самобутню культуру й спосіб життя за предківськими традиціями. Але щоб усе це робити, треба знати і ті традиції, і те, як їх захищали наші предки. Таке всеосяжне знання дає тільки одна навчальна дисципліна — українознавство. Мабуть, саме тому введення цього навчального предмета в обов'язковий шкільний компонент так посилено заблоковується від верху до низу. Я знаю, що вже багато вчителів і громадських організацій зверталися до МО з вимогою забезпечити викладання українознавства в усіх освітніх закладах. Вони, мабуть, і досі чекають на відповідь. А тим часом у газеті "Сільські

вісті" за 8.08.06 р. читаю "одкровення" С. Ніколаєнка про освітні пріоритети: точні науки, природничі предмети та іноземні мови. До цього ще й таке: "Давайте не будемо дітям легке життя забезпечувати. До чого ми їх готуємо, коли намагаємось уберегти від труднощів?". Слушне запитання, тільки треба його ставити до самого міністра під іншим кутом зору: до чого ми готуємо дітей, перенавантажуючи всіх без винятку названими науками і не даючи головної науки життя — знання самих себе і поціновування свого? Що, треба й далі нашому народові "в судів бути гноєм", як писав І. Франко? Адже найкращі наші інтелекту-

віти, то дуже шкода...

А тим часом незатребуваними залишаються наукові розробки з оздоровлення дітей України Інституту екології людини, який очолює Михайло Васильович Курик, надзвичайно сумлінний науковець і справжній патріот.

Так само й академік П. П. Кононенко зі своїм Інститутом українознавства провів титанічну роботу з забезпечення високого рівня сучасного українознавства для вивчення цієї найпотрібнішої в наш час гуманітарної дисципліни в усіх без винятку школах і навчальних закладах різних рівнів. Цю заслугу колективу ентузіастів-науківців важко переоцінити. І

ладачеві української мови та літератури, історії та українознавства в столичних і сільських школах протягом 33-х років. Зі свого досвіду висла переконання, що в ментальності нашого народу була й залишається головною кордоцентричність — переважання емоціонального над раціональним (тому-то так легко й ловимось на емоційно привабливі обіцянки, не дивлячись, хто їх виголошує). Тому мені й хотілося побажати майбутнім викладачам українознавства не забувати цієї особливості. Знання самі по собі, якщо не будуть задіяні при цьому душа і серце учня, прісні. Багатющий матеріал має для цього словесник, історик; але інколи буває важко словом достукатися до людини. І тоді на допомогу приходить пісня. Олександр Довженко писав: "Хто не був зачарований нею, хто не згадає її як своє чисте, прозоре дитинство, свою горду юність, своє бажання бути красивим і ніжним, сильним і хоробрим? Який митець не був натхнений її багатощими мелодіями, безмежною широтою і красою її образів, її чарівною силою, що викликає в душі людській найскладніші, найглибші асоціації, почуття, думки і прагнення всього, що є кращого в людині, що підносить її до вершини людської гідності, до людяності, до творчості!". Як багато подібних висловлювань видатних людей світу про українську пісню можна ще згадати! Інколи й згадуємо; а на ділі дозволили цей свій скарб викинути за межі нашого щоденного життя. А якщо дехто й береже його десь у своїй скрині-пам'яті, то вже не певен, що після його смерті нащадки не викинуть тих скарбів на смітник як непотріб, бо вони його не знають, вони не впустили його ні разу до своєї душі і свого серця, повторивши мелодію і слово предків своїм голосом.

Співаючи пісні свого народу, людина стає фізично й духовно здоровішою, її психіка нормалізується, очищається від шкідливого намулу щоденних переживань. При цьому, голосом своїм проходячи шлях далеких предків, людина стає співавтором, співтворцем його, бо кожна індивідуальність виявляє себе в

усьому по-своєму. Отже, це ще й могутній поштовх до творчості, ключ до розкриття здібностей і обдаровань людини, який доступний кожній дитині зі сповиточка...

Хто поверне народові в його життя пісню, як не школа? Ушинський писав: "Заспіває школа — заспіває народ". Ось і відповідь на всі питання про збереження мови, традицій, духовного й фізичного здоров'я.

Протягом усієї своєї роботи в школі я завжди вела фольклорно-літературний гурток. До мене йшли всі бажаючі; діти-п'ятикласники часом були позбавлені чуття слова й ті, яким "ведмідь на вухо наступив". А десь за рік—два вони вже світилися радістю від того, що могли співати разом з усіма. Мені інколи докоряли, що під час якогось свята хтось десь не так "тягнув" чи повертався, але я знала, що то минеться, а дитину відлучити від загальної радості гріх. Бо не для показухи мені потрібен був той дитячий спів, а саме для пробудження дитячої душі, до творчості, звільнення її від усяких страхів і комплексів.

Діти хочуть співати й танцювати, усі й без винятку. І тільки пропущений без пісні й танцю глухонімий час дитинства робить згодом їх байдужими до краси (й до нас!) уже старшокласниками й студентами. Може, будуть із них згодом кваліфіковані спеціалісти, але чи в кожному виросте особистість, творець, патріот? А наші предки практично всі були такими...

Мусимо готувати дітей до постійної боротьби за СВОЄ — і труднощів буде багато. Та Франко закликав:

*"Проти рожна перти,
Проти хвиль плисти.
Сміло аж до смерти
Хрест тяжкий нести!"*

В єдності з духовною силою минулих поколінь — здобудемо майбутнє!

Марія ГАРМАШ,
с. Устимівка
Київської обл.

ШКОЛІ НЕОБХІДНЕ
УКРАЇНОЗНАВСТВО!

альні сили вже й так шукають щастя по закордонах, у той час як в Україну щороку запрошують іноземних спеціалістів під виглядом нестачі своїх... І якщо міністр освіти в Україні не розуміє, що гуманітарні науки на патріотично-національній основі є головним наріжним каменем у системі ос-

щоб цей інтелектуальний здобуток не став музейним експонатом, а працював на майбутнє, потрібно все ж подолати "зону відчуженості", створювану як Ніколаєнком, так і рядовими директорами шкіл.

Мені хотілося б докласти до цього і своїх зусиль, як колишньому вик-

ЗНАТИ СВОЄ КОРІННЯ

— *Пані Тетяно, чи був у Вас шанс стати кимось іншим, а не художницею?*

— Напевно, я максимально скористалася шансом стати тим, ким стала. Вирішальну роль зіграли батьки. Це були неординарні люди, які притягували до себе цікаве оточення — і в Києві, і в Москві, куди ми часто їздили.

У цілому ж будинок на вулиці Філатова, де ми мешкали, був населений художниками (він таким залишається дотепер). Поруч із нашою квартирою була майстерня нині відомих майстрів — Ади Рибачук і Володимира Мельниченка, людей вельми цікавих, антикон'юнктурних, із захопливими біографіями (з північного острова Колгуєв мені, дівчинці, вони писали дивовижні листи). Звичайно, їхній вплив був досить потужний. Нас, дітей, росло тоді в будинку не менше як п'ятнадцять, усі або стали художниками, або мають близькі до живопису спеціальності.

— *Зате Ваші батьки були з родин зовсім не мистецьких...*

— Так, але є якась магічна визначеність, зумовленість у тому, що тато й мама заїкалися саме живописом, і в тому, що зустрілися завдяки любові до мистецтва.

Батько закінчив архітектурний факультет Київського художнього інституту, згодом став акварелістом і викладачем. Виходець із робочої родини, він народився в Славінську на Донеччині. Родина була велика, дитинство — важке, тому батько сам собі прокладав дорогу: закінчив із відзнакою школу і з другом відчайдушно поїхав у Київ, де вони разом вступили до інституту.

Під час війни як дипломник був відкликаний з армії наказом, потрапив у Самарканд, де перебували в евакуації художні інститути. Там він захистив диплом (спроектував будівлю цирку), склав держіспити (головою комісії був, до речі, знаменитий Ігор Грабар) і в підсумку закінчив інститут з відзнакою. На той час він уже познайомився з мамою.

Мама народилася 1915 року в Одесі. Потім сім'я переїхала до Харкова, де мама вчилася у школі для обдарованих дітей, серед них, наприклад, був майбутній геніальний фізик Лев Ландау. Згодом вступила до художнього училища, реформованого в інститут.

Під час війни мама абсолютно випадково опинилася в Самарканді. У “теплушках” їх везли в Середню Азію. У вагоні були жінки, переважно з дітьми або вагітні, після виснажливої подорожі впродовж місяця багато хто почав хворіти, а оскільки мама була рішучою, бойовою, секретарем комсомольської організації, вона взяла на себе відповідальність — усі ці жінки під Самаркандом знялися з поїзда. Мама домовилася у якомусь колгоспі, і їх прийняли, дали роботу. Яюсь вона поїхала в місто щось підкупити, там побачила свого однокурсника. Від нього довідалася, що в Самарканді зосереджені художні ВНЗ країни. Відновила навчання — у жахливих умовах, у голоді, але молодість усе долала. Серед викладачів були дивовижні художники, наприклад, Роберт Фальк.

Таким чином тато і мама, долаючи терни, зустрілися. Їхні долі спрямували мою — у світ барв і композицій.

— *Як Ви оцінюєте пройдений відтинок життя? У чому особливість Ваших шукань?*

— У молоді роки я певний час цікавилася тільки портретом; через людей, їхнє оточення намагалася відкривати світ. Часто малювала своїх дітей, тому що діти з'явилися дуже рано, ми разом росли.

Завжди була прихильна до жанрових сцен, із них починала, мабуть тому, що закінчила факультет монументального мистецтва. У мене були великі амбіції, але з монументалізмом якось не склалося.

А тепер тяжію до пейзажів. І обставини тому сприяють: ми з чоловіком-художником Олександром Ольховим почали мандрувати. Я намагаюся створювати не “чистий” пейзаж, а щоб він був пов'язаний із людьми, з тваринами, з будівлями, щоб це були асоціативні “поєми” зі своїм баченням світу, а не просто етюди з натури.

— *Ваша найхарактерніша риса?*

— Я належу до тих людей, для яких творче життя — це постійний пошук нового, отже, я не можу сказати: ось я щось знайшла, тому зупинилася і працюватиму в такому-от напрямку. Скажімо, я поїхала в Єгипет, побачила іншу землю, це дало потужний поштовх до нового витка в розвитку — створюються зовсім інші картини.

ТЕТЯНА КРАСНА: «МАЛЯРСТВО — ЦЕ АКУМУЛЯТОР РАДОСТІ-КРАСИ Й НАЙЛІПШОГО В ЛЮДИНІ»

Особистість Тетяни Красної, безсумнівно, глибша й багатогранніша, ніж будь-які уявлення про неї. Її батьки — відомі художники Іван Красний і Слава Лівшиць. Тож цілком логічно, що вона закінчила Київський художній інститут. Далі — постановка власного голосу й лету.

Нині її живопис дивує будь-кого своєю безпосередністю і розмаїтістю. У творчості художниці не можна визначити якийсь один стиль. На її думку, будь-яка робота сама визначає для живописця стиль і манеру виконання. Тому одні картини створені в класичній манері, інші — мають відбиток експериментаторства й нагадують підсумки шукань імпресіоністів, представників раннього модерну, наївного живопису. Але від еклектики Тетяну Красну рятує “захист”: у своїй основі її малярство — традиційне в найкращому розумінні цього слова.

Але ось парадокс: у просторі традиційного живопису художнику іноді доволі сутужно — простота і ясність нерідко коштують набагато більших зусиль, ніж епатажний мистецький жест. Для Тетяни Красної життя — це подорож у часі і просторі, у якому рясні сади змінюються пустелями, горами, лісами, річками й іншими перешкодами. Досвідчений мандрівник, вона, напружуючи чуття, прокладає свій шлях, звільняючи напрямок по квітах і зірках. Щоб знати куди йти, треба знати, що ти хочеш, знати, хто ти є. Мистецтво починається, як відомо, там, де є особистісна інтонація, своя мова, є забарвлений індивідуальністю артистизм, саме цим і позначена творчість вельми різної Тетяни Красної.

У її роботах олією негусти, але фактурні мазки лежать легко (навіть, якщо можна так висловитися, дотепно) і вільно переходять у колір, енергійний, святковий, але майже завжди стриманий. Це особливий дар: писати майже банальні мотиви з тією пластичною точністю і колористичним тактом, що незмінно утримують глядача в строго окресленому просторі гарного смаку.

Картини Красної випромінюють світло, а не поглинають його.

Член Національної спілки художників України Тетяна Красна брала участь у численних усеукраїнських і міжнародних виставках. Її роботи — у Національному художньому музеї України, Хмельницькому художньому музеї, Канівському музеї ім. Т. Г. Шевченка, а також у приватних колекціях України, Росії, Німеччини, Англії, Іспанії, США...

Дуже символічно, що виставка Тетяни Красної експонується в Спілці композиторів України, де переплелися два вічних дива — музика й живопис.

І так завжди: життя з усіма плинами-зміними дарує нові ракурси. Мене весь час захоплюють нові погляди на вже бачене, якщо раніше неодмінно потрібні були якісь великі ідеї, то тепер я можу побачити щось дуже містке, наприклад, у якихось співвідношеннях трьох-чотирьох кольорів. Відбувається розвиток углиб. Я почала частіше слухати класичну музику, особливо романтиків, народжуються інтуїтивні паралелі, настрої, які потім вихлопуються на полотно.

— *Напевно, недарма Вашу останню виставку розгорнуто в Спілці композиторів України.*

— Можливість показати свої роботи людям — це великий поштовх до позитивних змін. Одна справа, коли ти бачиш свої картини в майстерні, в обмеженому просторі, а інша — коли їх переміщуєш у зовсім

інакший простір, там компонуєш і бачиш себе збоку, ніби іншими очима. Починаєш щось розуміти в собі, тому що, працюючи весь час у майстерні, нелегко скласти про себе об'єктивну думку, дійти необхідних висновків.

Передостання моя персональна виставка в галереї “Ірена” — принципово з найсвіжіших робіт, для мене було важливо, як я на них подивлюся. Ще раніше в Музеї книги я виставляла ранні роботи, вони відмінні від теперішніх, отже, за останні десять років я сильно змінилася.

— *Кажуть, що нині українському художникові стало легше дихати, насамперед матеріально. А які часи були найважчими?*

— Складно визначити, які часи важчі, тому що це залежить і від віку митця. Можна скільки завгодно лаяти радянські часи, але

до художників суспільство ставилося прихильно. Мистецтво великою мірою слугувало ідеології, тому й підтримувалося і фінансувалося. З іншого боку, люди йшли в мистецтво, аби бути далі від влади, мати право не працювати, жити вільно. Водночас у матеріальному сенсі була певна стабільність, гарантія. Духовну задуху художники компенсували тим, що виходили на інші рівні — алегорії, притчі, асоціації. Талановиті й сильні все одно випливали нагору.

— *А як Ви ставитеся до думки, що свободи нині не дуже-то й додалося?*

— Мені здається, що художники ще більше закабалилися. Після того як гарантійні товариства художників, художні комбінати й фонди, створені за роки радянської влади, припинили існування (отже, не стало й централізованих замовлень), художники віч-на-віч зіткнулися з проблемою жорсткої кон'юнктури. Заробляти на життя треба, а виявилось, що не художники диктують свої принципи, свою культурну позицію, а їм диктують-нав'язують умови люди, часто не професійні й не інтелегентні. На зміну виставкам і художнім радам, які склалися з добре навчених професіоналів із гарною школою, прийшли різні салони й фірмочки, що не мають кваліфікованих експертів і цілком працюють на потребу замовника за принципом: “за ваші гроші — будь-яка примха”. Незадовільна ситуація і в галерейному бізнесі. Художникам дуже складно заробляти тим, що вони вважають своїм творчим обличчям, творчим кредо. А тільки-но зійдеш на позиції кон'юнктури, потім вельми складно відновлюватися, залишатися художником. Надягати і знімати маску не всім під силу.

У радянський період був попит на великі картини, художники скрупульозно працювали, цінувалися малюнок, академічна манера, ставлення до малярства було загалом серйознішим.

Нині на виставках навіть досвідченим фахівцям дуже складно визначити, де справжнє, від душі, а де підглянуте-компільоване. Значні проблеми, гадаю, є не тільки в образотворчому мистецтві, можливо, ми пристанемо на західний стиль життя.

— *Захід не дрімає. Не в усіх наших художників є можливість виставлятися, — на це потрібні гроші, і не кожен талановитий творець сам собі менеджер. Тому всілякі “жучки”-спритники “за недорого” переправляють їхні твори за кордон. Відбувається жасливий: чудові картини назавжди залишають Україну. А держава в особі Міністерства культури, як то кажуть, ні кує ні меле.*

— Музейна проблема давно назріває, дотепер невеличкий Український музей змушений демонструвати колекцію в дуже “усіченому” вигляді. Протягом двадцяти років не виставляють сучасного українського мистецтва, причому не тільки мистецтва сьогодення, а й картин корифеїв — Яблонської, Костецького, Дерев'яни, Глушенка... Виходить, що ніби такого музейного шару немає навіть у столиці. Слава Богу, на Подолі з'явився приватний музей сучасного мистецтва. Однак і держава могла б якось поворушитися. Почали перебудовувати художній павільйон біля колишнього Жовтневого палацу, та на цьому все й припинилося.

Видатні роботи, що відбивають певні зрізи часу і яким місцем в музеях, безповоротно втрачені для України. Міністерство культури практично припинило закупівлю творів ще в дев'яностому році.

— *Чим є для Вас живопис?*

— Це вже стан мого ока, я бачу навколишній світ так, ніби він складається з картин. Я можу дивитися на стінку (і мені це неймовірно цікаво), бо на ній грає тінь... Не кажу вже про краєвиди, хмари, річки. Щоб цікавитися живописом, розуміти, його треба споглядати. У музеї, галереї треба ходити, і дітей із собою брати, щоб у них розвивався інтерес, смак, азарт розуміння.

У мене чимало приятелів, які вже в дорослому віці захопилися живописом, почали ходити на виставки. Вони не тільки збагатили своє життя, а й психологічно, емоційно відпочивають. Люди, які придбали свої картини, зізнаються, що коли приходять стомлені з роботи, то ніби під'єднуються до джерел живлення, живопис їх очищує й наповнює радістю.

●

Спілкувався
Володимир КОСКІН

Гурт "Плач Єремі"

«МАЗЕПА-ФЕСТ» ЗБИРАЄ ДРУЗІВ. УЧЕТВЕРТЕ

— Пане Миколо, в перші роки проведення фестивалю ми звикли до нього, як до великого серйозного рок-фестивалю, де грають справжні гранди нашої рок-сцени. Торік у межах фесту відбувся день українського кіно, куратором якого був Михайло Ілленко. Тобто формат почав змінюватися. Як буде цього року?

— Фестиваль послідовно йде до своєї мети — найповнішого втілення найцікавіших тенденцій сучасного українського музичного мистецтва. Фестиваль є відповіддю незалежної України на полтавську трагедію 1709 року. Святком мистецтва ми відповідаємо на ту поразку. Перемогою українського духу, української культури ми відповідаємо на ті довгі роки поневолення, нищення і страждань, які пережила нація. Цього року проводимо Вечір класичної музики, Франків вечір "на честь 150-річчя з дня народження Івана Франка". Там будуть відомі скрипалі, піаністи, солісти опери, духовна музика. А починаємо фестиваль кінопоказом фільму "Молитва за гетьмана Мазепу" Юрія Ілленка. Перший день — день українського кіно. Михайло Ілленко привозить найкращі фільми кінофестивалю "Відкрита ніч", а також наші фільми-шедеври "Білий птах", "Пропала грамота", "Криниця для спраглих", "Ніч на Івана Купала". До нас спеціально їдуть обидва брати Ілленки, актори й режисери.

Особлива для мене тема кобзарства. Наша Полтавщина дала блискучих кобзарів. Узагалі українське суспільство в боргу перед кобзарями. Річ у тім, що сотні кобзарів за Сталіна були розстріляні. І це було зроблено в найцінніший спосіб: кобзарів покликали на так званий з'їзд, а по дорозі всіх винищили. Отже, без свідомого опанування культурними здобутками минулого ми ніколи не зробимо нових цінностей, залишимося диким суспільством. Тому ми проводимо День кобзарства. Запросили голову Спілки кобзарів Володимира Єсипка, який буде куратором цієї частини імпрези. Під вечір виступатимуть деякі рок-гурти, які мають виразну етнічну основу. Це "Вертеп", "Колодій", "Карпатіяни", "Тінь сонця". Власне, й торік у нашу рокову канву ми ввели Тараса Компаніченка, аби за принципом контрасту показати молоді му-

Микола Кульчинський і Андрій Серета (Гурт "Кому вниз")

зику з глибини віків. Хтось сприйняв, хтось не сприйняв, але експеримент виявився вдалим. День кобзарства відбудеться на Співочому полі, а паралельно — в парку Перемоги — огляд фольклорних колективів Полтавщини та ярмарок, на якому продаватимуться вироби народних майстрів.

— А як нинішня полтавська влада ставиться до проведення такої масштабної акції? Наскільки пам'ятаю, в минулі роки були деякі проблеми...

— Слава Богу, зацікавленість виявили обласна державна адміністрація, міська рада. Фестиваль уже вийшов із такого собі напівпідпілля, набирає повноти, не втрачаючи, безумовно, своєї харизми. Тіснішою стала співпраця з Міністерством культури, іншими закладами, хоча й залишаються фінансові проблеми. Щодо коштів, ці проблеми в нас були завжди, тим не менше нам вдавалося те, чого ми прагнули: зробити справжнє свято для гостей, учасників і публіки. Міська влада, здається, зрозуміла, що на нашому "бренді" вона могла б мати непогані прибутки: готелі будуть заселені, тисячі порцій галушок — з'їдені...

— Ще одна новація на фестивалі — це оголошення про збір коштів на

будівництво пам'ятника гетьману Івану Мазепі...

— Я член журі конкурсу на кращий проект пам'ятника Івану Мазепі. Нещодавно конкурс відбувся. Переміг київський скульптор Микола Білик. Ініціаторами конкурсу виступили Товариство "Просвіта" разом із Спілкою художників. Тепер збираємо кошти. Пам'ятник стоятиме на початку Каштанової алеї — на протигагу так званих "пташці" — російському орлу, російській "вікторії". Ми не будемо його зносити: нехай стоїть як пам'ятник епохи колоніалізму. Проект Миколи Білика — вражаючий. Там немає якогось психологізму, там є стилізація. Ми бачимо, що сидить Володар, будівничий держави. Там немає будівничих деталей, дрібниць, натомість є велич. Блискучий проект! Ясна річ, що ідея збору коштів на фестивалі імені Мазепи виникла сама собою. Ми просто звертатимемося до артистів із проханням пожертвувати частину від гонорару в фонд пам'ятника Івану Мазепі. Я знаю, що великі справи так і робляться: усім миром, усією громадою. У нас також добровольці збиратимуть кошти. Усе, що назбираємо, відправимо на рахунок, який відкрила Спілка художників. Хоті-

8, 9 та 10 вересня у Полтаві відбудеться Всеукраїнський фестиваль "МАЗЕПА-ФЕСТ", який полтавці називають подією № 1 у культурному житті міста. Учетверте в Полтаву з'їдуться музиканти, актори, співаки й журналісти, аби влитися у духовно-містичне тіло толоки під назвою "МАЗЕПА-ФЕСТ". Цей фестиваль має свої традиції, ще невеличку, але яскраву історію. Напередодні імпрези ми зустрілися з директором фестивалю Миколою КУЛЬЧИНСЬКИМ.

лося б, щоб суспільство підтримало цю акцію. Якщо ми не створимо атмосфери своєї тяглості в історії, не закладемо її у дитячу свідомість, ми взагалі не зможемо стати цивілізованим суспільством, здатним рухатися вперед і прилучатися до європейської спільноти. Україну колись штучно відтяли від Європи на цілих триста років. Час повертатися, час створювати свої українські цінності дня сьогоднішнього.

— Серед цінностей сьогоднішнього дня багато нових і класних гуртів у програмі "Рок-день". І є правило — щороку привозити нових, майже невідомих виконавців. За три попередні роки фестиваль відкрив чимало непересічних імен. Згадаймо хоча б "Перкалабу".

— Одне з головних завдань — дати хід молодим талановитим музикантам, які ще не розкручені, не популярні. Український мелос лежить в основі авторської музики молодих гуртів, а це є, по суті, продовженням творення народної пісні в сучасній модерній динаміці, пластичності. Ми нашій молоді через лірику допомагаємо утвердитись у своїх українських цінностях. Щодо селекції команд, ми відбираємо справді найяскравіші проекти.

— І ще одне "ноу-хау" фестивалю — відсутність на сцені ведучого. Себто ведучий — він же режисер Сергій Архипчук, знаходиться коло глядацької зали біля режисерського пульту і зводить "керує" парадом. І не

просто керує — він магнетизує публіку... До речі, цей хід фестивалю міг би запатентувати як свій винахід...

— Не тільки це. Ми ще видаємо диски "МАЗЕПИ-ФЕСТ" безпосередньо перед початком імпрези. Сергій Архипчук знаходить дуже влучні слова, він спілкується з аудиторією, заводить її, полемізує з нею, він її переконує. Знаходячись серед глядачів, Сергій ніби уособлює дух відкритості, демократичності фестивалю.

— Яка географія презентованих гуртів?

— У нас цього року (і в усі попередні) будуть гурти з усіх регіонів країни. Нині це — "Мандриковий рай" із Черкас, "Без обмежень" із Мукачєва, "Файно" зі Львова, "Хорта" із Запоріжжя, "Вертеп" із Дніпропетровська, "Папа Карло" з Івано-Франківська, "Широко закриті очі" з Чернігова, "Колодій", "Тінь сонця", та "Вайт Бенд" із Києва. Раніше були гурти з Донецькини, Луганщини і Одещини... Наша спільна мета — зруйнувати стереотипи щодо понять "формат" і "неформат". Торік Василь Гонтарський, лідер київського гурту "ВАСЯ CLUB" сказав зі сцени: "МАЗЕПА-ФЕСТ" — це формат, а неформат — це те, що крутять на своїх радіостанціях київські жлоби...". Наша спільна спадщина — це триста тисяч лише зафіксованих, записаних народних пісень. І коли хоча б дешифрація цього дійде до нашої молоді — це вже великий пліус. По суті, ми намагаємося лікувати нашу молодь, яка потерпає в цьому прагматичному віртуальному світі так званих національних телеканалів і комерційних радіостанцій.

— Хто ваші благодійники, спонсори фестивалю "МАЗЕПА-ФЕСТ"?

— Головний благодійник — Всеукраїнська громадська організація "Наша Україна" та Роман Петрович Безсмертний. Він без зайвих зволікань давав до 90 % коштів на наш фестиваль. Цього року долучилися мережа ресторанів "Два гуса", полтавські підприємства.

— Можливо, це й недоречно, але цікаво дізнатися про перспективи п'ятого ювілейного фестивалю "МАЗЕПА-ФЕСТ".

— Передусім перетворити мрію Сергія Архипчука про пересувний фестиваль "МАЗЕПА-ФЕСТ" у похід в "дійсність". І почати з ювілейного концерту в столичному Палаці спорту виступами зірок "МАЗЕПИ-ФЕСТ": "Кому Вниз", "Плач Єремії", "Вій", "Тайдамаки", "Борщ", "От Вінта", "Перкалаба", "ВАСЯ CLUB", "Мертвий півень" та багатьох інших чудових гуртів.

● Спілкувався
Олександр ЄВТУШЕНКО

— *Як на мене, класична й академічна музика — це той плодоносний ґрунт, на якому росте сад інших музичних культур. Але дивина полягає в тому, що українська держава практично не культивує цей ґрунт. Як Ви оцінюєте ситуацію?*

— Україй негативно. Більше того, поливають не квіточки і дерева, а будяки. Може, це зілля теж для чогось потрібне, але ж не в таких масштабах. Це просто трагедія, і при тому, що українці феноменально талановиті, мають дивовижну духовну скарбницю. Слов'янський фольклор, на якому базується майже вся українська класика, багатющий. Коли я з композитором, моїм чоловіком Левком Колодубом була в Німеччині, то ми цікавилися німецьким фольклором, запитуючи в німців: “Чому у вас музичне мистецтво не пов'язане з фольклором?”. І вони відверто зізнавалися: “У нас фольклор не вельми цікавий”. Ми попросили: “Покажіть хоч збірку яку-небудь”. Подивилися — і справді: німецький фольклор порівняно з нашим нецікавий, майже ніякий. Наша етномузика унікальна: з точки зору мелодики, ритміки, гармонії, поліфонії. Це — диво, але чомусь держава до нього байдужа.

Я часто звертаюся до фольклору, використовую його. У мене були такі періоди в житті, коли я в підвалах-сховищах Інституту фольклору й етнографії НАНУ “витягувала” із страшенної пилюки на світ Божий силу-силенну пречудових мелодій. Потім готувала обробки, в мене є дві сюїти для двох фортепіано, написані на основі тих пісень. Як тут не згадати Сальвадора Далі, який сказав із приводу традиції, що ноги від землі відірвати неможливо. Ви запитали про моє ставлення до сьогодення. А сьогодення, повторюю, трагічне. Можновладці-чиновники ділять матеріальне багатство. А культура і музична освіта гинуть, хоча не всі це помічають.

Як довести політикам, що без серйозної культури немає держави, що попса заведе нас у глухий кут. Ну, співають-танцюють майже голі в диму, блискавках і феєрверках, аби прикрити порожнечу. Обличчя вимащують до невпізнанності. Що буде далі?

— *Тобто “обрамлення” збільшується, а музика зникає-дебілізується.*

— Так, тільки бум-бум-бум. Децибелі на Майдані Незалежності — це ж муки для людей, які живуть навколо, це просто небезпечно. Ви знаєте, що корови перестають доїтися, якщо їм вмикають попсу. Свині істерика закручують. Навіть квіти в'януть, дерева висихають. Це вже доведено.

А класика, навпаки, гармонізує, живить, підносить.

Серйозні композитори нині живуть тим, що двічі на рік беруть участь у фестивалях: “Київ-мюзик-фест” і “Прем'єри сезону”. Вони збирають аудиторію, значить, людям це потрібно. Навіть приїжджають автори і шанувальники з різних країн: Німеччини, Франції, Польщі, Америки, Канади тощо. А хто побував уперше, той обов'язково приїжджає знову. Взагалі іноземців вражає наша дружня мистецька атмосфера спілкування, вони не звикли до такого. Наші музиканти щиро-сердні, ініціативні, енергійні. Але наскільки вони подвижники, настільки держава в цьому сенсі непробивна.

— *Доволі часто доводиться чути від композиторів-академістів: “Я пишу, на жаль, у стил”. А як Ваші твори доходять до людей?*

— Можу широко констатувати, що практично всі мої твори виконуються. Тому що йдеться не тільки про виконання на концертних і театральних сценах. Я ніколи не відмовляю моїм колегам: професорам, викладачам, студентам музичної академії, де я працюю. Мене часто просять: напишіть музику для квартету, квінтету, тріо, дуету тощо. Таких творів у мене назбиралося дуже багато. У Малому залі консерваторії за ініціативи Центру музичної українистики, який очолює Мирослав Скорик, у рамках конференції відбувся мій авторський концерт у двох відділах, де музикували саме студенти. Грав ще квартет саксофоністів Національної філармонії під орудою Василенка, який, до речі, всю Європу підкорив. Я для них написала три сюїти. Виконують мої твори в музичних училищах і школах. Напевно, нині немає такого викладача, який би їх не використовував.

Свого часу я написала “Снігову королеву” за казкою Андерсена, цей балет йшов у Саратові, а в Донецьку його п'ять років танцював знаменитий Вадим Писарев. Потім був записаний варіант на платівку: музику виконував симфонічний оркестр філармонії, а казку читав Богдан Ступка. Кілька місяців тому я з хормейстером-професором, письменницею Нікою Андрос-Королюк написала казку “Принцеса”, яку наша філармонія од-

разу поставила для дітей. Казкою зацікавився Роман Віктюк і поставив цю виставу в Ризі силами Нового російського театру.

З особливим захопленням мої твори виконують духовики, наприклад, такі знані флейтисти як Володимир Турбовський, Олег Кудряшов, Юрій Шутко, трубачі Валерій Посвалюк, Микола Баланко, саксофоніст Юрій Василевич... Назагал духовики бідні на репертуар, нині вони вважають мене за свою композиторку, часто виконують мій драматичний концерт для труби; для флейти — “Ліричне інтермешо”, “Поему”, “Ноктюрн”, “Слов'янське коло”. Про “Ноктюрн” музиканти кажуть: “Це вже наша класика”. Постійно звучить “Концертно” для гобоя. Якось до мене приїхала гобоїстка Сінтія Грін Ліббі з Америки. Коли вона почула в запису “Концертно”, її обличчя запроменилося дивними “метаморфозами”, вона мовила: “Я хочу цей концерт”. Я кажу: “Сьогодні неділя, Ви ніде не зробіте копії”. Та хтось підказав магазин, що працює у неділю і де є ксерокс. Ми пішли з нею. Вона

ЖАННА КОЛОДУБ: «МИ МАЄМО ДИВОВИЖНУ ДУХОВНУ СКАРБНИЦЮ, ЯКУ ДЕРЖАВА НЕ ХОЧЕ ПОМІЧАТИ»

нарна; подих прадавнього мелосу тут переплетений із новітнім експериментом, із надзвичайною винахідливістю; ліричність, романтизм — із фантазією, екзотичністю. У нашому житті, “забитому” суворою прозою, її музика — надивовижу мелодійна, сповнена світла й доброти. Вона звучить у малих і великих концертних залах як в Україні, так і за її межами, входить у репертуар відомих музикантів, у навчальний репертуар студентів консерваторій, музичних училищ і шкіл... Жанровий діапазон — феноменальний: від симфоніст, концертів, інструментальних і хорових п'єс, мюзиклів та балетів — до музики для мультфільмів і естрадних пісень.

Жанна Колодуб — член Національної спілки композиторів України, заслужений діяч мистецтв, професор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, лауреат міжнародних і всеукраїнських конкурсів. Але ніякі посади й регалиї не затуляють дивовижної безпосередності й щирості Жанни Юхимівни, це напевно ті риси, які вирізняють аристократок духу.

Наша бесіда відбулась у затишній квартирі “композиторського дому” на Софіївській вулиці. Пригостивши мене чаєм, Жанна Юхимівна на прощання сказала: “Я хочу Вам подарувати паросток алое, його мені років із двадцять тому подарувала сім'я Лобановських, Валерій привіз його з Мексики. Я це алое дарую всім людям, які мені подобаються”.

Як це приємно: дивитися на алое й слухати гармонізуючу музику Жанни Колодуб.

стояла в черзі, а потім був “цирк”: люди дивились, як Сінтія цілувала ноти й переможно піднімала їх вгору. В Америці вона записала диск і видала ноти.

— *Я знаю, що навіть відомим нашим виконавцям великою ціною дається сцена, в тому числі й у Національній філармонії. Треба за все платити: за оренду залу, за запрошення; радіо і телебаченню теж треба платити (а за те, що записують чи знімають, треба ще заплатити філармонії, якій уже заплачено за зал). Виникає таке відчуття, що артисти — це пасинки для чиновників від культури.*

— Справді, так, і відомим музикантам дуже складно пробиватися на сцену. Але ще більшими пасинками є українські композитори. Подивіться філармонічні програми. Багато там української музики? Мінімум. Кажуть: не ходить слухач на українську музику. А як же ходитиме, якщо вона не пропагується? Тим паче, що є чудові твори Ревуцького, Лятошинського, Лисенка, багатьох сучасних талановитих композиторів, які живуть у різних містах — в Одесі, Донецьку, Львові, Харкові, Чернігові, Херсоні...

Наказало довго жити знамените видавництво “Музична Україна”, котре дуже активно видавало найкращі здобутки українських композиторів (я це добре знаю, бо років із двадцять була членом редколегії). Закупівель-

на комісія Міністерства культури колись купувала нові твори, нині “фінанси співають романси”.

Масові засоби інформації практично вирізали від народу класичне мистецтво, яке культивує духовну красу, смак, вихованість, високі ціннісні критерії. У столиці щось живо відбувається, а на периферії — повний нуль. Раніше були трансляції з драматичних і оперних театрів, із філармонії. Нині при владі люди, далекі від культури; на радіо і телебаченні ніби не знають, що в нас є театри опери й балету. Один такий діяч казав: “Приходжу додому, вмикаю радіо, а там по п'янінах бахають і ніякого відпочинку нема. Що це таке? Щоб цього бахання більше не було!”. Або був такий випадок: прийшов редактор підписувати до теленацальства програму. Дядечко питає: “А хто цей Равель? (з наголосом на першому складі). Він гроші вже заплатив?” Редактор каже: “Та ні, Моріс Равель вже помер, це взагалі-то французький класик, відомий всьому світові імпресіоніст”. — “А, помер, то навіщо він нам?”

Із видатною українською композиторкою Жанною Колодуб я особисто познайомився доволі кумедно. Уявіть: у Колонному залі Національної філармонії йде концерт народної артистки піаністки Євгенії Басалаєвої. Після одного з музичних номерів, коли лунали оплески, я не втримуюсь і захоплено кажу своїй скромній усміхненій сусідці: “Господи, який красивий вальс. Він ніби матова перлина, що пронизує м'яким світлом довкілля”. — “Та це ж його написала”, — реагує стримана незнайомка, і мені стає соромно, що я не знав в обличчя Королеву Музики, творчістю якої захоплювався вже давно.

Твори Жанни Юхимівни Колодуб вражають дивовижним синтезом сучасності й традиції. З одного боку, це яскраво модернова українська музика, з другого — в ній відчувається дух східноєвропейської класики; музика Жанни Колодуб універсальна й водночас індивідуально-неординарна.

Ради на радіо і телебаченні знищені. На ТБ взагалі класикою і серйозною музикою не займаються, за винятком програми “Київ класичний” на телеканалі “Київ”, і “Класик прем'єр” на “УТ—1”.

— *При такій облозі Вас не спокушали написати оперету, пісню?*

— Я писала і пісні, й оперети. Але пробитися зі своєю піснею в “естрадную мафію” неможливо. Я колись зателефонувала Таїсії Поваляй із наміром запропонувати цікаву пісню, трубку взяв Ігор Ліхута й категорично сказав: “Нам сейчас нічого не потрібно, ми делаем клип”. Ну добре, не зараз, так потім можна ж було послухати...

До речі, я створила вдалу дитячу пісню про Україну, її записали на радіо. Мені телефонують, просять ноти з різних міст. Я з задоволенням даю ноти. Щоправда, були часи, коли я сама робила копії, а потім зрозуміла, що ніякої зарплати не вистачить, щоб ті копії робити.

— *Тобто Ви свої ноти надаєте абсолютно безкоштовно?*

— Так, звісно, безкоштовно.

— *І як композиторці ніяка копійка не “капає”?*

— Ні, абсолютно.

— *Це ж суцільна благодійність. Що ж Вами рухає?*

— Розумієте, музика — це як повітря для мене. Якщо я за день хоч два нотних рядки не написала, то вже сердита як чорт: пропав день!

— *В одній квартирі живуть дві потужні творчі особистості — Жанна Колодуб і Левко Колодуб. Ви божі корівки на зеленому листку чи скорпіони в одній банці?*

— Звичайно, дві божі корівки на зеленому листочку. Левко мені дуже допомагає, він делікатно ставиться до моєї творчості, я раджуся з ним постійно. Взагалі-то він мій учитель. У консерваторії моїм першим учителем був Лятошинський, а коли ми вже одружилися з Левком, то всі п'ятдесят років, що ми разом, він мій вчитель.

— *А Ви йому щось підказуєте?*

— Оскільки я скрипалька, то він звертається до мене за порадою щодо специфіки струнних інструментів, і не тільки. До речі, я є лауреатом як піаністка і скрипалька. Скрипалькою починала з п'яти років і дійшла такою рівня, що з Давидом Ойстрахом грала дуєт — концерт Вівальді. Отже, музичне училище імені Плієра я закінчила як скрипалька і піаністка, а композиторським мистецтвом оволодівала в консерваторії і опановую все життя. Постійно підбігаю до свого інструмента. Буває, щастить: раз на рік їду в Будинок творчості у Ворзель на днів 5—10 і працюю, позбавлена побутових турбот. Адже вдома я мушу готувати обіди й робити інші хатні справи.

— *А як Ви себе персоналізуєте як композитора?*

— Деякі колеги вважають, що моя музика імпресіоністична. Можливо, так воно і є. Я використовую майже всі новітні досягнення композиторської техніки, працюю в “розширеній тональній системі”: тональність у моїх творах може змінюватись у кожному епізоді, в кожному такті — бемолі, дієзи і бекари я ставлю за необхідності. У мене є п'єси, коли в правій руці одна тональність, у лівій — інша. Я використовую “алеаторику” (певні ноти в рамочці можна грати навіть задом наперед), сонаристику (музика настрою), політональність...

У мене є фортепіанна збірка з одинадцяти номерів — “Акваріум пана Левка” (вдома насправді у нас є маленький акваріум), у якій я використовую складні гармонії, але ці п'єси подобаються навіть дітям. Їх вдало виконує мій колега професор Юрій Глушенко. Я мрію про те, що “Акваріум пана Левка” виконуватиметься на сцені, занурений у зелене світло.

Я формально вільна, аби й музикант був вільний у трактуваннях творів разом зі своїм інструментом: роялем, баяном, скрипкою, духовими тощо. Водночас я постійно запитую себе: для чого ти пишеш? Задля глибокої ідеї, смислу чи витребеньок? Для мене найголовніше: чесно працювати, робити свою справу від серця — задля розвитку найкращого в людині. Я дуже люблю свою роботу, мене хлібом не годуй, а дай спокою, щоб творити музику. Ми якось поїхали з Левком у Кароліно-Бугаз відпочивати, там у нас була “будка” без нічого, таке собі бунгало біля самого моря. Я взяла з собою свій фортепіанний концерт для коректури, сиділа і корпіла. Левко свариться: “Я вже не можу бачити твою спину, облиш уже, лізь у море...” А я кажу: “Я мушу це закінчити”. Якось до мене підбігла одна жіночка і повідомила: “Ви знаєте, до вас лізла грубезна зміюка товщиною з кулак, то я її прогнала”. Я засміялась: “Спасибі велике, що Ви врятували мене від загибелі на бойовому посту”. У Юрія Рибчинського є віршик, на який я написала дитячу пісню, де йдеться про годинник, який невтомно “тік-такає”. “Навіщо ти це робиш”, — запитують його. “А я просто люблю професію свою”.

— *Які є у Вас маленькі й великі бажання?*

— Я хочу, щоб дітей навчали музики з першого класу, щоб у наших школах був обов'язковий хор (я вже не кажу про оркестри, які є, наприклад, в усіх американських школах). Я, до речі, маю дві збірки для дітей — “Пісні народів світу”, це просто діаманти. Діти в Прибалтиці співають щодня, і мені дуже боляче, що у нас цього немає. У стародавній Греції музичне виховання стояло на першому місці, бо воно виховує головне в людині — душу, формує її ество.

Я дуже хочу, щоб не закривали наших музичних шкіл, зменшили плату за навчання, надали дотацію, щоб грі на духових інструментах навчали безкоштовно, інакше через кілька років наші оркестри будуть знекровлені, їх узагалі не буде.

Я хочу, щоб виконували українську музику у філармоніях. Хочу, щоб наші музиканти, які отримують чудову освіту, не тікали з країни, а працювали вдома, примножуючи красу і любов.

Володимир КОСКІН

КРАПКИ НАД "І"

Свого часу в репортажі з Парижа нам показували, яку радість викликало у французів рішення МОК провести олімпіаду у Франції. Французи раділи з перемоги своєї країни, своєї нації. І ніхто, ні з-за Ла-Манша, ні з-за Алон не сичав на них: "Націоналісти!". А з якою радістю зустрічала кожна країна перемогу своєї збірної з футболу.

І це прояв націоналізму в тому значенні, в якому це слово вживається в цивілізованому світі, тобто в розумінні любові до своєї землі, свого народу і турботи про його інтереси.

Ось яке визначення дає тлумачний словник англійської мови Хорнбі: "Націоналізм. 1. Велика відданість своїй власній нації, патріотичні почуття, дії, принципи. 2. Рух за політичну і т. ін. незалежність (у країні, яка контролюється іншою)".

Дві цитати з книги М. Сенченко "Общество истребле-

ЩО ТАКЕ «НАЦІОНАЛІЗМ»?

нія" слугуватимуть ілюстрацією до цього визначення: "Герхерд Шредер виграв вибори, підписавшись під економічним націоналізмом"; "У новому тисячолітті холодну війну замінила війна патріотів кожної нації проти світового уряду, який мріє про те, щоб усі нації позбулися свого суверенітету і поступово зникли. Це війна націоналізму проти глобалізації".

А в радянській імперії націоналізмом вважалося прагнення "інородців" зберегти своє національне обличчя, свою неповторність. Це вважалося кривою і суворо каралося. Найбільше дісталося українцям. Кожний другий політв'язень —

українець. І ще й зараз це слово жахає обивателя.

Як казав Ю. Ілленко: "Спотворене в катівнях КДБ обличчя націоналізму лякає на смерть самих носіїв цього обличчя".

У книзі "Розмови про наболіле" А. Погрібний наводить визначення одного автора трьох ідеологій, основу яких складає патріотизм, велика любов до своєї землі, народу, національних традицій.

Націоналізм — активна позиція патріота щодо становлення, розвитку й оборони своєї держави в межах її кордонів.

Шовінізм — націоналізм, що "виходить за межі своєї держави з метою поневолення ін-

ших народів і загарбання чужих земель".

Фашизм — претензія окремої нації на свою біологічну зверхність над іншими народами, що для досягнення своєї мети передбачає геноцид для інших, що і здійснювали нацисти на практиці.

Із подачі П. Симоненка деякі наші співгромадяни почали ставити знак рівності між поняттями націоналізм і нацизм.

Щодо лідера комуністів, то від нього можна чекати чого завгодно після того, як він три роки тому в газеті "Коммунист" заявив, що "кримінальні елементи провозгласили незалежність України".

Дивує, що так багато громадян, які не отримують жодних подачок від Путіна, поділяють його погляди.

● **Галина САГАТЮК**, член "Просвіти", м. Іллічівськ Одеської обл.

МОВА ЄДИНА

Цей рік приніс мені досить важливу подію — я захищала честь школи і району на обласній олімпіаді з української мови та літератури. І мені було дуже прикро, коли чула з уст учасників... російську. Навіть запитання, які виникали до членів журі під час виконання роботи, вони ставили мовою північно-східного сусіда. І найголовніше — це всім здавалося абсолютно нормальним і природним.

Але хіба нормально, що в Україні, на олімпіаді з української мови та літератури я чула... російську.

Чому з української естради лунають російські пісні? Чому український КВК веде росіянин? Чому українські "кавешники" смішать нас російською

ДУМКИ ВГОЛОС УКРАЇНСЬКОЮ ПРО УКРАЇНСЬКУ

(мабуть, пристосовуються до ведучого — із ввічливості)?

А я ні до кого не пристосовувалася. І 1 червня цього року (саме в День захисту дітей), побувавши з делегацією району в Дніпропетровську на святі в нашу честь і побачивши мітингувальників біля Дніпропетровської міськради, приєдналася до них. І яке ж було моє здивування, коли я, викрикуючи "Україна для українців! Так! — українські мови! Ні! — російській! Ні!

— брехні!" в очак "російськомовних" дніпропетровців була цілковито нормальною, а в очак наших делегатів (із українськомовних сіл) — таким собі доісторичним мамонтом. А ще більше здивувалася, коли середніх років чоловік, мешканець Дніпропетровська російською (!) сказав мені: "Девушка, а я ведь полностью с Вами согласен". А в автобусі делегати-селяни всю дорогу додому посміювалися і глузували з мене.

Звертаюся до своїх ровесників (не тільки до тих "сміхунів" в автобусі). Ви не думали над тим, яке майбутнє чекає на Україну, якщо ми так добровільно шодня паплюжимо свою мову, свою культуру, свій народ, а значить, — і самих себе? Якщо занепаде мова, занепаде вся країна. А населенням такої країни легше керувати нашим "чесним" політикам. Саме такий електорат їм і потрібен. І тоді вони нас, як теля на мичці, поведуть не тільки в ЄС, а й навіть в Африку, якщо буде потрібно. Чи хочете ви такого майбутнього? Я, наприклад, ні. Тож давайте вчити українську, говорити нею, думати нею, поважати і любити її, свій народ і себе самих!

● **Настя ФЕДЧЕНКО**, с. Великоолександрівка Дніпропетровської обл.

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

Відійшов у вічність київський художник Віктор Шматок, так несподівано і до щемо неждано для рідних його, друзів, знайомих і земляків. Друзі та колеги пам'ятають митця як чудового майстра пейзажу, портрета, натюрмортів із квітами. Часто бачили його твори на День Києва та інші свята столиці України. Значну частку творчості художник присвятив храмовому живопису. Оздоблюючи храми, міг би ще чимало зробити, але — не судилося... Митець був у розквіті таланту, та доля неблаганна...

Народився Віктор Іванович у родині хліборобів Івана Даниловича та Ольги Митрофанівни Шматків у нелегкі повоєнні роки в давньому селі Євминці, що розкинулося на мальовничих придеснянських луках у дев'яти верстах від Остра. Щедра природа краю подарувала майбутньому художнику щире та широке вдача, талант митця. Друзі побували не один раз на малій батьківщині митця, про що згадують із вдячністю.

Поховали небіжчика за всіма християнськими звичаями на цвинтарі с. Євминки поруч із могилою батька. Земля тобі пухом, друже, Царство Небесне.

Віdspівав похоронну процесію отець Іоан.

● **Микола СОМ**, художник

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Спека... В місті повільно плине час, усі наче перечікують цю позначку — 30 градусів Цельсія. І тільки дітлахи запам'ятають це літо в діамантах бризок фонтанів...

МИКОЛУ КОНОБРИЦЬКОГО ЗВІЛЬНИЛИ

ДОБРА НОВИНА

11 серпня 2006 року Апеляційним судом Донецької області скасовано незаконний вирок Краматорського міського суду та звільнено з-під варті директора-організатора першої Української Краматорської гімназії Миколу Миколайовича Конобрицького.

Політичний в'язень був звільнений з-під варті, однак, не дивлячись на всі докази невинності, які були в матеріалах справи, суд замінив термін ув'язнення три роки в місцях позбавлення волі на два роки умовно з позбавленням права на 2 роки займати керівні посади.

Громадські організації, які активно підтримували захист

політичного в'язня вважають цей вирок незаконним та ініціюватимуть касаційне оскарження, а також активно займуться тими особами, які сфальсифікували кримінальний процес за надуманими обставинами.

● **Марія ОЛІЙНИК**, заступник голови Донецької обласної "Просвіти"

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

ЦЕЙ ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Ми так стрімко квапимося шляхом євроінтеграції, що забуваємо про таку просту істину: перш ніж тебе поважатимуть інші, навчися шанувати самого себе — свою мову, свою культуру, історію, своїх видатних і визначних особистостей. Наші намагання стати повноправним членом європейської родини зрозумілі й виправдані, однак не варто при цьому втрачати власного обличчя.

Напівсвідоме чи малосвідоме поклоніння всьому іноземному вже має і ще матиме той негативний вислід, що на догоду комусь губимо власну ідентифікацію. Погляньте, як заповнили наше мовлення — усне і писемне — слова іншомовного походження, які ми просто смакуємо, хизуємося ними, віддаємо їм перевагу в співбесіді. Замість міський голова — мер; замість голова облдержадміністрації — губернатор; замість Верховна Рада — парламент. Звичайно, для урізноманітнення мовлення потрібна синонімія, аби уникнути повторень. Але ж є українські відповідники цих словесних одиниць.

Не може тішити той факт, що у вітчизняному інформаційному просторі (рекламі, оголошеннях, назвах кафе, барів, кав'ярень, казино, салонів краси) перевага чомусь надається словам, які прийшли до нас із-за кордону. Ось короткий їхній перелік, які довелося побачити автору цих рядків: "Альфа", "Таверна", "Ковчег", "Ромсо", "Рандеву", "Клеопатра", "Афродіта", "Касандра", "Міраж". Цей список, звичайно, можна було б і продовжити. Видно, що власники цих закладів цікавляться і давньоримськими й давньогрецькими легендами. Але хай би краще вивчили спершу давню українську міфологію.

Вдивляючись у далекоглядні горизонти прийдешнього на шляху національного духовного відродження, варто на якийсь час зупинитися і заглянути в минуле. Вивчаючи львівську періодику часів, що передували нашій незалежності, я нарахував 12 (!) рубрик публікацій, що стосуються нашої минувшини. Ось їхній перелік: "Цікаво знати", "Стежка у давнину", "Люби і знай свій рідний край", "Карби віків", "Знайдено в архіві", "Музей у селі", "Скарби народу", "Свідчать архівні документи", "По виставочних залах", "Музеї", "З глибин віків", "По залах музеїв".

А зараз яке видання обласного рівня може похвалитися таким розмаїттям рубрик і такою увагою до історії батьківського краю?

Поважаймо свій родовід, що бере витoki з глибини віків, не забуваймо імен наших славних предків, шануймо мову своїх батьків — і тоді з нами рахуватимуться і наші сусіди, і європейська спільнота загалом.

● **Ігор БІДЮК**, с. Йосипівка Львівської обл.

ЦІКАВО ЗНАТИ

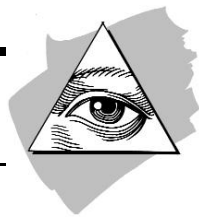
«СІДАЙТЕ» ЧИ «ПРИСЯДЬТЕ»?

У кабінетах, офісах, приймальнях державні службовці чинно кажуть: "Присядьте". Дуже рідко почуєш: "Сідайте". На моє зауваження мені пояснили: "Ви знаєте, сідайте, це ніби до біди, до криміналу, яке ще живе з радянських часів". Люди не знають, яка різниця між цими словами.

Значення цих слів знаходимо у "Словнику української мови" В. Грінченка, словнику "Наукової думки". Зрештою, є в Т. Шевченка: "Просимо сідати, будьте гостями", Б. Грінченка: "Сідайте, щоб старости сідали", П. Мирного: "Чого ви стоїте? Сідайте. Сідайте то побалакаємо" і т. д. Щодо слів присісти, "присядьте" у М. Коцюбинського: "Остап з Соломією присіли на мішках", З. Тулуб: "Настя присіла біля хати гапувати гаманець Сагайдачному", Б. Грінченка: "...по нотах, щоб присів".

Не біймося говорити слово "сідайте", воно давнє, як наша мова. Діди, прадіди, ми з вами так кажемо, коли з пошаною ставимося до людини, сусіда, родича, гостя чи подорожнього. "Присідають" хіба скраю на лаві, у танці, ховаючись за кущем.

● **Степан БОЙКО**, м. Івано-Франківськ

СУЧАСНА ШКОЛА

Проект (від лат. *projectus* — кинутий уперед)

ГОСПОДЬ — АВТОР ПЕРШОГО ПРОЕКТУ

Результатом його проекту була Людина. Господь полюбив свій проект і сказав: “Хай будуть благословенні всі проекти, котрі приносять Людині любов і щастя!”

Але диявол дивився на шедевр, створений Господом, інакше. “Ні! — заперечив він. — Кожному проекту Господа я проти-ставлятиму свій, який буде вводити людину у гріх та спокусу, примусить творити зло і в думках, і в діях. І побачимо, що сподобається Людині більше!”

Так усе почалося. Господь учив Людину любові, а диявол ненависті; Господь учив людину творити добро, а диявол — зло; Господь вів Людину до Сонця, а диявол — у пійтму. І не кожна Людина, створена за образом Господа, мала досить сили духу і любові у своєму серці, щоб опиратися злу, яке часто виряджалося в яскравий одяг, обіцяло сите життя та владу, легкий шлях до перемоги, хоча при цьому, як правило, доводилися топтати душі та зносити голови іншим.

І щоб людина могла краще опиратися злу, вирішив Господь роздати людям ремесла, професії і таланти. Адже людину, яка закохана у своє ремесло чи професію, дуже важко спокусити витівками диявола!

Першим Господь вибрав хлібороба, а Людині, що зголосилася бути ним, дав коня, плуга, серпа та торбину із зерном і сказав:

— На цій Землі ти будеш моїм помічником, бо працюю своєю годуватимеш усе живе: і людину, і тварину, і комаху. Нелегка тобі випала доля! Праця твоя буде важкою: і холодні дощі тебе поливатимуть, і сонце палитиме, і суховії сушитимуть. Але коли ти серцем полюбитимеш землю, зрошуватимеш її своїм потом та бергтимеш як зіницю ока, то за працю твою каторжну віддячить вона тобі сторицею. І не знатимеш ти і все твоє потомство ні біди, ні голоду, ні холоду! І так буде віднині й довіку!

Так само благословив Господь на працю і коваля, давши йому горно, міхи та молота; потім теслю, муляра та ще багатьох інших людей, котрі обрали собі те чи інше ремесло.

Потім Господь роздав професії, і кожна Людина вибрала собі ту, яка була їй найбільш до вподоби.

Тому, хто обрав собі професію юриста, Господь сказав:

— Ти будеш охоронцем правди на Землі! Для тебе правда має бути понад усе! Май чисту совість і ясний розум, бо дуже часто людська доля буде у твоїх руках! Виправдай невинного, покарай того, хто зумисне вчинив зло, але не сотвори неправди, не спокушайся саявом срібла та злота. Продаси себе за нього — будеш проклятий у віках і ти, і твої нащадки!

І лікарю сказав Господь:

— Я вкладаю в твою душу любов до людини хворої і немірної, а в голову — знання, що допоможуть тобі лікувати. Може бути, що не завжди і не кожному зможеш допомогти, але до останньої хвилини не полишай людину, очі якої дивляться на тебе з благанням і надією! І пам'ятай своє головне кредо: не зашкодь!

І ще багато людей вибрало різні професії, і кожній Господь обі-

ДЕЩО ПРО ПРОЕКТИ, МАТЕМАТИКУ І МАТЕМАТИКІВ ТА... ОСВІТУ. ЯК ВОНО Є!

цяв підтримку в її справі, якщо буде служити людина їй правдою і вірою.

Аж ось прийшла черга до Людини, що скромно стояла осторонь, оточена дітлахами. Її очі світилися любов'ю і випромінювали таке тепло і світло, що навіть у темряві було видно, як удень.

І сказав Господь:

— Бути тобі вчителем! Доля твоя не буде легкою, але вона буде прекрасною, бо ти зможеш торкатися душі чистої і незайманої, яка часто бачитиме в тобі єдиного поводиря, що виведе її з холодної пійтми на сонячний шлях! Не чекай за свій труд ні великої плати, ні почесей — їх не буде! Але за твою любов і науку тобі платитимуть такою чистою любов'ю, яку не купиш за золото і срібло. І пам'ятай, що набагато легше любити весь світ, аніж одну чужу дитину! Але любов твоя не повинна бути сліпою, а знання твої мають будити в юній душі прагнення стати вище, дивитися далі, служити Добру й Істині! І коли це станеться — тоді ти будеш Учителем із великої літери! І в цьому буде і твоє найбільше щастя, і щастя твого учня, бо ваша зустріч у цьому світі не була марною!

МАТЕМАТИКА — ЦЕ ДОЛЯ

Господь мав рацію: найбільше щастя — це зустріти в житті вчителя з великої літери! У мене був такий учитель — Галина Іванівна Птиця. Тендітна, з теплими карими очима, вона справді нагадувала пташечку. І весь наш 10-й клас, усі тридцять “гідких каченят” були закохані в неї. Любов до Галини Іванівни дуже швидко переросла в любов до математики, яку вона в нас викладала. Адже така прекрасна людина могла читати лише прекрасну науку! Це і визначило мою долю. Вже на початку 11-го класу я твердо знала: моя майбутня професія має бути тісно пов'язана з математикою! І ніколи в житті я не пошкодувала про це. Ні за ті важкі для сільської дівчинки, але прекрасні п'ять років, проведених у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, ні за двадцять п'ять років роботи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова, ні за останні десять років, коли доля зробила

мене вчителем математики в Українському гуманітарному ліцеї!

Я часто думаю про те, ким би могла стати, коли б не зустріч із Галиною Іванівною? І, перебираючи подумки професії, аналізуючи всі “за” і “проти”, приходжу до висновку, що Господь був до мене дуже щедрим, давши мені таку професію! І я люблю цю науку до самозабуття за те, що вона довгі роки давала мені можливість працювати поруч із геніальними людьми, ніколи не кривити душею, не залежати від зміни влади і партій, не змушувала догоджати, брехати і торгувати совістю, щоб вижити. Вона довгі роки зачаровувала мене красою своєї форми та змісту, а в години розпачу і житейської бурі є тим оазисом, де я можу заховатись від усього світу. В ній, як у Господній молитві, може спочити душа.

Правду кажучи, я не нажила великих статків, не відкрила рахунків у банках, не побудувала особняка на березі моря, однак протягом усього життя я заробляю собі та своїй родині на хлібці професією, отримуючи ще й величезне моральне задоволення від того, чим займаюся. І робота моя не вимагала ні автомобіля для її перевезення, ні певного місця знаходження, ні великої кількості людей для її реалізації. Вона була завжди зі мною! І займатися я могла нею де завгодно: чи то варячи борщ, чи гуляючи з дитиною в парку, чи їдучи в транспорті. З інструментів — олівць та аркуш білого паперу, а далі — ти сам собі голова. І ні з чим незрівнянне почуття гордості та щастя, коли раптом розв'язок задачі, яка мучила тебе більш ніж півроку, з'являється у твоїй голові!

Але за що я найбільше вдячна математиці, то це за людей, з якими зводила мене доля. Справжні математики, як правило, прекрасні, високоосвічені й багатогранні особистості! Як не дивно, але своє перше знайомство зі світом музики я, дівча з глухого польського села, отримала на музичних вечорах у студентських вітальнях, які проводив у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова математик зі світовим іменем, засновник радянської топологічної школи, визнаної у всьому світі, Павло Сергійович Александров. Там я зрозуміла велич музи-

ки Баха, красу і довершеність музики Моцарта, зачаровувалася прекрасною музикою Чайковського, у якій учувала дорогі серцю українські мелодії. А потім, коли ми, студентки, зграйками “втиралися” (за 1 карбованець!) на концерти світових знаменитостей у Малий зал Московської консерваторії і розліталися по всіх східцях, заважаючи входу і виходу, мене вражала та кількість представників математичної еліти, яка сиділа поруч із нами (правда, у кріслах!). Під час антракту вони прогулювалися в невеличкому холі і ділилися враженнями. Як зараз бачу високого, статного, з гордою поставою і величною лавовою гривею, лишень зовсім білою, професора Олексія Івановича Маркушевича, потомка старовинного дворянського роду, який галантно розкланюється з нами, своїми студентками. Я відповідаю на привітання і ховаю очі від сорому, бо на весняній сесії “провалила” йому іспит з теорії функції комплексної змінної. Весна ж бо, Господи, весна! І беручи тоді мій матрикул (так Олексій Іванович називав залікову книжку), щоб поставити мені четвірку, єдину серед п'ятірок у тій сесії, але таку жадану для мене в той момент, він довго вибачається і ніяковіє значно більше за мене.

Видатний український математик Мирон Зарицький (21.05.1889—19.08.1961 р.), котрого називали поетом математики, писав: “...Кого не манить краса, ні мистецтво, хто живе вбогим духовним життям, той нічого не дасть математиці.”

Поезія не різниться від математики вищим летом уяви, а математик різниться від поета лише тим, що все і всюди розуміє... Але як і в мистецтві, так і в математиці лише твори гарні переживають століття і виховують цілі покоління”.

Працюючи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова АН України у відділі математичних методів теорії надійності складних систем, ще раз переконалася, що людина, яка несе в собі справжню “Божу іскру” з математики, досить легко береться за будь-яку справу і досягає успіху.

Доля подарувала мені можливість працювати під керівництвом видатного математика Іго-

ря Миколайовича Коваленка. Доктор фізико-математичних наук, доктор технічних наук, академік АН України, лауреат багатьох державних премій у галузі науки і техніки, людина, праці якої відомі в усьому світі і використовуються в різних галузях, вільно володіє кількома іноземними мовами, любить і знає літературу — і зарубіжну, і вітчизняну. З українських поетів цінує Лесю Українку, Ліну Костенко і навіть у часи найбільшого утиску всього українського залишався українцем із великої літери. Завжди цінував талант у молодих людях, допомагав їхньому науковому зросту, ніколи не дозволяв собі некоректного ставлення до підлеглого. За двадцять два роки співпраці з ним ніколи не чула: “Зробіть негайно!”, а лише ввічливе: “Якщо Вам не важко, то допоможіть мені!” Сердиться страшенно лише за бездарні математичні результати; ненавидить протекціонізм у науці. Створив блискучу математичну школу, яка відіграє значну роль у багатьох галузях науки і техніки і у вищій школі.

Найтісніше я у відділі Ігоря Миколайовича співпрацювала з двома блискучими математиками і прекрасними людьми — Лідією Степанівною Стойковою та Валентином Дорофійовичем Шпаком.

Лідонька, як любовно називали її у відділі, донька репресованих сталінським режимом батьків: батька, болгарина за національністю, ректора одного із харківських ВНЗ, заарештували як “болгарського шпигуна”, а матір як дружину “болгарського шпигуна”, що дозволила собі прийти в університет на лекцію у вишіванці. Лідоньці було тоді чотири місяці, і з тих пір вона їх не бачила. Вихована бабусею та дідусем, у математиці завжди прагла тієї величності істини, яка не підлягала ні несправедному суду, ні репресіям будь-якого режиму, і вперто йшла до неї. Доктор фізико-математичних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, вона часто друкувала свої праці в зарубіжних періодичних виданнях із математики, а гонорари, як правило, віддавала тим знайомим або й малознайомим людям, які, на її думку, потребували матеріальної допомоги, хоча її власна сім'я ніколи не жила в розкошах.

Валентин Дорофійович, доктор технічних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, усе життя присвятив науці. На наші прискіпливі жіночі поради “Валентине Дорофійовичу! І чому б вам не одружитися ось із такою чудовою дівчиною?”, — відповідав з гумором: “Усі гарні дівчата, як і гарні задачі, вже давно розібрані!” Людина енциклопедичних знань, гуморист від природи, він написав стільки прекрасних віршів (багато з яких сам поклав на музику), що можна було б видати кілька томів, але саме цього він і не зробив. Як істинному математику, йому приносило задоволення сам процес творчості.

Я могла б говорити ще про дуже багатьох дорогих для мене людей, але цим я хочу підкреслити лише одне: заняття жодною з наук не розкриває так внутрішні таланти і можливості людини, як заняття математикою!

Далі буде.

Галина МАРЧУК

ВЕРЕСЕНЬ: БУРШТИН

Мандруючи далі на бурштиновій хвилі, робимо зупинку в 1911 році. На той час геолог П. А. Тутковський завершив пошукову експедицію по Рівненщині й Поліссю. Край виявився не менш багатим на бурштин, ніж Прибалтика. Але місцеве населення не переймалося естетикою привабливих камінців. Ніколи не маючи тут належної медичної допомоги, люди шукали її в магичній силі бурштину.

Німецькі колоністи м. Ушомира запевняли геолога, що цей камінь — дієвий засіб від золотухи, тобто алергічних висипів. У с. Клесів дотримувалися традиції прив'язувати до колиски бурштиновий оберег від усіх дитячих хвороб разом. Мешканці с. Бережниця радили мати при собі бурштин для покращання зору. У м. Домбровиця хворих на злоякісні пухлини обкурювали бурштином. Коли підлітки с. Капище спаливали чудові камінці заради розваги, батьки ставилися до цього схвально: нехай собі діти лікуються. Згадаймо, що при нагріванні бурштин випромінює хвойний аромат (якщо до того камінь не піддавали переробці). Тому з нього різали мундштуки, тютюнові трубки, які додавали курінню ще більшого смаку. Врешті, і зараз існує думка про позитивний вплив бурштину на щитовидну залозу. Офіційною медициною вона не спростована, хоча й не підтверджена.

Поєднання романтичних поглядів із медичними пошуками не залишилися марними в Середньовічному Китаї епохи Тан (VI—IX ст. н. е.). Власного бурштину країна не мала й завозила його із Заходу й зі Сходу. Не дуже якісний камінь прибував із сусідньої Бірми. Тамтешні самородки ззовні схожі на зморшкуватий гриб фушень. Він росте на корінні своєрідної китайської сосни та живиться її соками. Вважають, що фушень — одна з проміжних стадій перетворення смолистого соку дерева на бурштиновий камінь. Іншим джерелом надходження був “камінь Риму” — високоякісний прибалтійський сукциніт, який доставляли в країну через Середземномор'я. До нього в Китаї застосовували ієрогліф, який у перекладі означає “душа тигра”. За цим стояв образ вираючого звіра. Душа його переходить в очі, де й стає каменем, що увібрав світло присмеркового сонця, коли воно йде за горизонт.

Заходилися експериментувати над фушемем як проміжним етапом метаморфоз тигрової душі. Надишаючою була одвічна й непорушна китайська парадигма: що прекрасне, те може бути лікувальним. І справді, виявили цілий спектр цілющих властивостей фушеню: проти цинги, білокрів'я, гіпотонії тощо. Лікувальні препарати зберігали у прикрашеному різьбою бурштиновому посуді і давали їх хворому в бурштиновій ложечці. Китайські медики вважали, що це дуже важливо, бо тоді “не порушувалась єдність речовин”. Цікаво, що в наш час досліді фармакологів довели особливості бурштину протистостій гемолізу, руйнуванню червоних кров'яних тілець. Зараз із пресованого бурштину роблять медичний посуд та інструментарій для переливання крові.

З усієї маси бурштину, що вилується з копалень, камені ювелірної й колекційної кондиції та унікаль-

ні інклюзи складають невелику частку. Яка доля решти? Її з великим апетитом поглинають різні галузі промисловості: фармакологія, парфюмерія, медицина. Антисептичні й біостимулюючі якості каменя знадобилися сільському господарству. Бурштинова каніфоль, плавлений камінь — це сировина для натуральних лаків, якими покривають консервні бляшанки, точні прилади, електродоти, дерев'яні поверхні. Бурштиновий лак має найяскравіший блиск, про що свідчить сяюча поверхня лакованих меблів і музичних інструментів. До утаємничених рецептів Страдіварі, Гварнері, Амати входили бурштинові олії. Більшість ювелірної сировини перед тим як

ви. Незаконна здобич забирає життя багатьох людей” (зі статті кандидата геол.-мін. наук В. Мацуя зі співавторами).

Дивний бізнес, коли бурштином торгують, наче картоплею, “на відра”. Зубожілі від безробіття люди ошуковують себе, державну казну й національну науку, не маючи уяви про реальну ціну “товару”. Байду же, що безцінні інклюзи — це унікальне джерело вивчення колишнього рослинного і тваринного світу та давньої атмосфери, що її зберігають пори в застиглій смолі бурштину. Треба думати й про майбутнє юнаків і дівчат, які зараз опановують ювелірне мистецтво в навчальних закладах. Вони вдосконалюва-

ПРИКРАСИ для ЧАСУ

перетворитися на прикраси, має піддатися процесу облагороджування. Популярний “грайливий” бурштин з ефектно спалахуючим віялоподібним сяйвом отримують шляхом прогріву й подальшого охолодження під азбестовою “ковдрою”. Саме тоді з'являється тонке павутиння площинок, які віддзеркалюють світло глибинним променем. Бурштин піддають проварюванню (заради червоного забарвлення його проварювали в меду ще в Античному Римі). Аби позбавитися мікропорожнин, його ущільнюють під пресом. Усі перелічені класичні технології збережені. Завдяки цьому ювелірний бурштиновий ринок України за якістю каміння відповідає вимогам світового рівня. Проте до нього ще не завжди “дотягує” дизайн виробів.

Тривалий час фортуна посприяти ставилася до бурштинової скарбниці України. Під кінець Кам'яного Віку Балтійське море розмило поклади бурштину Прибалтики. Вони виявилися настільки багатими, що коштовного каміння вистачало всім охочим і в Античну епоху, і в радянські часи. Це врятувало український бурштин від тотального виснаження, якому було піддано наше вугілля, нафту, газ та інші корисні копалини. Зі здобуттям незалежності клесівський сонячний камінь засвітився брендом бурштинової України. Чому ж тоді розпач бере фахівців-геологів? Їм слово. “Недостатнє фінансування спричинило скорочення об'ємів геологічних робіт на бурштин і послаблення геологічного контролю за надрами. Державна розробка замінилася тінювою, безконтрольною. Територія Північно-Західної України перетворилася на арену хижачького грабунку надр у зв'язку з вилученням бурштину на сотні тисяч доларів як місцевим населенням, так і заїжджими гастролерами... Гине ліс Полісся, гинуть посі-

тимуть привабливість вітчизняних бурштинових прикрас, тому має бути гарантована наявність кондиційного каміння.

Вдягнувши хоча б один раз бурштинове намисто, чимало жінок потім не знімають його до кінця віку. Якщо ніжний на дотик бурштин відповідає запиту біоактивних зон навколо шиї, він миттєво стає частиною природного біополя власника. Те ж можна сказати про бурштинові сережки чи перстень; розібратися потрібно з металевою оправою: підходить Вам срібло чи золото. З елегантним привабливим кабощоном у браслеті можна почати день в офісі, продовжити на урочистій презентації, закінчити в театрі чи затишному ресторані. Бурштин віддає свої чари романтично налаштованим особистостям і робить їх ще привабливішими та цікавішими.

Зберігати бурштинові прикраси необхідно подалі від речей із гострими гранями більш твердого каміння. Воно може залишити на м'якому бурштиновому овалі подрипину. Якщо Ви помітили, що бок бурштинових виробів уже не такі сяючі, відновіть його. Візьміть шматочок вовняної тканини й не полінуйтеся відполірувати улюблену прикрасу — поліровка на бурштині легко відновлюється. Взаємного Вам кохання з коштовністю Бабиного літа...

ЖОВТЕНЬ: ГІРСЬКИЙ КРИШТАЛЬ

Кришталеві черевички Попелюшки... А чому саме вони кришталеві? Могли б бути смарагдові чи діамантові — в казці можливо все. Усе, та не зовсім. Добра фея, що начаклювала дівчині щастя, мала на озброєнні чарівну паличку з гірського кришталю. Досконалість і різноманітність природних форм кристала, бездонна прозорість, яскравий блиск народжували дивовижні асоціації.

За відсутності наукових знань, у давні часи універсальною була думка про спорідненість каменя зі струменем джерельної води. У країнах Далекого Сходу кришталю та

лід мали спільний ієрогліф “суїдіші”. У повір'ях Японії мовиться, що схожі на лід кристали — це “застигле дихання Білого Дракона”. Даоські монахи Китаю, що мріяли досягти довголіття, а може, й безсмертя, медитували з низочкою гірського кришталю. Один із даоських монастирів зберіг текст, у якому різьбяр висловив віршоване захоплення від наслідків власної тривалої праці:

*“Створив ланцюжок
кришталевий на диво,
В нім кожний камінчик є лід.
Гранений, просвердлений
цею рукою,
Під місячним сяйвом,
мов зірка, блищить,*

*І тане, й водою
між пальців стікає,
Та знову бере
й кришталем застигає”.*

Мандруючі тибетські лами мали в своєму репертуарі баладу про чарівне гірське озеро Будди. Він, зануривши погляд у кришталеві води, довго там медитував. Коли ж покинув гірську долину, виявилось, що озеро перетворилося на лінзу кришталю з бірюзовими та лазуритовими берегами. Дістатися туди мріє кожний паломник, але ніхто не знає дороги.

Серед старовинних китайських казок дуже популярна танська легенда про Місячну Діву та її кришталеві шпильки. Небесна красуня сім ночей у новолуння навідується до коханого, звичайного сільського хлопця. Кожного разу вона виймає з сяючого волосся прикрашену різьбою кришталеву шпильку й залишає її на нефритовій таці. На кінець сьомої ночі вона назавжди покидає обранця, щоб знайти іншого. А на таці під першими променями сонця сім кришталевих шпильок перетворюються на краплі роси — це чарівний напій для продовження життя, подяка за любов.

Слово “кришталю” похідне від латинського *crystallus*, що означає водночас “лід”, “гірський кришталю”, “кришталева куля” (для вішуння). Як бачимо, раціоналізм римлян нічого не вніс до романтичних поглядів Сходу. Знайомий уже нам Пліній стверджував: “Гірський кришталю виникає під дією сильного холоду й народжується тільки там, де скупчується найбільша кількість снігу” Мались на увазі льодовики й сніги Італійських Альп. Звідти спустився чарівний кристал до античного календаря, щоб його призначили щасливим талісманом жовтня.

Ідеальні природні форми дозволяли навіть не піддавати каменя гранінню, а одразу опрацювати в золото як коштовну прикрасу. З нього різали печатки, камеї, і швидко відчули ефект, що справляє різьба на поверхні прозорого безбарвного кристала. Почалася гонитва за якомога крупнішими. З них виробляли кубки, вази, ритуальні чаші, світильники та прикрашали майстерною різьбою. Вважалося, що пити з кришталевого кубка надзвичайно корисно для зубів, серця, шлунка, а також для формування тверезого погляду на стан речей. Можна сказати, що такий погляд допоміг навчитися плавати штучний кришталю із чистих кварцевих пісків. Дуже швидко він став заміником навіть в ювелірних прикрасах. Але тільки не там, де відбувалися магичні й ритуальні дійства.

“Зачарований лід”, який ніколи не повертається до первісного стану рідини — хіба без волі богів таке можливо? Тим паче, що тривале споглядання його чистоти, бездонної прозорості, гри світла вводило в транс і, як наслідок, позбавляло

від неврозу, меланхолії, навіть епілепсії. Камінь набув статусу посередника між смертною людиною та богами. Міфічному Орфею приписують хрестоматійний гімн гірському кришталю:

*“Це особливий кристал,
Незрівняний сяючий камінь.
Промені сонця ясні
Завжди у ньому живуть.
Навіть богам до смаку
Його надзвичайна прозорість.
Йди з нами до храму, та знай —
Якщо він тут, при тобі,
Небо смиренно благай,
І боги тобі не відмовлять”.*

Ще сильніше враження справляли виточені з кристала кулі. Десь там, за відполірованою поверхнею сфери, храмові оракули знаходили відповідь вогонь запалювали від сонця за допомогою кришталевої лінзи. Це дійство супроводжувалося урочистими гімнами... Такі речі зараз можна побачити в історичних музеях.

Вершиною сакрального мистецтва зараз вважається знахідка американського археолога Мітчелла Хеджеса. У 1927 р. він проводив розкопки залишків Лабоантуани — Міста Полеглих Каменів у джунглях Гондурасу. Якось у темному ґрунті блиснула дзеркальна поверхня. Виявилось, що то був дзеркально відполірований “Череп смерті” жерців майя, про який ходили легенди. Це п'ятикілограмовий предмет із цільного кристала кришталю, майстерно вирізаний у формі жіночого черепа з рухливою нижньою щелепою. Всередині вирізано лінзи та порожні канали задля неймовірного оптичного ефекту. Якщо череп підвісити й поставити під нього запалені свічки, з “очей” виходять тонкі промені світла. Під час вивчення неймовірного виробу кристалографи постійно дивувалися. Все зроблено всупереч природній структурі кристала, який під час такої роботи різьбяр мав би розпастися. Але ж не розпався...

Декілька слів про цікаві знахідки на півдні України. В Бахчисарайському історико-археологічному музеї демонструється намісто з плоско відшліфованою кришталевою гальки. Прикрасу пов'язують з унікальним сарматським похованням у Криму. Під час розкопок було знайдено фігурку дельфіна в надзвичайно динамічній позі. Вона вирізана з кристала гірського кришталю та оправлена в золото.

Сьогодні подібні предмети виллюють зі скла. Чи можна їх розрізнити нашвидкуруч? Скористаймося досвідом римських матрон. У спеку вони охолоджувалися, прикладаючи руки до кулі, виточної з природного кристала. Натуральний кришталю довго утримує прохолоду. На відміну від нього, скло миттєво нагрівається.

● **Людмила ДЕХТЯРЬОВА,**
кандидат геолого-
мінералогічних наук

Трагічний життєвий шлях Івана Франка добре відомий із численних біографічних праць, проте небагато знаємо про долю його нащадків. Спробуємо познайомитися з ними.

Стародавні римляни дотримувалися думки, що “кожен є ковалем своєї долі”, себто людина відіграє активну роль у її формуванні. За Шевченком — “у кожного своя доля”, тобто, є певний фаталізм. Та погляньмо у новітні часи. Намагаючись збагнути долю, сучасники запитують: “Невже трагізм запрограмований?”. Під таким заголовком 26 серпня 1990 року Зиновія Франко, онука велетня духу, Івана Франка, записала свій роздум над долею його нащадків. Під цим же заголовком був надрукований 23 листопада 1991 р. її друзями у “Західному Кур’єрі” разом із посмертною згадкою про Зиновію Франко, що померла 17 листопада 1991 р.

Іван Франко одружився в Києві 1886 року з Ольгою, що походила з дворянського роду Хорунжинських із Наддніпрянщини, а поселилися у Львові. У них було четверо дітей — сини Андрій (1888—1912), Тарас (1889—1971), Петро (1890—1941), та єдина донька Анна (1892—1988). Здавалося, молода сім’я піде шляхом щасливого життя, але незабаром проявилися серйозні турботи. Найстарший син Андрій, улюбленець мами, дитина спокійної вдачі, із сьомого року життя почав хворіти невиліковною недугою — епілепсією. Вона й скосила молоде, надійне життя на 24-му році, за два місяці до того, як мав скласти докторську працю з філософії.

Другий син, Тарас, батько Зиновії, прожив довге життя, але, за її словами, “до помазанників долі не належав”. На жаль, у своєму роздумі Зиновія ніяких деталей з його життя не подає. Деякі дані про його особу знаходимо в споминах його сестри Анни Франко-Ключко п. н. “Іван Франко і його родина”, надрукованих у м. Торонто 1956 р., до сторіччя народження поета.

Тарас, як і Андрій, закінчив філософський факультет Львівського університету. З вибухом Першої світової війни опинився в рядах австрійської армії на італійському фронті. Воєнні події кинули його аж до Одеси, де потрапив у більшовицький полон. За клопотаннями матері пошастило з нього звільнитися та повернутися до Львова, де став учителем академічної гімназії, опісля професором університету

ім. Івана Франка. Він мав дві доні — Зиновію і Любов, та сина Ролянда. Це — єдиний нащадок, онук Великого Каменяра, що носить його прізвище. Сам Тарас до кінця життя працював як науковець, письменник, літературознавець, зокрема у царині давніх мов і культур.

Третій і наймолодший із синів Франка, Петро, загинув трагічною смертю у 1941 р., замордований більшовицькими окупантами. З відзнакою закінчив студії хімії у Львівській політехніці. З наступом царської армії у 1914 покинув місто і вступив до Січових Стрільців. Тут стрівся з шкільними товаришами — Євгеном Коновальцем, Андрієм

пропагандивної праці. Зробили його депутатом Верховної Ради поруч з д-ром Панчишином, проф. Ординським та іншими, а у фаховій ділянці займав становище декана торговельно-економічного інституту та директора Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові. З відступом Червоної Армії (1941) насильно “евакуювали” його зі Львова ешеленом, який ніколи нікуди не прибав.

Обох дочок Петра не обійшла лиха доля. Старша дочка, Віра, яку заарештували німці у жовтні 1941 р. як “політичну”, була відправлена в концтабір Равенсбрюк, де перебувала до кінця війни. Звільнена американськими вій-

його навіть повернули до Австрії, де він приєднався до рідні в Зальцбурзі і зразу почав працювати в одному зі шпиталів ІРО. Але недовго мав змогу втішатися повернутою свободою: у 1948 р. знищене каторжним ув’язненням здоров’я привело до несподіваної смерті.

Як наслідок переселенської акції втікачів, Анна з синами Тарасом і Мироном після Другої світової війни опинилися в Канаді. На жаль, Анна Франко майже нічого не згадує про їхній дальший шлях життя, але поміщений на стор. 97 вищеназваної публікації її споминів знімок (мабуть, із Канади) “Анна Франко-Ключко з родиною”, крім її самої, ототожнює такі осо-

Дивно, що у своєму роздумі Зиновія не згадує нічого про особу Юрачківського і виступає тільки під прізвищем Франко. Однак про себе, сестру Любку і брата Ролянда каже так: “Автора цих рядків, найстаршу дочку Тараса, переслідувано тривалий час за її переконання, що йшли врозріз з програмою партії на злиття мов, тобто програмою денационалізації українців. Спочатку — виключення з партії, потім зняття з роботи, вкінці слідство, яке закінчилося “покаяним листом”, котрий підписала, і бойкотом друзів та співробітників інституту, куди була повернена на роботу”. У посмертній згадці сказали її друзі, що “Разом з нею українська наука втратила талановитого дослідника і популяризатора лінгвістики, топоніміки, а також глибокого знавця літератури й особливо творчості І. Франка”.

“Друга дочка цілком самотня, не позбавлена комплексів. Сина Ролянда форсованими темпами проштовхували по шаблях кар’єри, але фактично нічого ні в науковому, ні в політичному плані він не досяг, як і не здобув позицій в громадському житті України. Навпаки, незважаючи на всю “рекламу” його особи, яка організовувалась “зверху”, він в ролі продовжувача ідей Великого Каменяра не затвердився. А для цього його посилали навіть у Штати, зробивши директором науково-дослідного Інституту. Навряд чи єдиний внук, який успадкував прізвище діда, міг приносити велику радість батькові Тарасові і виправдати сподівання рідних. В цьому теж була трагедія родини Франків. Крім того, родовід Франка по чоловічій лінії на цьому й обірвався”, — пише Зиновія Франко.

Справді, доля неначе завзялася на Франків рід, тож і не можна дивуватися великій гіркоті й розчаруванню, що знаходимо їх у записаних споминах чи роздумах.

Дивує майже повна відсутність дат, пов’язаних із родинними подіями. Шкода, бо цей недолік значно применшує історичну вартість таких унікальних споминів про Великого Каменяра і його нащадків. Та на своє оправдання Анна Франко-Ключко заявляє: “Не моїм завданням подавати докладні дані по датах, я в першій мірі хочу подати дійсну правду, яка вона не була б болуча й гірка...”

● **Ольга РУДЕНСЬКА**
Подано за журналом
“Наше життя”,
жовтень 1992 року, Америка

ДЕ ВИ, ЯСНІ ЗОРІ, ТИХІ ВОДИ?

Мельником та іншими. Петро був незвичайно характерний, відважний, проявляв дотепність та прямолінійність — прикмети, що здобули йому популярність серед деяких людей, а серед інших — неприхильність. Він, єдиний із дітей, мав змогу в 1916 р. провести славного батька на вічний спочинок на Личаківському цвинтарі (Тарас був на італійському фронті, Анна в цей час — у Києві і дізналася про смерть батька три місяці пізніше).

Переживши важкі небезпеки воєнної хуртовини на рідних землях у боях із більшовиками та поляками, вимушений емігрувати на чужину (Відень). Повернувшись в Галичину, Петро одружився з Ольгою Білевич; у них були дві доньки — Віра й Іванна (Ася). Деякий час учителював в українській гімназії в Коломиї, присвячуючи багато праці громаді та пластовій організації. Очевидно, така діяльність звернула увагу польської влади, що привело до переслідувань із боку поліції. Вони закінчилися звільненням із гімназії, а незабаром і до її закриття.

У цей час радянський уряд, через консулат у Львові, запрошує в Україну охочих їхати туди, обіцяючи їм працю й повну толеранцію. Петрові запропонували професуру на політехніці Харкова і він її прийняв. Разом із ріднею пробував там деякий час, переживаючи страхіття голоду 1932—1933 рр., та незабаром почали його переслідувати за націоналізм. Довелося тікати назад до Львова. Після окупації Галичини радянською владою 1939 р. потрапив на “чорну листу”, хоча зразу був використаний для

ськами, повернулася до Львова влітку 1945 р. Але недовго довелося милуватися рідним містом, бо у вересні її арештовують (радянська влада), відбувається суд “трійки” з вирокі 5 плюс 3 і відправка на шахти Воркути. Звідти повернулася з двома дочками й без засобів до життя. З важкими зусиллями знову ставала на ноги. Молодша її сестра Іванна, яку звали Асею, була матір’ю п’ятьох дітей і померла від важкої недуги. Так описує їхню долю Зиновія у своєму роздумі про рід Франків.

Наймолодша з дітей Франків, Анна, закінчила у Львові семінар і під час відродження України виїхала працювати до Києва, звідки в наслідок післяреволюційних подій емігрувала до Берліна. Там одружилася з д-ром Петром Ключком і обоє переїхали на Закарпаття, де прожили 20 років із синами Тарасом і Мироном. Знову війна. Після важких переживань, пов’язаних із загрозою життя, втекли до Відня, де д-р Ключко працював лікарем-фтизіатром в одному з його шпиталів. Воєнна хуртовина не оминула і цього міста, і знову довелося тікати далі на захід. Д-р Ключко відіслав сім’ю у безпечніше місце, а сам залишився, щоб піклуватися своїми важкохворими пацієнтами. Влітку 1945 р. більшовики заарештували його і насильно перевезли до Львова, на важке ув’язнення й каторгу у зловісній в’язниці на “Лонцького”. Завдяки кмітливості дружини Анни та ювілеєві — 90-літтю з дня народження Івана Франка, — д-ра Ключка у 1946 р. з підірваним здоров’ям, із наказу Сталіна звільнили.

би: син Тарас, Еріка, син МIRON, дружина Мирона з Галею-Роксолюною (на руках).

Проте Зиновія у своєму роздумі про родину Франка пише: “Нелегко склалося життя синів Ключка — Тараса і Мирона. Тарас із чотирнадцяти років хворів епілепсією. Хвороба не дала йому права одержати диплом лікаря, хоч повний курс навчання в медінституті (тобто університеті) в Граці він прослухав. Працював службовцем. Не пощастило йому в сімейному житті ні з жінкою, ні з єдиним сином. Жінка довела його до передчасної смерті, ненадовго, правда, переживши його, а син зійшов на мавнів”.

Про Мирона Зиновія сказала так: “І у Мирона, якому довелося довго працювати на виснажливій фізичній роботі — корчуванні лісу, а потім уже з дипломом інженера лісівництва вибавитися у люди, трагедія в сім’ї. Єдина дочка, розумна й красива дівчина, після нещасного випадку стала калікою і пересувається на візку. Таким чином, родовід Франка по лінії дочки, дійшовши до правнуків, на них і обривається”.

Про долю нащадків своїх братів Анна Франко-Ключко нічого не згадує. Можемо тільки послатися на два дальші знімки у книжці її споминів. На одному з них Тарас Франко з родиною: Тарас, його дружина Катерина, дочка Любка, син Ролянд, його дружина, дочка Зиновія Юрачківська, зять Юрачківський. Другий знімок зображує Петра Франка з дружиною Ольгою і дочками Вірою та Іванною. Крім імен, дальших пояснень немає.

У РУДКАХ ГОТУЮТЬ

10 вересня 2006 р. у Рудках “Просвітою” відзначаємо 150-ті роковини І. Франка і відкриваємо світлицю визвольних змагань Рудківщини (часи ЗУНРу та 30—40-ві роки ХХ ст.).

Матеріал для світлиці збирався багато років. Із 20 особистостей, що на фотографіях, 9 померло на чужині, але вдалося від-

найти фотообрази цих достойних мужів нашого краю. Зібрано цікавий архівний, мемуарний і розповідний матеріал, який говорить, що плеяда рудківських просвітан, що боролися за нашу державність, — сильні, вольові люди, розумні й працьовиті, кожен по-своєму залюблений у рідну зем-

лю... А їхні життєписи — частина українського шляху до Незалежності.

Хочеться зберегти нашу історію, роками замовчувану, часто обривану, перевернену і, здавалося, вже забуту.

Двоє, що на фотографії, знали І. Франка: один приймав у своїй хаті Франка в лютому

1897 р., а другий возив хворому Каменяреві ювілейний дар від інтелігенції Рудківщини в 1913 році, — обидва чільні наші просвітяни.

● **В. ГОЛИСТИЙ,**
м. Рудки
Львівської обл.

КИЇВ

Спорудження Київського замку на горі, котра сьогодні зветься Києвицею, припадає на XIV століття. Тоді це була могутня дерев'яна фортифікаційна споруда, що за величиною і міццю переважала всі інші замки тогочасної України. Побудував фортецю Володимир Ольгердович, син великого князя литовського, який приєднав 1362 року Київське князівство до своєї країни. У «матері міст руських» фортифікація призначалася для міської влади, у ній також розміщувався гарнізон. Ймовірно, що в замку була монетарня, бо Володимир карбував свою срібну монету. Від 1397 року в Києві князює племінник нового великого князя литовського Вітовта Іван Гольшанський. 1416 року була спроба зайняти замок ханом татарським Едіком, але закінчилася невдачею. Власне, тоді й був спалений Печерський монастир, який відбудували під час князювання в Києві Олелька та його сина Симона (1455—1470 рр.). Литовський замок спалили татари під проводом Менглі-Герая. Почалася відбудова замку. Для ведення будівельних робіт було зібрано більше ніж двадцять тисяч тесль, грабарів аж із Полісся. Про архітектуру, структуру, інтер'єр Київського замку можна дізнатися завдяки документам про люстрації, що проводилися досить часто (у 1520, 1545, 1552, 1570, 1577, 1616 та 1622 роках).

Найретельніший опис був 1552 року (його здійснила королівська комісія, що проводила ревізії замків України та Литви). З нього дізнаємося, що замок займав ледь не всю вершину гори. Спорудже-

ФОРПОСТ НА КИЄВИЦІ

ний із соснового дерева. Стіна ззовні була обмазана глиною. Будівля складалася з 15 башт, дві з них мали брами. Це воєводська башта (виходила на північний схід) та південна, Драбська, (тобто воїнів) виходила до місця, де зараз розташований Андріївський узвіз. Біля брами воїнів страчували злочинців. Саме тут 30 серпня 1482 року стратили Михайла Олельковича, князя Івана Гольшанського, брата останнього київського князя Симона Олельковича як керівників змови проти великого короля ли-

товського. На подвір'ї замку був побудований палац, у якому мешкав воєвода. Також у межах тодішнього форпосту знаходилися три православні церкви і навіть один католицький костюл. На території замку були «зенгар», «дзигар» (себто годинник), за роботою якого стежив годинникар, і криниця глибиною у 30 сажнів — «рублена з коловоротом, накрита і замкнена». Ще були зброярні, де зберігалися рушниця, порох, сірка, свинець, кліті-комори (де було майно міщан, яке їм знадобилося б під час облоги). Відзначали люстратори і великий продовольчий запас. Це і жито, і м'ясні продукти, що зазвичай псувалися через тривале зберігання.

1605 року сталася біда. Одним ударом блискавки цей могутній форпост був знищений вщент. Сеймом було встановлено, що

замок потрібно відбудувати. Проте нічого не робилося протягом наступних десяти років. І лише під тиском воєводи Станіслава Жолкевського замок відбудували. Будівельним матеріалом був дуб. З'явилися приміщення, яких не було раніше: дім для гостей і пекарня. Жолкевський передав щойно збудований замок у володіння Томашеві Замойському.

Останнім власником Київського замку був польський воєвода, виходець з дрібної української шляхти, сенатор Адам Кисіль — людина з надзвичайним розумом, завдяки якому його призначили київським воєводою 1651 року. Тоді ж під містом з'явилися війська литовського гетьмана Януша Радзівілла. З ним прибув до Києва художник Абрагам ван Вестерфельд, який крім місцевих краєвидів ще й зобразив Литовський замок. Незабаром, під час подій української визвольної війни замок спалили. Завдяки Адамові Киселю замкова гора отримала назву Киселівка. 1854 року гору віддано під Флорівський монастир, тому й гора стає Флорівською.

ФОРТИФІКАЦІЯ У ЛЕТИЧЕВІ

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Перша згадка про Летичів зафіксована 1210 року, тож цю дату й вважають датою заснування міста. Замок у Летичеві був побудований 1362 року литовськими феодалами, які володіли містом. Офіційних відомостей про вигляд тодішньої будівлі не збереглося, проте зрозуміло, що це була типова оборонна споруда з дерев'яними стінами.

1434 року місто переходить у володіння польських королів. Проте литовці не хотіли відмовлятися від Поділля. Боротьба між ними тривала з перемінним успіхом. А в XV—XVI столітті Летичів витримував постійні набіги турків і татар із Криму.

Приблизно 1579 року Ян Потоцький узявся за перебудову дерев'яної фортеці на міцний кам'яний замок. Першим змалював замок французький інженер Гійом де Боплан. Завдяки йому ми можемо дізнатися, що будівля була чотирикутною з круглими вежами. Замок огорожувався валом із частоколом. Між стінами будівлі й валом був глибокий рів, який наповнювався водою з річки Вовк (вона впадає у Південний Буг).

1606 року на замковому подвір'ї почали будувати домініканський монастир. Сьогодні замок охороняє бронзовий пам'ятник нащадку месника Устима

Кармелюка, бо саме в цьому місті його могила. 1846 року в Летичеві був наш Кобзар — Тарас Григорович Шевченко. Проїздом відвідав Летичів у 1854 році російський письменник Лев Толстой.

Реставрацію замкового комплексу провели 2000 року.

Далі буде.

- Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК
видавнича компанія
«Атлантик»

Видання: «Слово Просвіти»
«Просвіта»
на Шевченка

Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Заступник
головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Спеціальний кореспондент
відділу культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКІНА
279-49-47

Відділ листів
Людмила ІЛЬСЕНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosivity.com.ua

Індекс газети
«Слово Просвіти» — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
«Преса України» у середі.
Зам. № 3301236

Наклад — 15300

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилення на «Слово Просвіти» обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,38 грн.
на 3 місяці — 9,89 грн.